

# POZNAJ SLOVENSKÚ REČ

ZBORNÍK  
súťažných úloh  
2013 - 2023

Bratislava

---

2024

# **POZNAJ SLOVENSKÚ REČ**

**Zborník súťažných úloh**

NIVAM 2024

Bratislava

**Poznaj slovenskú reč**  
**Zborník súťažných úloh**  
**2013 – 2023**

Zostavovateľky

PaedDr. Anita Halászová, Mg. Andrea Döményová

Autorky súťažných úloh

PaedDr. Anita Halászová, Mg. Andrea Döményová, Mgr. Monika Hamarová,  
Mgr. Silvia Patassy, PaedDr. Klaudia Kováč, PaedDr. Piroška Szalayová

Redigovala: Mgr. Liliana Bolemant, PhD.

Grafická, redakčná, jazyková úprava a tlač: Rokus, s r. o., Prešov

Národný inštitút vzdelávania a mládeže

2024

ISBN 978-80-565-1618-8

# OBSAH

<b>1. Úvodné slovo – Anita Halászová, predsedníčka celoštátnej odbornej komisie .....</b>	<b>4</b>
<b>2. O súťaži .....</b>	<b>5</b>
<b>3. Obsahová náplň súťaže a súťažné úlohy 1. kategórie .....</b>	<b>8</b>
a) prednes vylosovanej riekanky/vyčítanky a básničky	
b) reprodukcia vypočutého textu	
c) čítanie krátkeho textu po príprave	
d) súvislé rozprávanie na danú tému pomocou osnovy vo forme otázok	
e) vzorová ukážka súťažných úloh z celoštátneho kola v roku 2023	
<b>4. Obsahová náplň súťaže a súťažné úlohy 2. kategórie .....</b>	<b>41</b>
a) reprodukcia vypočutého textu	
b) čítanie krátkeho textu po príprave	
c) samostatná tvorba stručného súvislého textu z daných slov a jeho ústneho prednesu	
d) tvorba súvislého textu na danú tému a jeho ústny prednes	
e) vzorová ukážka súťažných úloh z celoštátneho kola v roku 2023	
<b>5. Obsahová náplň súťaže a súťažné úlohy 3. kategórie .....</b>	<b>82</b>
a) interpretácia vypočutého populárno-náučného textu	
b) samostatná tvorba textu úvahového charakteru a jeho ústneho prednesu	
c) samostatná tvorba textu pomocou vytypovaných slov a jeho ústneho prednesu	
d) vzorová ukážka súťažných úloh z celoštátneho kola v roku 2023	
<b>6. Obsahová náplň súťaže a súťažné úlohy 4. kategórie .....</b>	<b>122</b>
a) interpretácia vypočutého textu	
b) samostatná tvorba textu opisného charakteru a jeho ústny prednes	
c) samostatná tvorba textu pomocou daných slov a jeho ústny prednes	
d) vzorová ukážka súťažných úloh z celoštátneho kola v roku 2023	

## 1. ÚVODNÉ SLOVO

Milé kolegyne, milí kolegovia,

dostáva sa vám do rúk publikácia **Zborník súťažných úloh** zostavený z úloh, ktoré boli vypracované v gescii Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (do júna 2022 v gescii Štátneho pedagogického ústavu) a použité na krajských a celoštátnych kolách súťaže **Poznaj slovenskú reč** v rokoch 2013 až 2023. Na ich vypracovaní sa podieľali okrem interných zamestnancov Národného inštitútu vzdelávania a mládeže aj členovia celoštátnej odbornej komisie tejto súťaže.

### Cieľom publikácie je

- ponúknuť texty a úlohy súťažných disciplín ako inšpiratívne námety pre autorov súťažných úloh v rámci školských a okresných kôl súťaže,
- poskytnúť texty a úlohy z uplynulých ročníkov súťaže ako pomoc vyučujúcim a pedagógom pripravujúcim žiakov na postupové kolá súťaže v jednotlivých kategóriách,
- ukázať gradáciu textov a úloh naprieč všetkými postupovými kolami,
- poskytnúť celkový prehľad o súťažných úlohách všetkých kategórií,
- ukázať príklady zostavenia banky súťažných úloh pre jednotlivé kategórie.

**Naším zámerom je prostredníctvom publikácie** viac zladiť a zjednotiť zadania a úlohy vo všetkých postupových kolách súťaže po obsahovej aj formálnej stránke.

Publikácia obsahuje texty na reprodukciu a na čítanie, výber slov na tvorbu súvislých ústnych prejavov a výber komunikačných tém s osnovami podľa záväznej obsahovej náplne jednotlivých kategórií, ktorá je prílohou platného organizačného poriadku súťaže Poznaj slovenskú reč.

Veríme, že naša publikácia splní svoj cieľ a bude užitočnou pomôckou v prospech skvalitnenia súťaže Poznaj slovenskú reč.

Bratislava október 2024

Za kolektív autorov PaedDr. Anita Halászová,  
predsedníčka Celoštátnej odbornej komisie súťaže Poznaj slovenskú reč

## 2. O SÚŤAŽI

Vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej VJM) má ústredné postavenie medzi vyučovacími predmetmi. Súťaž Poznaj slovenskú reč podporuje prehĺbenie záujmu žiakov a žiačok o slovenský jazyk.

Súťaž každoročne vyhlasuje Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky. Gesciou celoštátneho kola súťaže po zániku Štátneho pedagogického ústavu na základe poverenia č. 2010-16906/38338:1-915 MŠVVaŠ SR zo dňa 18. 10. 2010 je poverený Národný inštitút vzdelávania a mládeže (ďalej NIVaM).

Súťaž Poznaj slovenskú reč je celoštátna jazyková súťaž kategórie A pre základné a stredné školy s VJM. Má postupový charakter a končí sa celoštátnym kolom. Súťaž je jednou z foriem dobrovoľnej záujmovej činnosti žiakov a žiačok, ktorá sa využíva ako dôležitý výchovno-vzdelávací prostriedok v procese skvalitňovania jazykovej pripravenosti žiakov základných a stredných škôl s VJM.

Súťaž je určená žiakom národnostných základných a stredných škôl s VJM, resp. žiakom národnostných tried s VJM v Slovenskej republike (základné školy, stredné školy: gymnáziá, stredné odborné školy). Účasť v súťaži v zmysle organizačného poriadku súťaže je dobrovoľná a individuálna. Obsahová náplň súťaže vyplýva z cieľov súťaže, ako aj z cieľov obsiahnutých v platných pedagogických dokumentoch pre vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra. Poslaním súťaže Poznaj slovenskú reč je prispieť k vyhľadávaniu talentovaných a nadaných žiakov, podporiť rozvoj ich talentu a pomáhať pri prezentácii ich schopností, rozvíjať ich tvorivé odborné-teoretické vedomosti a schopnosti, vyvolať ich systematický záujem o slovenský jazyk, vytvárať trvalý kladný vzťah k vyučovaciemu predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra, viesť ich k samostatnej tvorivej činnosti, upevňovať ich záujem o sebazvedľovanie. Poslaním súťaže je podporiť aj používanie spisovného jazyka, resp. používanie slovenského jazyka v rámci estetických činností. Jej obsahová náplň pre jednotlivé kategórie súťaže vyplýva z cieľov súťaže a z platných pedagogických dokumentov pre vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra. Cieľom súťaže je rozvíjať sociálne, komunikačné, osobné, sociálne a občianske kľúčové kompetencie žiakov, vhodnou motiváciou vytvoriť a pestovať ich pozitívne postoje k slovenskému jazyku.

Špecifickým cieľom súťaže je prehĺbiť záujem žiakov a žiačok o slovenský jazyk, hlavne o jeho aktívne používanie, ktorý je jedným z podmienok úspešného uplatnenia sa v ďalšom štúdiu a neskôr aj v zamestnaní, pestovať a posilniť kladný vzťah k slovenskej kultúre, k histórii slovenského národa, k učeniu sa štátneho

jazyka, pestovať a posilniť toleranciu k slovenskému národu, upozorniť žiakov a žiačky na odlišnosti a rovnosti v jazyku, rozvíjať ich kultivovaný prejav ako prostriedok presadenia samého seba a nadobudnúť sebavedomie pri vystupovaní na verejnosti, rozvíjať ich komunikačné schopnosti a návyky, aby žiaci a žiačky získali kvalitnú jazykovú kompetenciu, t. j. schopnosť primerane reagovať v rozličných jazykových situáciách.

Súťaž sa člení na štyri kategórie: 1. kategória: žiaci a žiačky 3. a 4. ročníka základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej ZŠ s VJM); 2. kategória: žiaci a žiačky 8. a 9. ročníka ZŠ s VJM a 3. a 4. ročníka gymnázia s osemročným vzdelávacím programom s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej OGY s VJM); 3. kategória: žiaci a žiačky 6. a 7. ročníka OGY a 2. a 3. ročníka gymnázií so štvorročným vzdelávacím programom (ďalej G s VJM) a stredných odborných škôl (ďalej SOŠ s VJM) v štvorročnom vzdelávacom programe; 4. kategória: žiaci a žiačky 1. až 3. ročníka v trojročnom vzdelávacom programe odboru vzdelávania v SOŠ s VJM, žiaci a žiačky 1. až 4. ročníka SOŠ so štvorročným vzdelávacím programom s VJM bez maturity a žiaci a žiačky 1. ročníka nadstavbového štúdia SOŠ po získaní stredného vzdelania bez maturity.

Aby sa súťažiaci a súťažiacie dostali do celoštátneho kola, musia postupne absolvovať všetky postupové súťažné kolá (školské, okresné a krajské) a musia sa umiestniť medzi prvými najlepšími v krajskom kole. Súťaž v 1. kategórii pozostáva z prednesu jednej riekanky alebo vyčítanky a jednej básničky vyžrebovanej zo zoznamu 8 riekaniek alebo vyčítaniek a 16 básničiek, z reprodukcie vypočutého textu, z čítania krátkeho textu po príprave a zo súvislého rozprávania na danú tému pomocou osnovy vo forme otázok. V 2. kategórii je to reprodukcia vypočutého textu, čítanie krátkeho textu po príprave, samostatná tvorba stručného súvislého textu z daných slov a jeho ústny prednes a súvislé rozprávanie na danú tému bez použitia osnovy. V 3. kategórii žiaci reprodujú vypočutý populárno-náučný text, samostatne tvoria text úvahového charakteru, ktorý ústne prednesú a samostatne tvoria text pomocou vytypovaných slov, ktorý následne ústne prednesú. Súťaž v 4. kategórii pozostáva z interpretácie vypočutého textu, zo samostatnej tvorby textu opisného charakteru a jeho ústneho prednesu a zo samostatnej tvorby textu pomocou vytypovaných slov a jeho ústneho prednesu.

Výkon súťažiacich sa v školských a okresných kolách hodnotí podľa platnej obsahovej náplne súťaže záväznej pre všetky postupové kolá a kategórie. Celkový výkon sa hodnotí vo všetkých kategóriách bodovou hodnotou, na základe ktorej sa súťažiaci zaraďujú do jedného pásma (zlaté, strieborné alebo bronzové).

Po odbornej stránke súťaž riadia odborné komisie príslušných úrovní (školské, okresné, krajské odborné komisie a celoštátna odborná komisia) v súlade

s organizačným poriadkom súťaže (Čl. 5, body 7., 8., 9., 10., 11. a 12.). Členmi odborných komisií sú zástupcovia škôl, regionálnych úradov školskej správy (ďalej RÚŠS), priamo riadených organizácií MŠVVaM SR, vedeckých inštitúcií, profesijných a občianskych združení aktívnych v oblasti vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Gestor súťaže (NIVaM) každý rok vydá k príprave a realizácii postupových kôl usmernenie pre RÚŠS a organizátorov postupových kôl. Celoštátnu súťaž riadi celoštátna odborná komisia. Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč metodicky a obsahovo riadi od roku 2010 Štátny pedagogický ústav, od roku 2022 po zlúčení priamo riadených organizácií NIVaM (gestor súťaže) na základe poverenia č. 2010-16906/38338:1-915 MŠVVaŠ SR zo dňa 18. 10. 2010. Metodickým riadením postupových kôl súťaže sú poverené regionálne úrady školskej správy. Za organizačné zabezpečenie celoštátneho kola súťaže zodpovedá každý rok konkrétne určený regionálny úrad školskej správy, resp. regionálnym úradom poverený organizátor.

*Dokumenty a usmernenia k príprave a realizácii súťaže, resp. hodnotiace správy sa zverejňujú na webovom sídle NIVaM <https://nivam.sk/skoly/sutaze/poznaj-slovensku-rec/>.*



## 3. OBSAHOVÁ NÁPLŇ SÚŤAŽE A SÚŤAŽNÉ ÚLOHY

### 1. KATEGÓRIE

Do 1. kategórie súťaže sa môžu prihlásiť žiaci a žiačky 3. a 4. ročníka základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským.

#### Súťaž v 1. kategórii pozostáva:

- a) z prednesu vylosovanej jednej riekanky/vyčítanky a jednej básničky,
- b) z reprodukcie vypočutého textu,
- c) z čítania krátkeho textu po príprave,
- d) zo súvislého rozprávania na danú tému pomocou osnovy vo forme otázok.

Celkový výkon súťažiacich sa hodnotí bodovou hodnotou v rozpätí **0 – 86 bodov**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **86 – 76 bodov**, sa zaradia **do zlatého pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **75 – 66 bodov**, sa zaradia **do strieborného pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **65 – 56 bodov**, sa zaradia **do bronzového pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli menej ako 56 bodov, sa nezaradia do žiadneho pásma.

## A) PREDNES VYLOSOVANEJ RIEKANKY/VYČÍTANKY A BÁSNIČKY

Súťažiaci/Súťažiaca si vylosuje jednu riekanku/vyčítanku a jednu krátku báseň **zo zoznamu, ktorý je súčasťou platnej a záväznej obsahovej náplne súťaže** (pozri vo vzorovej ukážke súťažných úloh z 1. kategórie z celoštátneho kola). Jednotlivé riekanky/vyčítanky a básne sú v rozsahu maximálne 10 riadkov a sú zamerané na špecifické fonetické a fonologické javy, resp. ortoepické pravidlá. Číslo vylosovanej riekanky/vyčítanky a číslo vylosovanej básničky súťažiaci/súťažiaca pred prednesom predloží porote s uvedením svojho vyžrebovaného súťažného čísla. Vylovanú básničku a riekanku/vyčítanku prednesie v ľubovoľnom poradí.

<b>Hodnotí sa:</b>	presnosť znenia textu	4 body
	výslovnosť a artikulácia	4 body
	správna intonácia	4 body
	tempo, dynamika a rytmus	4 body
	<b>spolu</b>	<b>16 bodov</b>

## B) REPRODUKCIA VYPOČUTÉHO TEXTU

Spoločný text pre všetkých súťažiacich určený na reprodukciu v rozsahu 25 – 30 riadkov si súťažiaci vypočujú dvakrát. Literárny text na reprodukciu musí byť ukážka z pôvodnej slovenskej literatúry pre deti, musí obsahovať monologickú aj dialogickú časť, rôzne druhy viet a musí byť primeraný veku a schopnostiam žiakov a žiačok. Text na reprodukciu vzorovo prečíta súťažiacim jeden člen poroty. Počas počúvania si súťažiaci môžu robiť poznámky. Čas na prípravu je 15 minút. Súťažiaci vypočutý text zreprodukurujú v rozsahu maximálne 3 minút. V ojedinelých prípadoch môžu použiť svoje poznámky.

<b>Hodnotí sa:</b>	porozumenie textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>20 bodov</b>

### UKÁŽKY TEXTOV NA REPRODUKCIU Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

#### JANA BELAŠIČOVÁ: ŤAPKO, FÚZIK A DVOJČATÁ

Raz ráno mamka Okatá oznámila Ťapkovi a Fúzikovi: – Ťapko, Fúzik, idem s pani Strakatou na nákup. Sľúbila som jej, že zatiaľ postrážite jej dvojčatá Milinku a Cilinku. Postrážite? – spýtala sa pre istotu.

- Jasné, že postrážime, – prikývol ochotne Ťapko.
- A musíme? – zamračil sa Fúzik.

Práve vtedy vošla pani Strakatá s košíčkom. Z neho vykukla najprv jedna malá hlavička a za ňou hneď druhá. Obe úplne, ale úplne rovnaké.

– Ty si Milinka? – spýtal sa Ťapko jednej hlávky. Keď hlávka prikývla, Ťapko skúmavo pozrel na druhú, takú istú hlávku. Potom zmätene povedal: – Ale ty si tiež Milinka. A kde je potom Cilinka?

Pani Strakatá sa usmiala a povedala: – Toto je Milinka a toto Cilinka. Sú to dvojčatá.

– No dobre, len ako budeme vedieť, ktorá je ktorá? – zamyslel sa Ťapko, keď mama Okatá s pani Strakatou odišli.

- Musíme si ich poznačiť, – navrhol Fúzik. – Pod', Milinka, dám ti červenú mašličku.
- Aj ja chcem červenú mašličku. Takú istú! – rozplakala sa Cilinka.

Nepomohlo Fúzikovo vysvetľovanie, že keď dostane aj ona červenú mašličku, zasa nebudú vedieť, ktorá je ktorá. Cilinka plakala tak usedavo, že Fúzikovi nezostalo nič iné, len dať červenú mašličku aj Cilinke.

- Dobre. Tak to skúsime inak. Dáme Cilinke na krk koráliky, – navrhol Fúzik.
- Aj ja chcem koráliky. Také isté! – mraučala tentoraz Milinka.

– Mám nápad, – povedal Ťapko. – Nemusíme ich rozlišovať. Volajme ich spoločným menom – Micilinky.

Milinke a Cilinke sa nápad veľmi zapáčil, a tak sa Ťapko, Fúzik a obidve Milicinky pekne spolu hrali, až kým sa domov nevrátila mamka Okatá s pani Strakatou.

Pani Strakatá sa s úsmevom opýtala Ťapka a Fúzika: – Tak, ako vás poslúchali moje dvojčatá?

– Teta, tie vaše Micilinky sú úžasné, – tešil sa Ťapko.

– Mami, mami, my sme Micilinky, vieš? – volali šťastne Milinka s Cilinkou.

– Tak poďte domov, vy moje malé Micilinky, – objala ich mamka Strakatá.

Pred odchodom sa Fúzik stihol ešte opýtať: – Prezradte mi, pani Strakatá, ako rozlišujete vaše dvojčatá? Veď sú úplne rovnaké!

– Zle si pozeral, Fúzik, nie sú úplne rovnaké. Milinka má oči zelené ako jarná trávica a Cilinka zasa modré ako voda v studničke.

Ťapko s Fúzikom sa pozreli Micilinkám do očí a zasmiali sa: – Ako je možné, že sme si to nevšimli?

**usedavo** – žalostne, veľmi smutne, bolestne

**koráliky** – guľkový, valčekový útvar z rozličného materiálu používaný v bižutérii, napr. náhrdelník z koráľov

*(Vrabček, ročník 11, máj 2010, s. 21, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2012/2013, 23. apríl 2013, Trnavský kraj)*

## MÁRIA ĎURÍČKOVÁ: KÚZELNÍKOVA DCÉRA

Dobre je deťom, s ktorými chodí do triedy kúzelníkova dcéra. Raz za daždivého dňa bolo v triede pošmúrno. Žiaci dopísali úlohu, pozbierali zošity – a hniezdia sa v laviciach. Vyzivujú, jedným slovom nuda.

„Nevedel by niekto z vás dačo veselé?“ spytuje sa pani učiteľka.

Vstala Zuzka, kúzelníkova dcéra.

„Ja by som hádam vedela. Oco ma naučil.“

Zuzka si vysúkala rukávy, vzala perečník, a iba keď začne z neho vyťahovať zajace! Perečník bol čierny, nuž i zajace boli čierne. Ale potom Zuzka vzala Elenkin perečník. Ten bol červený a začala vyťahovať červené zajace. Už ich bolo – ojojój! Celá trieda sa zajacmi len tak hemžila.

„No, zajacov by sme už mali dosť,“ vraví pani učiteľka. „Nevieš aj dačo iné?“

„Ešte viem budíky,“ vraví Zuzka.

Vezme tašku a začne z nej vyberať budíky. Založila nimi celú lavicu, potom druhú i tretiu. Už sú plné aj obloky a napokon i stôl. Budíky tikajú, zvoní a deti výskajú, zapchávajú si uši – taká senzačná hodina!

V tom sa otvoria dvere, vojde školník.

„No toto!“ spľasne rukami. „Čo je tu, zverinec? Zajačiareň? Opravovňa budíkov? Batrikuri motyka!“

Len čo vyslovil slovo batrikuri, všetky zajace a budíky zmizli, akoby ich nikdy



**JANA BELAŠIČOVÁ: ŤAPKO, FÚZIK A KARNEVAL**

Ťapko s Fúzikom sedeli za stolom, pozerali na seba a rozmýšľali. Blížil sa karneval a oni nemali pripravené masky. – Ja myslím, že budem pirát, – povedal napokon Ťapko.

– Naozaj? Pirát si bol minulý rok. Aj predminulý, aj ten predtým. Vlastne, pokiaľ si dobre pamätám, na každom karnevale si bol pirát! – čudoval sa Fúzik.

– No a? Čo máš proti pirátom? – hneval sa Ťapko. – Okrem toho, modrobiele tričko mi veľmi pristane.

– Myslíš to z minulého roka? Už vtedy ti bolo malé. Ktovie, či ho vôbec na seba natiahneš, – zapochyboval Fúzik.

– Sám som zvedavý, – pripustil Ťapko. Potom dodal: – Keď mi bude malé, trochu ho pristrihnem a natrhnem a budem stroskotaný pirát.

– Aha, to je naozaj skvelý nápad, – pokrútil Fúzik neveriacky hlavou.

A vtedy to prišlo. Nápad! Presnejšie, Fúzikov nápad! – Budem čiernokňažník! – zvolal víťazoslávne.

– No, to je úžasný nápad, – pokrútil hlavou tentoraz Ťapko.

– Jasně! Výborný! – tešil sa Fúzik a rýchlo hľadal v skrinke niečo vhodné na kostým. Najprv vo svojej, potom chcel aj v Ťapkovej. Keďže Ťapko bránil svoju skrinku svojím vlastným telom, otvoril Fúzik mamkinu skriňu.

– To bude ono! – zvolal, keď zbadal nádherné tmavomodré šaty. Zvesil ich z ramienka a primeral si ich. – Trochu dlhé, ale inak výborné, – usúdil spokojne. – Prilepím na ne zopár hviezd a bude presne také, aké som si to predstavoval. Ako povedal, tak aj urobil. Vystrihol zo žltého papiera veľké hviezdy, rozložil šaty na zem, vzal lep a ...

– Stoj! – skríkol ktosi odzadu, až Ťapkovi s Fúzikom srdiečka poskočili. Bola to mamka Okatá, ktorá zúfalo schytila svoje šaty a veľmi dôrazne povedala: – Toto sú moje najnovšie sviatočné šaty. Úplne najnovšie. Ešte som ich nikdy nemala oblečené.

– No vidíš, mamička, tie šaty sú naozaj krásne a s mojimi hviezdami budú ešte krajšie, – povedal Fúzik s úsmevom. Keď však zbadal v očiach mamky Okatej hnev aj hrôzu zároveň, pre istotu rýchlo schoval pripravené hviezdy do skrinky.

Čo myslíte, milé dievčatá a chlapci, skončila sa táto príhoda poriadnym výpraskom?

Veru nie. Mamka Okatá našla v komôrke starú tmavomodrú látku a spoločne s Fúzikom ušili krásny kostým čiernokňažníka. A Ťapko? Ten trval na tom, že bude tak ako vždy, pirát. Tentoraz však nie obyčajný, ale stroskotaný.

*(Vrabček, 2009, február, ročník 10, s. 8, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2017/2018, 12. apríl 2018, Nitriansky kraj)*

**JANA BELAŠIČOVÁ: SPEV**

Jedného dňa prasiatko Gruľko pozeralo v televízii spevácku súťaž. Páčilo sa mu,

že víťaz bol odrazu veľmi slávny.

Hneď po súťaži Gruľko oznámil mamke Gruľke Guľatej: – Mamička, idem sa venovať spevu. Spev je veľmi užitočný. Vďaka nemu budem slávny, – povedal Gruľko a pustil sa do spevu.

– Kvííííí-kvííííí-kvííííí. Kvííííí-kvííííí-kvííííí, – spieval vysokým tónom.

Gruľko kvíkal tak falošne, až sa z toho mamke Gruľke Guľatej skrúcal chvostík.

– Skús radšej trochu nižšie, – navrhla Gruľkovi.

Gruľko teda začal spievať hlbokým hlasom: – Kroooch-kroooch-kroooch.

Gruľko krochkal tak falošne, až sa z toho mamke Gruľke Guľatej skrúcali ušká.

– Pristúpila ku Gruľkovi a povedala: – Chod' sa hrať, Gruľko, dnes si už dosť spieval.

– Prečo, mamička? Veď spev je veľmi užitočný, – povedal Gruľko.

Zrazu obaja začuli akýsi šramot. – Čo je to? – spozornela mamka.

– Pozri sa! Tam! – ukázal Gruľko na myši, ktoré sa s kufríkmi náhlili k dverám.

Mamka Gruľka Guľatá sa zasmiala: – Máš pravdu, Gruľko. Spev je naozaj veľmi užitočný. Vďaka tvojmu spevu sme sa konečne zbavili myší!

*(Vrabček, 2019, február, ročník 20, s. 22, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2018/2019, 9. apríl 2019, Trnavský kraj)*

## MARTA HLUŠÍKOVÁ: ZÁPASNÍK

Macko Brum bol veľkým jedákom. Keď dostal hlad, pooberal všetky malinové kríky, spásol všetky jahody na lúke a popritom včelám kradol med. Dovtedy jedol, kým sa len dalo.

– Veď ochorieš! Ani nešportuješ! Nerobíš nič! – dohovárali mu zvieratká.

– Akože nie? Pripravujem sa na zápas! Lebo zo mňa bude slávny zápasník. A ako viete, zápasníci sú mocní. A aby boli mocní, musia veľa jesť.

– Nie tak, medvedík, – ozvali sa včely. – Keď zješ všetok náš med a iba sa tak budeš vyvaľovať, nebude z teba zápasník! Musíš cvičiť a trénovať. Ešte sme nevideli, žeby si bol čo i len labkou pohol. Iba ležíš na lúke, počúvaš, ako bzučia muchy, dívaš sa do oblohy a to je všetko.

– Veď trénujem!

– Ako?

– Jednoducho: počítam, koľko medíka, malín a jahôd som pojedel. Robím si do kalendára čiarky.

– Tieto žlté čiarky myslíš?

– Presne. To je medík.

– A tieto červené čiarky?

– Jahody a maliny.

– A kde máš čiarky o tom, koľkokrát si cvičil?

– Čiarky o cvičení? No... tie sa mi už nezместili. Vlastne za to môže kalendár – aha, aký je úzky! Ale sľubujem vám, že na svojej športovej kariére budem pracovať!

Doteraz zvieratka čakajú, kedy sa stane Brum zápasníkom. Zatiaľ sa vraj na to stále pripravuje.

*(Zvonček, 2015, jún – august, ročník X., č. 10, s. 4 – 5 Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2019/2020, marec – apríl 2020)*

### JANA BELAŠIČOVÁ: PRIŠLA JAR

Ježko Pichliačik odľukoval pod veľkou perinou a sníval zimný sen. Zrazu začul búchanie na vrátka a zajkov hlas: – Vstávaj, Pichliačik. Už je jar. Poď von!

Ježko otvoril vrátka a povedal: – Oči mám rozospaté, pichliačiky strapaté a nôžky asi ešte spia. Nechce sa im chodiť.

– To je škoda. Pod lesom som videl snežienky, na konároch prvé púčiky a pri potoku jarnú trávičku. Všetko ti chcem ukázať, – zosmutnel zajko.

Ježko nechcel sklamať kamaráta, a tak vykročil za zajkom. O chvíľu prišli k snežienkam.

– Sú krásne, – potešil sa ježko. – Ale teraz sa vrátim domov. Oči mám rozospaté, pichliačiky strapaté a nôžky asi ešte spia. Nechce sa im chodiť.

– To je škoda. Chcel som ti ukázať aj prvé púčiky na konároch, – zosmutnel zajko.

Ježko Pichliačik teda vykročil za zajkom. O chvíľu prišli k stromom, ktoré zdobili prvé púčiky.

– Sú krásne, – potešil sa ježko. – Ale teraz sa vrátim domov. Oči mám rozospaté, pichliačiky strapaté a nôžky asi ešte spia. Nechce sa im chodiť.

– To je škoda. Chcel som ti ukázať aj trávičku pri potoku, – zosmutnel zajko.

Ježko sa usmial a vykročil za zajkom. O chvíľu boli pri potoku.

Ježko Pichliačik si sadol do jarnej trávičky. Unavené nôžky si namočil do chladnej vodičky v potoku. Pozrel na slniečko a pošúchal si rozospaté oči. A strapaté pichliačiky? Tie mu učesal jarný vetrík. Všetko bolo tak, ako má byť. Bola jar.

*(Vrabček, 2015, marec, ročník 16, s. 22, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022, 18. marec 2022, Bratislava)*

### JANA BELAŠIČOVÁ: KAMARÁT

Psík Puntík ležal smutne pri búde. Dnes ráno sa odsťahoval Zahraj zo susedného dvora. Jój, aký to bol dobrý kamarát, koľko zážitkov spolu zažili, koľko huncútstiev vystrájali. A teraz tu Puntík zostal sám, samučký, ako prst, prstíček.

Jeho smútok si všimli veľkí aj malí, ale každý len hlavou pokýval a pomyslel si, že čas všetko vyrieši a onedlho bude Puntík zasa veselý.

Iba malému kuriatku Pipkovi to nedalo pokoj. Priskackal k Puntíkovi a zapípal mu do uška: – Pi, pi, pi, pi, pesničku, zaspievam ti maličkú.

– Nechaj ma, nie je mi do spevu, – zavrčal smutný Puntík.

Pipko sa však nedal odradiť. Zamával Puntíkovi pred ňufákom veľkým červikom.

– Nechaj ma, nemám náladu, – zamračil sa Puntík.

Pipko odbehol. Vrátil sa o chvíľu s veľkou margarétkou. Položil ju pred prekvapeného Puntíka a zobáčikom odtrhával jeden lupienok za druhým. Pritom šepkal: – Má ma rád, nemá ma rád, má ma rád, nemá ma rád ...

– Má ma rád! – zvolal Pipko pri poslednom lupienku. – Máš ma rád? – spýtal sa Puntíka.

– To vieš, že ťa mám rád, ty môj malý kamarát, – odvetil Puntík a veselo zavrtel chvostíkom.

A tak sa začalo nezvyčajné kamarátstvo psíka Puntíka a kuriatka Pipka.

*(Vrabček, roč. 11, máj 2010, s. 10, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022, 25. apríl 2022, Banská Bystrica)*

### JANA BELAŠIČOVÁ: DARČEK PRE MAMIČKU

Jedného dňa Fúzik povedal Ťapkovi: – Dnes majú mamičky sviatok. To znamená, že aj naša mamička má sviatok.

– Spravíme jej srdiečka z papiera? – spýtal sa Ťapko.

– Zasa? Každý rok dávame mamičke srdiečka z papiera, – mračil sa Fúzik.

– Mali by sme vymyslieť niečo iné.

– Prinesme jej snežienky. Tie má mamička najradšej, – navrhol Ťapko.

– Dobre, – prikývol Fúzik. – Poďme teda na snežienky.

Keď prišli na lúku pod lesom, rozhliadli sa, tu i tam a tam i tu, ale snežienky nevideli.

– Hej, včielka, ty poletuješ z kvietka na kvietok, iste nám poradíš. Kde rastú snežienky pre našu mamičku? – spýtal sa Fúzik včielky.

– Snežienky teraz nerastú. Nazbierajte mamičke púpavy. Sú žlté ako slniečko. Mamička sa určite poteší, – radila včielka.

– Naša mamička má najradšej snežienky, – povedal Ťapko a pobral sa ďalej.

– Ahoj, motýlik, – prihovoral sa Fúzik motýľovi. – Ty poznáš všetky kvietky. Nevieš, kde rastú snežienky pre našu mamičku?

– Snežienky teraz nerastú. Nazbierajte mamičke margarétky. Sú biele ako nevesty. Mamička sa určite poteší, – navrhol motýlik.

– Naša mamička má najradšej snežienky, – povedal Ťapko a pobral sa ďalej.

Fúzik sa prihovoral lienke, ktorá liezla po liste: – Milá lienka, poradíš nám, kde rastú snežienky pre našu mamičku?

– Snežienky teraz nerastú, – povedala lienka. – Nazbierajte mamičke vliče maky. Sú červené ako srdiečka. Mamička sa určite poteší.

– Naša mamička má najradšej snežienky, – povedal Ťapko a pobral sa ďalej.

– Ťapko, počkaj! – zvolal Fúzik. – Zdá sa, že snežienky teraz naozaj nerastú.

– Čo spravíme? – zosmutnel Ťapko.

– To, čo každý rok, – povedal Fúzik. – Darujeme mamičke papierové srdiečka z lásky.



- Dobre, – usmial sa Ťapko. – Veď mamičke sa naše srdiečka vždy veľmi páčia.

*(Vrabček, máj 2021, roč. 22, s. 12, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2022/2023, 17. až 21. apríl 2023)*

### JANA BELAŠIČOVÁ: HĽADÁ SA PRÁCA

Vodník Čľupko sedel na brehu svojho jazera a pozeral na Mesiačik. Takto sa mu posťažoval:

- Ach, Mesiačik, som nešťastný. Len sa tu tak motkám celé dni a nič užitočné nerobím. Som nepotrebný, úplne zbytočný.

- Nájdi si prácu, – poradil mu Mesiačik.

- Prácu? Kto by ma vzal do práce? Voniam rybacinou, kvapká zo mňa voda a nie som ani krásavec, – povedal Čľupko a smutne pozeral na svoj obraz na hladine jazierka.

- Čo keby si predával svoje ryby? – navrhol Mesiačik.

- Predávať ryby? Nikdy! Rybky sú moje jediné priateľky a ja ich mám poslať rovno na pekáč? – povedal rozhorčene vodník Čľupko.

- Hm, asi to nebol dobrý nápad, – pripustil Mesiačik. – A čo tak akvárium? Mohol by si predávať rybičky do akvárií. Tie zvyčajne nekončia na pekáči.

- Nie, nie, moje rybky nepatria do bytu. Tesno by im bolo v malej sklenenej nádobe, – kýval Čľupko hlavou.

Potom pozrel na svoje nôžky spustené vo vode milovaného jazierka, zamyslel sa a zvolal: – Mám nápad!

Na druhý deň na brehu jazierka stála veľká tabuľa s nápisom:

VODNÍK ČĽUPKO – KURZY POTÁPANIA

*(Vrabček, september 2011, ročník 13, s. 14, Celostátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 6. júna 2013, Nitra)*

### JANA BELAŠIČOVÁ: PESNIČKA

Žabiak Kvačino sedel na okraji žaburiny. Slniečko svietilo, vetrík pofukoval a Kvačinovi sa zachcelo spievať. Vyskočil na kameň a nahlas spustil obľúbenú pesničku: – Prší, prší kvaki-kvaki, potešil sa žabiak z mláky...

- Kvačino, nerob tu krik, – vyliezol slimák z ulity.

- Ja nerobím krik, ja si spievam, – namietal Kvačino.

- Tak si spievaj tichšie, – zahundral slimák a zaliezol do domčeka.

Kvačino pokračoval v speve. Tentoraz oveľa tichšie: – Prší, prší, kvaki-kvaki, potešil sa žabiak z mláky...

- Kvačino, prečo ma stále vyrušuješ? – hneval sa slimák.

- Ja ťa nevyrušujem, ja si spievam, – vysvetľoval Kvačino.

- Tak si spievaj ešte tichšie, – prikázal slimák.

Kvačino začal spievať. Tentoraz celkom tichučko: – Prší, prší, kvaki-kvaki, potešil

sa žabiak z mláky...

– Kvačino, prečo spievaš tak ticho? Takmer ťa nepočuť, – ozvala sa žabka Skočka.

– Aby som nikoho nevyrušoval, – povedal prekvapený Kvačino.

– Veď nevyrušuješ. Spievaš veľmi pekne. Tiež poznám tú pesničku, len trochu inak, – povedala Skočka a zaspievala: – Prší, prší, kvaki-kvaki, vyskočila žabka z mláky...

Slimák nespokojne vystrčil hlavu z domčeka a už-už sa zdalo, že pustí krik. Skočka ho predbehla: – Jéj, slimáček, nezaspievaš si s nami?

Slimák sa prekvapene pomrivil a o chvíľu sa pri žaburine ozýval trojhlasný spev: – Prší, prší, kvaki-kvaki, zakvákali žabky z mláky, kvaki-kvaki, kvaki-kvaki, vyspevujú tak i tak.

*(Vrabček, apríl 2014, ročník 15, s. 22, Celoštátna kola súťaže Poznaj slovenskú reč, 5. júna 2014, Nové Zámky)*

### JANA BELAŠIČOVÁ: ŤAPKO, FÚZIK A PRŠIPLÁŠTE

Jedného dňa Ťapko s Fúzikom dostali od mamky Okatej balíčky. Obaja sa veľmi čudovali, lebo ani Ťapko, ani Fúzik nemali sviatok.

Keď balíčky rozbalili, obaja naraz zvolali:

– Pršiplášť!

– Hurá, – zvykol Fúzik, – keď bude pršať, už sa nebudeme musieť pozerat na dvor iba z okna.

– Hurá, – potešil sa aj Ťapko, – dajme si pršiplášte a poďme rýchlo von.

– Nemusíme si dávať pršiplášte, von môžeme ísť aj bez nich. Neprší, svieti slnko, – povedal Fúzik, hodil pršiplášť na zem a rozbehol sa von. Ťapko spravil to isté a spolu utekali za kamarátmi.

Keď sa neskôr vrátili domov, mamky Okatej nebolo. Asi išla na klebietky. Na zemi ležali nové pršiplášte. Fúzik na ne pozrel a zamyslel sa. – Mali by sme si ich vyskúšať, – navrhol.

Ťapko, ako vždy, súhlasne prikývol. Obaja si obliekli nové pršipášte.

– Myslíš, že naozaj fungujú? – spýtal sa Ťapko.

– Ako to myslíš? – začudoval sa Fúzik.

– Tak, ako hovorím. Či naozaj fungujú. Či v nich nezmokneme, – vysvetľoval Ťapko.

– Aha, už chápem, – prikývol Fúzik. – Máš pravdu. Musíme ich vyskúšať. Čo, keď sú nekvalitné a prepúšťajú vodu? Mamka by ich mohla ešte vrátiť alebo vymeniť.

– Ale vonku neprší, – pripomenul Ťapko.

– Tak si spravíme dážď sami, – rozhodol Fúzik. Naplnil džbánik vodou, postavil sa na stolček a lial vodu na Ťapka v pršiplášti.

– Tak čo? Funguje to? Nie si mokrý? – kričal Fúzik.

– Funguje, nie je na mne ani kvapôčka vody, – tešil sa Ťapko.

Potom išiel dážd' robiť Ťapko. Naplnil džbánik vodou, postavil sa na stolček a lial vodu na Fúzika v pršiplášti. – Prší! Prší! – volal nadšene.

– Ťapko, Fúzik! Čo to robíte? – zhíkla mamka Okatá, ktorá práve vošla do dverí.

Ťapko div zo stolčeka nespadol od prekvapenia. – Kontrolujeme pršiplášte, – zašepkal opatrne a jedným očkom pozrel na Fúzika. Ten sa tváril akoby nič, pokojne vyzliekol pršiplášť, z ktorého na zem stekala voda a povedala mamka: – Môžeš byť spokojná, mamka, pršiplášte sú v poriadku. Kontrola nepreukázala žiadnu vadu.

Čo myslíte, milí kamaráti, skončila táto príhoda poriadnym výpraskom? Ale nie. Veď sa vlastne nič také hrozné nestalo. Akurát Ťapko s Fúzikom dostali handry a museli dlážku vydrhnúť dosucha, dosuchučka. Ani pri tom veľmi nešomrali. Tešili sa, že majú nové pršiplášte, ktoré neprepustia ani kvapku vody.

*(Vrabček, roč. 13, marec 2012, č. 7, s. 19, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 4. júna 2015, Nové Zámky)*

### **JANA BELAŠIČOVÁ: POD STANOM**

Ťapko s Fúzikom sa chystali na stanovačku.

– Nebude nám v noci zima? – spýtal sa Ťapko.

– Možno bude. Ale neboj sa, vezmeme si deku, – povedal Fúzik.

– Nebude v noci tma? – spýtal sa Ťapko.

– Pravdaže bude. V noci vždy býva tma. Aj na stanovačke. Ale neboj sa, vezmeme si baterku, – povedal Fúzik.

– Nebudú tam mravce? – spýtal sa Ťapko.

– Asi budú. Ale neboj sa, vezmeme si mucholapku., – povedal Fúzik.

– Nebudeme hladní? – spýtal sa Ťapko.

– Neboj sa. Vezmeme si jedlo do batôžka. Aj vodičku, aby sme neboli smädni.

Tak sa to pri stanovačkách robí, – povedal dôležite Fúzik.

– Nebudeme sa báť? – spýtal sa Ťapko.

– Asi áno. Veď ty sa bojíš už teraz! – smial sa Fúzik. Potom povedal: – Trochu strachu k stanovačke patrí. Vieš, aké to bude dobrodružstvo?

– Nevezmeme radšej so sebou aj mamku? – spýtal sa Ťapko.

– Nevezmeme. Nemáme v stane toľko miesta, – pokýval hlavou Fúzik. Potom pohľadkal vystrašeného Ťapka po hlavičke a povedal: – So mnou sa nemusíš báť, Ťapko, spolu to zvládneme!

– A je to! – zvolal Fúzik a zavrel batoh. – Máme všetko – deku, keby bola zima, baterku, keby bola tma, mucholapku, keby boli mravce, jedlo, keby sme boli hladní a vodu, keby sme boli smädni. Ešte sa rozlúčime s mamkou a môžeme ísť v ústrety dobrodružstvu.

– Ťapko s Fúzikom pribehli za mamkou Okatou do kuchyne.

– Tá prekvapene zvolala: – Kam ste sa vychystali?

– Na stanovačku, – povedal odvážne Fúzik.

– Na stanovačku, – povedal menej odvážne aj Ťapko.

– Teraz? Veď vonku leje! – zvolala mamka Okatá.

Fúzik sklamane pozrel von oknom. Naozaj lialo.

Potom rozhodol: – Nevadí. Predsa to teraz nevzdáme.

Potom mávol na Ťapka a vrátili sa do izbičky. Spoločnými silami rozložili v strede izby stan. Pripravili si deku, keby bola zima, baterku, keby bola tma, mucholapku, keby boli mravce, jedlo, keby boli hladní a vodu, keby boli smädní. Potom vliezli do stanu.

– Bojíš sa? – spýtal sa po chvíli stanovania Fúzik Ťapka.

– Ani trošku! Takáto stanovačka sa mi páči! Dobre si to vymyslel, Fúzik! Ako vŕdy, – povedal Ťapko a usmial sa od uška k ušku.

*(Príhody Ťapka a Fúzika, Vrabček, roč. 16, 2015, jún – august, s. 26, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 9. júna 2016, Nové Zámky)*

### JANA BELAŠIČOVÁ: ŽABKA

Bol pekný deň a Arielka pobehovala pri jazere. Zrazu si všimla žabku.

Pristavila sa pri nej a skúmavo na ňu pozerala.

– Ty si princ? – spýtala sa po chvíli.

– Vyzerám ako princ? – začudovala sa žaba.

– Vyzeráš ako žaba, – povedala Arielka. – Ale v rozprávkach sa hovorí, že žaba nie je žaba, ale princ premenený na žabu. Keď ju niekto pobožká, premení sa žaba na princa.

– Chceš to skúsiť? Kvachacha, kvachacha, – chichúňala sa žabka.

Arielka chvíľu aj rozmýšľala o tom, že by to mohla skúsiť, ale nakoniec povedala:

– Ani nie. Nepotrebujem princa. Dobre je mi bez neho.

Žabka zakvákala a povedala: – Poď do vody.

Arielka pristúpila bližšie a namočila do vody najprv jednu labku, potom druhú labku.

– Břřř, studená je, – zatriasla sa od zimy.

– To nemôžeš takto. Musíš sa rozbehnúť a skočiť naraz celá do vody. Potom nebude studená, – povedala žabka a aby to Arielka lepšie pochopila, sama skočila do vody.

– Takto sa to robí, kvachacha, kvachacha, – chichúňala sa žabka.

– Alebo sa bojíš vody? – dobiedzala sa žabka.

– Čoby som sa bála? Vyzerám ako strachopud? – mračila sa Arielka. Potom sa zhlboka nadýchla, rozbehla sa a ... skok!

– Jááááj, – vybehla celá mokrá zo studenej vody a utekala rýchlo domov.

– Kvachacha, kvachacha, – chichúňala sa nezbedná žabka.

– To bol teda nápad! – triasla sa Arielka v mokrom kožúšku. – Musím si dobre zapamätať, že žiadnej žabe nemám veriť. Ani keby to bol zakliaty princ.

*(Vrabček, roč. 18, jún – august 2017, č. 10, s. 10, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 8. júna 2017, Nové Zámky)*

**JANA BELAŠIČOVÁ: MAČIATKO**

Ťapko s Fúzikom veselo pobehovali po dvore. Zrazu začuli akýsi zvuk.

– Počul si to? – spozornel Fúzik.

– Počul, – prikývol Ťapko.

– Ide to zhora. Zo stromu! – zvolal Fúzik a pozeral do koruny stromu. Medzi konármi zbadal vystrašené mačacie očka.

– Čo tam robíš? Pod' dole, – zavolal Ťapko na mačiatko.

– Mňau, mňau, mňau, – mňaukalo mača.

– Zdá sa, že potrebuje pomoc. Zachránim ho. Budem hrdina! – zvolal Fúzik a vyskočil na strom. Fúzik vedel dobre liezť po stromoch, ale tento mal vysoký a hladký kmeň. Fúzik sa po chvíli zošmykol do trávy.

– Skúsím ja. Aj ja chcem byť hrdina, – povedal Ťapko a vyskočil na strom. Aj Ťapko vedel dobre liezť po stromoch, ale aj on nakoniec skončil v tráve.

– Čo budeme robiť? – spýtal sa Ťapko smutne.

– Vyleziem ti na plecía a dočiahneme to mača, – navrhol Fúzik.

Ťapko prikývol a odhodlane sa postavil pod konáre stromu. Fúzik mu vyliezol na plecía a naťahoval sa najviac ako vedel. Márne. Mačiatko nedočiahol.

– Mňau, mňau, mňau, – mňaukalo stále viac vystrašené mača.

– Mám nápad! Prinesieme stoličky, spravíme stoličkovú pyramídu, vylezieme hore a zložíme mačiatko zo stromu, – zvolal Fúzik a rozbehol sa pre stoličky.

– Mňau, mňau, – pozeralo vystrašené mača na stoličkovú pyramídu, ktorá rástla pod stromom.

Práve vtedy prišla mamka Okatá. – Ťapko, Fúzik, čo robíte s tými stoličkami?

– Stavíme pyramídu. Vylezieme na ňu a zložíme to mača, – vysvetľoval rozrušený Ťapko.

– Aké mača? – začudovala sa mamka Okatá a pozrela na strom. Hneď poslala Ťapka s Fúzikom k susedovi Ušatému pre dlhý rebrík.

Potom už bola záchrana mačiatka veľmi jednoduchá. O chvíľu obaja hrdinovia, Ťapko aj Fúzik, s úsmevom hladkali zachránené mačiatko.

*(Príhody Ťapka a Fúzika, Vrabček, 2015, október, ročník 17, s. 30, Celoštátné kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 7. júna 2018, Nové Zámky)*

## C) ČÍTANIE KRÁTKEHO TEXTU PO PRÍPRAVE

Na čítanie krátkeho textu sa použije literárny text na reprodukciu, aby sa dodržal vzdelávací štandard. Text je rozdelený na časti rovnakého rozsahu. Text na čítanie musí obsahovať monologickú aj dialogickú časť, rôzne druhy viet a musí byť rovnakej náročnosti pre každého súťažiaceho.

Odporúčame, aby časti literárnych textov na čítanie pre žiačky a žiakov boli písané ľahko čitateľným typom písma (napr. Calibri) veľkosťou písma 14.

Súťažiaci si vylosujú časť z textu na reprodukciu v rozsahu cca 10 riadkov. Čas na prípravu je 10 minút. Súťažiaci text po príprave nahlas prečítajú.

<b>Hodnotí sa:</b>	plynulosť čítania	4 body
	presnosť čítania	4 body
	výslovnosť a artikulácia	4 body
	správna intonácia	4 body
	tempo, dynamika a rytmus	4 body
	<b>spolu</b>	<b>20 bodov</b>

V ďalšej časti uvádzame ukážky textov na príklady, ako sa dá realizovať rozdelenie literárneho textu na minimum 2 maximum 3 časti. Kritérium rozsahu, t. j. cca 10 riadkov, treba chápať ako celé riadky. To znamená, že necelé riadky sa nepočítajú za celé. V rámci textu sa treba snažiť, aby jednotlivé časti daného textu mali rovnaký počet znakov (skoro +/- 5 znakov).

### UKÁŽKY TEXTOV NA ČÍTANIE Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

#### NATAŠA TANSKÁ: NARODENINY

1

Keď sa blížili Luckine narodeniny, Lucka sa stále motala okolo mamy a čosi jej šepkala.

„Ale choď,“ vravela mama, „to predsa nie je nič súce pre dievča!“

„Ale ja to chcem!“ prosila Lucka. „Mamička ... prosím ...!“

„Čo si povedala mame?“ chytili Peťko a Paľko sestru za vrkoče.

„Nič,“ povedala Lucka.

„Keď nepovieš, nepustíme ťa!“ vyhrážali sa Peťko a Paľko.

„Pýtala som si darček,“ povedala Lucka.

„Aký?“

„Nepoviem!“

„To je podozrivé,“ povedali bratia.

„A čo jej dáme my?“ spýtal sa o chvíľu Paľko Peťka.

„Ozaj,“ povie Paľko.

A tak sedia a rozmýšľajú a potom Peťko povie: „Ja jej dám hokejku.“

„Fíha,“ poteší sa Paľko, „ty si múdry! Aj ja jej dám hokejku.“

## 2

Ráno hovorí mama Lucke: „Vstávaj! Máš narodeniny!“

Uviaže Lucke veľkú mašľu do vlasov a povie: „Teraz utekaj do jedálne.“

V jedálni už stoja Paľko a Peťko a čakajú sestru.

„Želáme ti všetko najlepšie,“ povie Paľko, „a tu máš odo mňa hokejku.“

„Ja ti želim všetko najlepšie,“ povie Peťko, „a tu máš odo mňa tiež hokejku.“

„Ďakujem,“ povie Lucka.

„Teraz by si nám tie hokejky mohla na chvíľu požičať, lebo hráme zápas s Kováčovcami,“ povie Paľko.

„Dobre,“ odvetí Lucka.

„Ako to, dobre?“ povie Peťko. „Ty nám ich naozaj požičiaš?“

„Požičiam,“ hovorí Lucka.

## 3

„Ako to, dobre?“ povie Peťko. „Ty nám ich naozaj požičiaš?“

„Požičiam,“ hovorí Lucka.

„A nebudeš ani revať?“ čuduje sa Paľko.

Peťko a Paľko si zoberú hokejky, ale akosi sa okúňajú.

„Čo je,“ hovorí Lucka, „čo nejdete na zápas?“

„A čo dostaneš od mamy a od otca?“

„Čo ja viem?“ tvári sa Lucka záhadne.

„Veď my dočkáme,“ rozhodnú sa bratia a sadnú si.

Vtom vojde do izby mama, nesie veľkú škatuľu, pobozká Lucku a povie: „Tu máš darček odo mňa a od otca. Taký, aký si si pýtala.“

Lucka otvorí škatuľu, Peťko a Paľko do nej zvedavo nazrú – a čo nevidia!

Krásna, novučičká futbalová lopta!

*(Tanská, N.: S dievčiskom sa nehráme. Bratislava: Buvik 2014, Krajské kolo súťaže Poznať slovenskú reč, školský rok 2016/2017, 11. apríl 2017, Trnavský kraj)*

## JANA BELAŠIČOVÁ: SPEV

### 1

Jedného dňa prasiatko Gruľko pozeralo v televízii spevácku súťaž. Páčilo sa mu, že víťaz bol odrazu veľmi slávny.

Hneď po súťaži Gruľko oznámil mamke Gruľke Guľatej: – Mamička, idem sa venovať spevu. Spev je veľmi užitočný. Vďaka nemu budem slávny, – povedal Gruľko a pustil sa do spevu.

- Kvíííík-kvíííík-kvíííík. Kvíííík-kvíííík-kvíííík, – spieval vysokým tónom.
- Gruľko kvíkal tak falošne, až sa z toho mamke Gruľke Guľatej skrúcal chvostík.
- Skús radšej trochu nižšie, – navrhla Gruľkovi.
- Gruľko teda začal spievať hlbokým hlasom: – Kroooch-kroooch-kroooch.
- Gruľko krochkal tak falošne, až sa z toho mamke Gruľke Guľatej skrúcali ušká.

## 2

- Skús radšej trochu nižšie, – navrhla Gruľkovi.
- Gruľko teda začal spievať hlbokým hlasom: – Kroooch-kroooch-kroooch.
- Gruľko krochkal tak falošne, až sa z toho mamke Gruľke Guľatej skrúcali ušká.
- Pristúpila ku Gruľkovi a povedala: – Chod' sa hrať, Gruľko, dnes si už dosť spieval.
- Prečo, mamička? Veď spev je veľmi užitočný, – povedal Gruľko.
- Zrazu obaja začuli akýsi šramot. – Čo je to? – spozornela mamka.
- Pozri sa! Tam! – ukázal Gruľko na myši, ktoré sa s kufríkmi náhlili k dverám.
- Mamka Gruľka Guľatá sa zasmiala: – Máš pravdu, Gruľko. Spev je naozaj veľmi užitočný. Vďaka tvojmu spevu sme sa konečne zbavili myší!

*(Vrabček, 2019, február, ročník 20, s. 22, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2018/2019, 9. apríl 2019, Trnavský kraj)*

## JANA BELAŠIČOVÁ: MAČIATKO

## 1

- Ťapko s Fúzikom veselo pobežovali po dvore. Zrazu začuli akýsi zvuk.
- Počul si to? – spozornel Fúzik.
  - Počul, – prikývol Ťapko.
  - Ide to zhora. Zo stromu! – zvolal Fúzik a pozeral do koruny stromu. Medzi konármi zbadal vystrašené mačacie očka.
  - Čo tam robíš? Pod' dole, – zavolať Ťapko na mačiatko.
  - Mňau, mňau, mňau, – mňaukalo mača.
  - Zdá sa, že potrebuje pomoc. Zachránim ho. Budem hrdina! – zvolal Fúzik a vyskočil na strom. Fúzik vedel dobre liezť po stromoch, ale tento mal vysoký a hladký kmeň. Fúzik sa po chvíli zošmykol do trávy.
  - Skúsím ja. Aj ja chcem byť hrdina, – povedal Ťapko a vyskočil na strom.

## 2

- Skúsím ja. Aj ja chcem byť hrdina, – povedal Ťapko a vyskočil na strom.
- Aj Ťapko vedel dobre liezť po stromoch, ale aj on nakoniec skončil v tráve.
- Čo budeme robiť? – spýtal sa Ťapko smutne.
- Vyleziem ti na plecía a dočiahneme to mača, – navrhol Fúzik.
- Ťapko prikývol a odhodlane sa postavil pod konáre stromu. Fúzik mu vyliezol na plecía a natáhal sa najviac ako vedel. Márne. Mačiatko nedočiahol.
- Mňau, mňau, mňau, – mňaukalo stále viac vystrašené mača.



– Mám nápad! Prinesieme stoličky, spravíme stoličkovú pyramídu, vylezieme hore a zložíme mačiatko zo stromu, – zvolal Fúzik a rozbehol sa pre stoličky.

### 3

– Mám nápad! Prinesieme stoličky, spravíme stoličkovú pyramídu, vylezieme hore a zložíme mačiatko zo stromu, – zvolal Fúzik a rozbehol sa pre stoličky.

– Mňau, mňau, – pozeralo vystrašené mača na stoličkovú pyramídu, ktorá rástla pod stromom.

Práve vtedy prišla mamka Okatá. – Ťapko, Fúzik, čo robíte s tými stoličkami?

– Stavíme pyramídu. Vylezieme na ňu a zložíme to mača, – vysvetľoval rozrušený Ťapko.

– Aké mača? – začudovala sa mamka Okatá a pozrela na strom. Hneď poslala Ťapka s Fúzikom k susedovi Ušatému pre dlhý rebrík.

Potom už bola záchrana mačiatka veľmi jednoduchá. O chvíľu obaja hrdinovia, Ťapko aj Fúzik, s úsmevom hladkali zachránené mačiatko.

*(Príhody Ťapka a Fúzika, Vrabček, 2015, október, ročník 17, s. 30, Celoštátna kola súťaže Poznaj slovenskú reč, 7. júna 2018, Nové Zámky)*

## JANA BELAŠIČOVÁ: DOMÁCI MILÁČIK

### 1

Ťapko s Fúzikom boli na návšteve v meste. Cestou domov sa zastavili pred obchodom so zvieratkami.

– Mám nápad! Kúpime si zvieratko. Domáceho miláčika pre radosť, – zvolal Fúzik a vošiel do obchodu. Ťapko sa poponáhľal za ním.

– Jéj, pozri sa, aký pekný vtáčik. Kúpme si ho, – navrhol Fúzik.

– Kúpme. Mamka sa určite poteší, – prikývol Ťapko.

– Pán predavač, chceli by sme si kúpiť tohto vtáčika, – povedal Fúzik pánovi predavačovi.

– Klietku pre vtáčika máte? – spýtal sa pán predavač.

– Klietku? – začudoval sa Fúzik.

– Načo klietku? – začudoval sa aj Ťapko.

– Keď nebude v klietke, uletí vám, – povedal pán predavač.

### 2

Fúzik sa na chvíľu zamyslel, potom povedal Ťapkovi: – Kúpime si radšej škrečka. Ten nemá krídla, neuletí nám.

– Dobre. Mamka sa určite poteší, – usmial sa Ťapko.

– Krídla síce nemá, ale má nožičky, utečie vám. Potrebuje klietku pre škrečka. Máme veľký výber, práve dnes prišiel tovar, – povedal pán predavač.

Fúzik sa zamračil a začal sa prechádzať po obchode. Zastavil sa pri veľkom akváriu a kývol na Ťapka.

- Pozri sa, Ďapko, aké tu majú krásne rybičky. Rybičky nám neuletia, lebo nemajú krídla. Rybičky nám neutečú, lebo nemajú nožičky.
  - Áno, sú veľmi pekné, – prikývol Ďapko.
- Fúzik podišiel k pánovi predavačovi a povedal: – Rozhodli sme sa, že si kúpime rybičky. Aj mamka sa určite poteší.

### 3

Fúzik podišiel k pánovi predavačovi a povedal: – Rozhodli sme sa, že si kúpime rybičky. Aj mamka sa určite poteší.

- Viete sa o rybičky postarať? – vyzvedal pán predavač.
- Postarať? – začudoval sa Fúzik.
- Ako postarať? – začudoval sa aj Ďapko.
- Treba im zariadiť akvárium, treba ho pravidelne čistiť, treba im dávať jesť, treba kontrolovať, či sú rybičky zdravé, ... – vysvetľoval pán predavač.

Fúzik sa zamyslel. O chvíľu sa spýtal: – Máte tu nejaké zvieratko, ktoré nám neuleť ani neutečie a netreba sa o neho starať?

- Takých zvieratiek je plný obchod. Nájdete ich oproti v hračkárstve, – povedal pán predavač a zamával Ďapkovi a Fúzikovi na rozlúčku.

*(Vrabček, ročník 20, 2019, s. 30, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 6. júna 2019, Nové Zámky)*

## MARTA HLUŠÍKOVÁ: KOLOTOČ

### 1

Do mesta prišiel kolotoč.

Filip vstal ráno prvý. Aj starký ešte spal. Filip prižmúril oči a predstavoval si, ako sa so starkým vozia na tom najväčšom kolotoči. Chvastúň Piťo so svojím bicyklom bude zhora vyzerať ako mravec!

Konečne starký vystrčil spod paplóna jednu nohu, potom druhú, až sa obe nohy zavrtali do teplých papúč. Ale starký im už nedal spať. Vedel dodržať slovo.

Po raňajkách sa obaja pobrali na námestie.

- A zmestí sa tam taký veľký kolotoč? – strachoval sa Filip.
- Zmestí, Filipko. Ja som videl už veľa kolotočov a vždy sa všetky všade zmestili.

### 2

– To je dobre, – upokojil sa Filip.

Naozaj sa nemusel strachovať, lebo starký nikdy neklame. Pred nimi zrazu vyrástol kolotoč ako obrovský hrieb.

- Idem kúpiť lístok, – zamieril starký k pokladnici.
- Iba jeden?
- Pre teba. Budem sa pozeráť, ako lietaš. Ja by som sa už neodvážil. Sadnem si na túto lavičku a budem ťa mať celý čas na očiach.

Hojdačka, na ktorú starký posadil Filipa, sa kývala a vrtela. Už sa nevedela dočkať, kedy vyletí nad vežu kostola. Ujo s veľkými fúzmi slávnostne stisol gombík.

### 3

Kolotoč sa rozkrútil, hudba začala hrať – a Filip zrazu nevidel ani námestie, ani starkého, ani Piša s bicyklom. Krútila sa kostolná veža, domy i raňajky v žalúdku.

- Starký, starký! – kričal a mával rukami.
- Tu som! – kričal starký a veselo sa smial.

Filip sa zľakol. Hádám sa nebude kolotoč krútiť celú sobotu? No potom prišiel fúzatý ujo, stisol gombík a lietajúce hojdačky sa poslušne vrátili na zem.

- Čo ti je, Filipko? Si akýsi bledý! – znepokojil sa starký.
- To... to... sa len kolotoču krútila hlava... – vydýchol si Filip a rýchlo sa poobzeral, či tu niekde nestojí Pišo so svojim novým bicyklom.

Našťastie nestál.

*(Zornička, roč. 54/64, 2002, máj, s. 7, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 9. júna 2022, Nové Zámky)*

## D) SÚVISLÉ ROZPRÁVANIE NA DANÚ TÉMU POMOCOU OSNOVY VO FORME OTÁZOK

Témy vychádzajú z komunikačných tém zadefinovaných v Štátnom vzdelávacom programe pre primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy pre oblasť Jazyk a komunikácia – Slovenský jazyk a slovenská literatúra – primárne vzdelávanie (2015).

### **Pri témach sa neudáva slohový postup ani slohový útvar.**

Autor/Autorka súťažných úloh alebo porota pripraví k témam osnovu vo forme otázok, prípadne aj situačné obrázky, ktoré môže súťažiaci používať pri príprave. Pri zostavení úloh odporúčame, aby boli vypísané tvary slov v mužskom aj ženskom rode (hlavne slovesá v minulom čase). Je vhodné, aby texty na čítanie (názvy tém a osnovy) pre žiačky a žiakov boli písané ľahko čitateľným typom písma (napr. Calibri) veľkosťou písma 14.

Súťažiaci prečítajú všetky témy a preštudujú súvisiace osnovy. Vyberú si jednu z piatich tém (ku ktorej téme dokážu utvoriť najdlhší súvislý ústny prejav, najviac viet) a zostavia súvislý text na vybranú tému v rozsahu približne 3 minút. Čas na prípravu je 15 minút. Súťažiaci prednesú súvislý text, podľa možnosti, bez použitia písomnej osnovy. Svoje poznámky môžu mať počas prednesu pri sebe a v ojedinelých prípadoch ich aj použiť. Členovia poroty môžu klást' doplňujúce otázky až po skončení ústneho prejavu súťažiacich.

<b>Hodnotí sa:</b>	adekvátnosť a výstižnosť obsahu	5 bodov
	kreativita a rozmanitosť vetných modelov	5 bodov
	kompozícia textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>30 bodov</b>

## UKÁŽKY TÉM A OSNOV NA SÚVISLÉ ROZPRÁVANIE Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

### 1. Veľká noc v našej rodine

Veľká noc je jedna z najkrajších sviatkov roka. Ešte 5 dní a konečne Veľká noc! Počítaš, koľko dní pôjdete ešte do školy? Robíš plány na prázdniny? Ako a kde budeš tráviť sviatky? Budú sa líšiť od vlaňajších veľkonočných sviatkov? Prečo? Na čo sa tešíš najviac? Prečo? Ako sa budete pripravovať tento rok na veľkonočné sviatky vo vašej rodine? Čo budú robiť jednotliví členovia rodiny? Komu a ako pomáhaš ty? Aké jedlá budete mať? Aká je šibačka, oblievačka u vás doma, v rodine? Prečo máš rád/rada alebo naopak, nemáš rád/rada veľkonočné sviatky?

### 2. Cesta do školy a domov zo školy

Cestu do školy a domov zo školy aj ty poznáš určite naspamäť. Počas školského roka ju skoro denne absolvuješ. Chodíš tou istou cestou aj domov? Opíš svoju cestu do školy. S kým chodíš do školy? Čím cestuješ do školy? Koľko minút trvá cesta? Čo vidíš, keď ideš do školy? Aké budovy môžeme vidieť po ceste do školy? Čo by si ukázal/ukázala kamarátovi/kamarátke na ceste do vašej školy? Prečo? Rád/Rada chodíš do školy? Prečo? Kde sa nachádza vaša škola? Aká je vaša škola? Koľko rokov chodíš do tejto školy?

### 3. Môj obľúbený mesiac

Koľkokrát sa ťa už pýtali, ktoré je tvoje obľúbené ročné obdobie? Nie raz, ani nie dvakrát. Ale uvažoval/uvažovala si už o tom, ktorý mesiac by si si vybral/vybrala, aby trval čo najdlhšie? Ktorý mesiac máš najradšej? Prečo? Porozprávaj o tom, prečo je tvoj obľúbený mesiac taký zaujímavý. Koľko dní má? Aké počasie zvykne byť vtedy? Aké sviatky, prázdniny sú vtedy, keď je tvoj obľúbený mesiac?

### 4. Môj obľúbený šport

Každý je rád, keď má čas na oddych. Čo robíš najradšej vo voľnom čase? Športuješ? Akému konkrétnemu športu sa venuješ? V ktorom športe si najlepší/

najlepšia? Máš svoj obľúbený šport, obľúbeného športovca, športový klub? Aký šport by si odporúčal/odporúčala spolužiakom, svojim rodičom, starým rodičom? Prečo? Sleduješ aj športové prenosy v televízii? Ktoré prenosy máš najradšej? Opíš svoj najkrajší športový zážitok.

## 5. Moje najkrajšie veľkonočné prázdniny

Len nedávno sme oslavovali najkrajšie sviatky jari a súčasne sme mali veľkonočné prázdniny. Aké boli tvoje plány na veľkonočné sviatky a prázdniny? Na čo si sa tešil/tešila najviac? Prečo? Oslavovali ste doma alebo ste boli s rodičmi na dovolenke? Líšili sa tieto posledné veľkonočné prázdniny a sviatky od ostatných? V čom sa líšili? Ako vyzeral tvoj „obyčajný prázdninový“ deň?

## 6. Na prechádzke v našom meste/v našej dedine

Pre každého človeka znamená miesto, kde býva niečo iné. Určite si už bol/bola na prechádzke v tvojom bydlisku. Kde bývaš? Koľko rokov bývaš v tomto meste/v tejto dedine? Aké je tvoje bydlisko? Čo sa nachádza v tvojej obci? Akí významní ľudia sa narodili a žili tu? Aké významné udalosti sa tu konali/konajú? Čo by si ukázal/ukázala kamarátovi/kamarátke? Čo sa ti páči/nepáči v meste/dedine, kde žiješ? Prečo? Čo by si zmenil/zmenila v ňom/v nej? Prečo?

## 7. Moje záľuby

Ľudia majú rôzne záľuby, koníčky, hobby. Samozrejme, môže to byť rozličné: závisí to od veku, od pohlavia, od miesta bydliska, od priateľov, od voľného času... Kedy a koľko voľného času máš? Čomu sa venuješ vo svojom voľnom čase? Čo robíš vo svojom voľnom čase? S kým, čím a ako tráviš svoj voľný čas? Aké sú tvoje záľuby? Prečo? Koľko času venuješ svojmu koníčku/svojim koníčkom? Odporúčal/Odporúčala by si svojmu kamarátovi/svojej kamarátke, aby mal/mala ten istý koníček ako ty? Prečo?

## 8. Odchádza zima, prichádza jar

Koľkého je dnes? Ktoré ročné obdobie je teraz? Pozri sa von oknom. Aké je počasie? Aká je príroda? Ktoré ročné obdobie máš radšej? Zimu alebo jar? Prečo? Čo sa ti páči najviac na zime? Prečo sa tešíš na jar? Porozprávaj nám o jari alebo o zime, podľa toho, ktoré ročné obdobie máš radšej.

## 9. Moje najobľúbenejšie miesto doma

Každý človek má svoje obľúbené miesto vo svojom byte/dome. Kde bývaš? Aký je váš byt/dom? Koľko miestností je v ňom? Čo robia členovia vašej rodiny v jednotlivých miestnostiach? Ktorú miestnosť/izbu máš najradšej vo vašom byte/dome? Máš vlastnú detskú izbu alebo svoj kútik? Ako je zariadená tvoja izba? Pomáhal/Pomáhala si aj ty pri zariaďovaní vlastnej izby? Čo všetko máš v nej? Čo robíš vo svojej izbe? Čo robíš v nej najradšej? Prečo?

## 10. Moje obľúbené ročné obdobie

Každé ročné obdobie je niečím výnimočné. Ktoré ročné obdobie máš najradšej? Prečo? Porozprávaj o tom. Aká je príroda v tvojom obľúbenom ročnom období? Ako sa ľudia obliekajú? Ako sa správajú zvieratá? Ako sa môžu hrať deti vonku? Čo je na tvojom obľúbenom ročnom období dobré a čo zlé? Akou farbou by si označil/označila tvoje obľúbené ročné obdobie? Prečo?

## 11. Želania pre mamičky

Každý má rád sviatky. Sú sviatky, ktoré sú sviatkami len pre nás, napríklad naše narodeniny. Potom sú sviatky, ktoré sú označené v kalendári. Medzi nimi sú aj také, ktoré sú vo všetkých kalendároch. Taký sviatok je aj Deň matiek, ktorý je v máji. Aké prekvapenie, aký darček plánuješ pripraviť/kúpiť pre svoju mamičku k sviatku? Čo by si želal/želala všetkým mamičkám na svete? Keby si mohol/mohla mať 3 želania, ako v rozprávke o zlatej rybke, aké by boli tvoje tri želania? Vysvetli, prečo by si mal/mala práve tieto tri želania.

## 12. Môj najlepší priateľ/Moja najlepšia priateľka

Hovorí sa, že priateľa poznáš v núdzi. Máš veľa priateľov/priateľiek? Kto je tvoj najlepší priateľ/najlepšia priateľka? Predstav ho/ju. Koľko rokov sa poznáte? Kedy, kde a ako ste sa zoznámili? Koľko má rokov? Čo robí? Tráвите spolu svoj voľný čas? Ako často ste spolu? Ako trávite spoločné chvíle? Prečo je práve on tvojim priateľom číslo JEDEN/ona tvojou priateľkou číslo JEDNA?

## 13. Moje plány na ďalších 10 rokov

Každý človek si plánuje svoju budúcnosť. Pýtali sa ťa už, čím chceš byť v dospelosti, čo chceš robiť, keď budeš dospelým/dospelou? Čo by si chcel/chcela robiť po základnej škole? Rozmýšľal/Rozmýšľala si, na akú strednú (vysokú) školu sa prihlásiš? Prečo? Ktoré povolanie sa ti páči? Čím by si chcel/chcela byť? Prečo? Predstav si, že máš viac ako osemnásť rokov, si dospelý/dospelá. Ako by vyzeral tvoj život? Čo by si robil/robila? Čím by si bol/bola? Mal/Mala by si rodinu? Kto je pre teba príkladom? Prečo?

## 14. Dostali sme v škole voľno

Každý človek rád oddychuje. Hlavne vtedy, keď voľno dostane nečakane. Predstav si, že raz vyhlásia vo vašej škole, že ďalší deň bude škola zatvorená a budete mať voľno. Tešil/Tešila by si sa, keby ste nečakane dostali v škole voľno? Čo by si robil/robila? Čomu by si sa venoval/venovala? S kým by si trávil/trávila čas? Aké sú tvoje záľuby? Koľko času venuješ svojmu koníčku/svojim koníčkom? Odporúčal/Odporúčala by si svojmu kamarátovi/svojej kamarátke, aby mal/mala ten istý koníček ako ty? Prečo?

## 15. Oslava mojich narodenín

Tak, ako každý má svoje obľúbené ročné obdobie, obľúbenú farbu, má aj svoj obľúbený sviatok. Mnohým je najmilším dňom deň narodenín. Aj pre teba sú tvoje narodeniny najkrajším sviatkom? Prečo? Ako, kedy, s kým oslavuješ svoje narodeniny? Porozprávaj, ako sa chystáš na oslavu. Kto ti pomáha v príprave? Pozývaš príbuzných na oslavu? Robíš aj narodeninové party pre kamarátov? Opíš, ako vyzerali tvoje posledné narodeniny.

## 16. Deň v zoologickej záhrade

Ísť do zoologickej záhrady, to je veľký zážitok! Bol/Bola si už niekedy v zoologickej záhrade? Kde, v ktorom meste? S kým si tam bol/bola? Čo si tam videl/videla? Porozprávaj o tom. Čo sa ti tam najviac páčilo? Prečo? Čo všetko sa dá robiť ešte v zoologickej záhrade? Keby sa dalo, o ktoré zviera by si sa najradšej staral/starala? Prečo? Opíš, ako vyzerá jeden deň s domácim miláčikom.

## 17. Moje „naj“ zážitky zo školy

Každý, kto má viac ako sedem a menej ako šesťnásť rokov, musí chodiť povinne do školy. Naši rodičia v nej „prežili“ väčšinu času detstva a mladosti, preto sa nečudujme, keď rozprávajú toľko historiek zo školy. Ved' v škole sa môže všeličo stať. Aká je tvoja škola? Ako vyzerá taký „obyčajný“ školský deň? Ktorý „školský“ deň máš najradšej? Prečo? Čo sa ti prihodilo v škole? Vedel/Vedela by si porozprávaj tvoj najsmutnejší, najveselší, najnepríjemnejší, najvtipnejší príbeh zo školského prostredia?

## 18. Odporúčal/Odporúčala by som mojim priateľom

Každý človek je rád, keď má čas na oddych. Čo robíš vo svojom voľnom čase? Čo robíš radšej: čítaš alebo pozeráš filmy? Ktorú knihu si čítal/čítala naposledy? O čom bola kniha? Ktorá je tvoja obľúbená kniha? Odporúčal/ Odporúčala by si priateľovi/priateľke, aby si ju prečítal/prečítala? Prečo? Ktorý film si videl/ videla naposledy? O čom bol? Akí známi herci hrali vo filme? Ktorý je tvoj obľúbený film? Odporúčal/ Odporúčala by si priateľovi/priateľke, aby si ten film pozrel/pozrela? Prečo?

## 19. Deň detí v našej škole

Deň detí pre školákov je taký deň, kedy sa nevyučuje. Ako ste oslávili Deň detí vo vašej triede? Ako vyzerala oslava vo vašej škole? Kedy ste oslavovali? Aký bol režim dňa, keď ste oslavovali? Čo ste robili? Čo robili učitelia, vychovávateľa, dospeli? Čo sa ti najviac páčilo? Prečo? Čo by si urobil/urobila inak, keby si ty organizoval/ organizovala oslavu ku Dňu detí? Na ktorý Deň detí máš najkrajšie spomienky? Aké podujatia boli vo vašom meste/vo vašej dedine ku Dňu detí? Prečo máš rád/rada alebo naopak, nemáš rád/rada Deň detí?

## 20. Dostal/Dostala som zvieratko!

Zoologická záhrada, to je veľký zážitok! Ale mať doma zvieratko je oveľa-oveľa lepšia vec! Chcel/Chcela by si mať doma zvieratko? Alebo už máš zvieratko? Aké zvieratko by si (ešte) chcel/chcela? Aké zvieratko máš doma? Odkiaľ ho máš? Kedy si ho dostal/dostala? Aké meno by si mu dal/dala? Ako sa volá? Ako by vyzeralo?/ Ako vyzerá? Čo by malo rado?/Čo má rado? Čo najradšej robí? Ako by si sa o neho staral/starala? Ako sa o neho staráš? Odporúčal/Odporúčala by si spolužiakom, aby mali zvieratko? Prečo?

## 21. Hurá, školský výlet!

Konečne je jún, posledný mesiac školského roka! Čo robíte v škole? Chystáte sa na výlet? Počítaš, koľko dní pôjdete ešte do školy? Kam sa chystáte? Pôjde celá vaša trieda na školský výlet? Kto rozhodol, kam pôjdete tento rok? Prečo ste si vybrali práve toto miesto? Čo je tam zaujímavého? Ako ste plánovali školský výlet? Na čo sa tešíš najviac? Prečo? Bude tento výlet iný ako výlety z minulých rokov? V čom sa bude líšiť? Prečo? Ako sa budeš pripravovať na tento školský výlet?

## 22. Športový deň v našej škole

Jedného dňa prišli spolužiaci so správou: „Bude netradičný športový deň.“ Ako si predstavuješ netradičný športový deň? Aké športové disciplíny by sa počas neho realizovali? Kto by sa mohol prihlásiť? Ako by sa hodnotili výkony? V akom oblečení by sa súťažilo? Porozprávaj o tom v krátkosti. Športuješ? Akému konkrétnemu športu sa venuješ? V ktorom športe si najlepší/najlepšia? Máš svoj obľúbený šport, obľúbeného športovca, športový klub? Sleduješ aj športové prenosy v televízii? Opíš svoj najkrajší športový zážitok.

## 23. Moja škola

Predstav nám vašu školu. Rozprávaj o nej tak, že nepovieš, v ktorom meste/ ktorej obci je. Aká je budova školy? Aké sú triedy? Akí sú žiaci? Akí sú dospelí? Koľko žiakov tu študuje? Koľko rokov chodíš do tejto školy? Rád/Rada chodíš do tejto školy? Prečo? Čo sa ti páči najviac? Prečo? Čo sa ti nepáči na vašej škole? Prečo? Čo by si zmenil na vašej škole? Prečo? Čo sa nachádza v blízkosti vašej školy (materská školy, obecný úrad, kultúrny dom, nemocnica, polícia, podniky, obchody...)? Chodili do vašej školy známi, významní ľudia? Je niečo vo vašej škole, na čo si hrdý/hrdá a ukázal/ukázala by si priateľovi/priateľke?

## 24. Škola, náš druhý domov

Predstav nám školu, do ktorej chodíš. Aká je budova vašej školy? Aké sú triedy? Akí sú žiaci? Akí sú dospelí? Koľko rokov chodíš do tejto školy? Rád/Rada chodíš do tejto školy? Prečo? Čo sa ti páči najviac? Prečo? Čo sa ti nepáči na vašej škole? Prečo? Aké záujmové/mimoškolské činnosti ponúka vaša škola? Čo by si zmenil na vašej škole? Prečo? Čo sa nachádza v blízkosti vašej školy? Chodili do vašej školy



známi, významní ľudia? Je niečo vo vašej škole, na čo si hrdý/hrdá a ukázal/ukázala by si priateľovi/priateľke?

## 25. Tri želania

Určite poznáš rozprávku o zlatej rybke, rybárovi a rybárovej žene. Zlatá rybka sľúbila rybárovi, že mu splní tri želania, ak ju pustí naspäť do mora. Predstav si, že sa to stalo – stojíš s udicou v ruke a v sieťke máš zlatú rybu, ktorá sa ti prihovorí. Čo by si urobil/urobila? Navyše sľubuje, že keď ju pustíš naspäť do vody, môžeš mať tri želania. Ako by si sa rozhodol/rozhodla? Ryba alebo tri želania? Aké by boli tvoje tri želania? Vysvetli, prečo by si mal/mala práve tieto tri želania.

## 26. Čarovný prútik

Od lesnej víly si dostal/dostala čarovný prútik. Kde si sa stretol/stretla s lesnou vílou? Aká bola lesná víla? Prečo ti dala tento čarovný prútik? Dokedy si ho môžeš ponechať? Ako funguje? Čo všetko dokáže tvoj čarovný prútik? V čom sa líši čarovný prútik od zlatej rybky? Čo by si zmenil/zmenila pomocou čarovného prútika doma, v škole, v meste/v dedine, na Slovensku? Komu by si požičal/požičala tento čarovný prútik? Prečo?

## 27. Keby som mal/mala krídla

Priznaj sa, že niekedy by si bol rád/bola rada, keby ti narástli krídla a mohol/mohla by si zaletieť niekam ako vták. Predstav si, že sa ti splnilo želanie – večer ti narástli krídla a môžeš letieť tam, kam sa ti len zachce. Ale pozor! Krídla máš len ako Popoluška, do polnoci! Kam by si sa vybral/vybrala? Prečo? Čo by si chcel/chcela vidieť? Prečo? Porozprávaj o tom, čo by si videl/videla po ceste zhora, aký by to bol pocit z výšky pozeráť na krajinu, ľudí.

## 28. Chystáme sa na prázdniny

Ešte tri týždne, vysvedčenie a konečne koniec školského roka! Prázdniny sa začínajú! Počítaš, koľko dní pôjdete ešte do školy a budete sa učiť? Koľkokrát si treba ešte ráno zobrať školskú tašku a sadnúť si do školských lavíc? Aké sú tvoje plány na leto? Ako by mali vyzeráť tvoje najdlhšie prázdniny v roku? Chystáš sa na dovolenku s rodičmi? Kam pôjdete? Budeš prázdninovať aj u starých rodičov? Na čo sa tešíš najviac? Prečo? Ako bude vyzeráť taký tvoj „obyčajný prázdninový“ deň?

## 29. Môj najkrajší deň

Ktorý je tvoj obľúbený deň v týždni? Prečo? Ktorý je tvoj obľúbený sviatok? Prečo? Vyrozprávaj, ako si prežil/prežila doterajší najkrajší deň svojho života. Aký je režim tvojho obľúbeného dňa? Aký je režim jedného tvojho „pracovného“ dňa? Keby sa ti splnilo želanie „zažiť svoj najkrajší deň“, ako by vyzeral ten DEŇ?

**30. Moja obľúbená rozprávka**

Čo robíš najradšej vo svojom voľnom čase? Rád/Rada čítaš alebo pozeráš rozprávky? Aké rozprávky čítaš alebo pozeráš najradšej? Ako často čítaš alebo pozeráš rozprávky? Koľko hodín čítaš alebo pozeráš týždenne rozprávky? Ktorú rozprávku si čítal/čítala alebo videl/videla naposledy? O čom bola rozprávka? Ktorá je tvoja najmilšia (obľúbená) rozprávka? Porozprávaj v krátkosti, o čom je. Odporúčal/Odporúčala by si spolužiakom, aby si ju prečítali alebo pozreli? Prečo?

## E) VZOROVÁ UKÁŽKA SÚŤAŽNÝCH ÚLOH Z CELOŠTÁTNEHO KOLA V ROKU 2023



Celoštátne kolo súťaže

### POZNAJ SLOVENSKÚ REČ

1. kategória

pre žiakov 3. a 4. ročníka základnej školy

s vyučovacím jazykom maďarským


**Súťažná úloha A – prednes vylosovanej riekanky/vyčítanky a básničky**

R1	Šošovica, hrášok, fazuľa, kde ste boli, tetka Zuzuľa? Bola som ja po vodičku, budem variť šošovičku. (riekanka)	B11	Mydlí mydlo Ivica na ruky, aj na líca. Mydlo buble bubliny, Bublinkuje do špiny: „Bubli, bubli, hybaj sem, ja ťa, špinka umyjem!“ (Krista Bendová)
R1	Šošovica, hrášok, fazuľa, kde ste boli, tetka Zuzuľa? Bola som ja po vodičku, budem variť šošovičku. (riekanka)	B4	Stojí dubák pod dubom s veľkým hnedým klobúkom. Keď suseda zdraví, klobúk nedá z hlavy. (Jozef Pavlovič)
R2	Pri potoku stojí vrba. Pod ňou sa hrá detí hŕba. Je tam krik a veľký zhon, A ty, Jurko, hybaj von! (vyčítanka)	B1	Adam v škole nesedel, abecedu nevedel, prišli k nemu líšky, čítajú mu z knižky. (Ján Smrek)
R2	Pri potoku stojí vrba. Pod ňou sa hrá detí hŕba. Je tam krik a veľký zhon, A ty, Jurko, hybaj von! (vyčítanka)	B8	Pováľam sa v riedkom blate, Ej, teraz ma nepoznáte! Poznáte ma? Dobrý deň! Tak sa teda umyjem. (Mária Haštová)
R3	Pondelok sme nakúpili, v utorok sme zakúrili, v stredu kašu varili, vo štvrtok sme ju dovarili. V piatok sme fúkali, psíkovi sme núkali. V sobotu sme vyriadili dom, a ty, keď si nepomáhal, nože hybaj von! (vyčítanka – Mária Haštová)	B7	Ľudo ľúbi fazuľu, zjedol by jej za fúru, ale zato Peter radšej klobás meter. (Ján Smrek)
R3	Pondelok sme nakúpili, v utorok sme zakúrili, v stredu kašu varili, vo štvrtok sme ju dovarili. V piatok sme fúkali, psíkovi sme núkali. V sobotu sme vyriadili dom, a ty, keď si nepomáhal, nože hybaj von! (vyčítanka – Mária Haštová)	B16	Žaba, žaba maličká, skáč mi pekne žabička, na vodu ťa hádzem mocne ako vládzem. (Ján Smrek)



R4	Gazdinky, gazdinky, čo robíte? Kávu melieme, mäso klepeme, mrkvu strúhame, chliebík krájame, šaty perieme, dlážku drhneme, obed varíme, kravu dojíme. Nás je tu mnoho, vyber si niekoho. (vyčítanka)	B15	Ťuki, ťuki, ťukalo, vo vajičku volalo: „Ťuki, ťuki, pre hlavičku, nemám miesta vo vajičku. Ťuki, ťuki, ťuk.“ (Ľudmila Podjavorinská)
R4	Gazdinky, gazdinky, čo robíte? Kávu melieme, mäso klepeme, mrkvu strúhame, chliebík krájame, šaty perieme, dlážku drhneme, obed varíme, kravu dojíme. Nás je tu mnoho, vyber si niekoho. (vyčítanka)	B10	Húsky moje, húsky, máte žlté blúzky.  A keď prejde leto celé, máte, húsky, blúzky biele. (Jozef Pavlovič)
R5	Naša milá babička, strúha pekné jabĺčka. Vnúčik volá: „Babička, daj mi kúsok jabĺčka!“ (riekanka)	B2	Arabela v aute sedí: - Hybaj, Anča, na výzvedy! Do Afriky, do Ázie... Ahoj, veľa fantázie! (Štefan Moravčík)
R5	Naša milá babička, strúha pekné jabĺčka. Vnúčik volá: „Babička, daj mi kúsok jabĺčka!“ (riekanka)	B12	Hádali sa líšky v lese, aké majú spievať piesne. Nôtili si každá svoju, nevedeli spievať spolu. (Ondrej Nagaj)
R6	Slimák, slimák, vystrč rožky, dám ti múky na parožky. Ak ich nedáš von, podpálím ti dom a ty zhoríš v ňom. (riekanka)	B3	Čučoriedky, černice, mám ich vyše čapice, tuto si ich majte, čokolády dajte! (Ján Smrek)
R6	Slimák, slimák, vystrč rožky, dám ti múky na parožky. Ak ich nedáš von, podpálím ti dom a ty zhoríš v ňom. (riekanka)	B9	Chodí chrobák chocholatý, na chrbte má zlaté šaty. Mucha sa mu chichoce: - Ako sa ten chlapík malý Na slniečku ligoce! (Štefan Moravčík)



R7	<p>Postojačky, posediačky          vravíme si povedačky.          Kto ich povie bez chyby,          pôjde so mnou na ryby,          kto pritom i skákať bude,          odvezie sa v zlatom sude,          najprv hrki, potom buch,          vyspem ho na lopúch.          (riekanka – Mária Rázusová-Martáková)</p>	B6	<p>Bežím horou po úbočí,          a čo vidia moje oči?          Samý zvonček malilinký!          Ach, to zvonia konvalinky!          (Ján Smrek)</p>
R7	<p>Postojačky, posediačky          vravíme si povedačky.          Kto ich povie bez chyby,          pôjde so mnou na ryby,          kto pritom i skákať bude,          odvezie sa v zlatom sude,          najprv hrki, potom buch,          vyspem ho na lopúch.          (riekanka – Mária Rázusová-Martáková)</p>	B13	<p>Fialôčka vonná          skrytá v tóni lesa,          nad твоjím príchodom          srdce moje plesá.          (Ľudmila Podjavorinská)</p>
R8	<p>Padá lístie, šuchoce          Šuchy, šuchy, šuchy.          Zajko po ňom dupoce:          Dupi, dupi, dupi.          (riekanka)</p>	B5	<p>Eva ide s Editou          za zelenou rakytou.          Vydávajú sa Evka,          Veď si veľká dievka!          (Ján Smrek)</p>
R8	<p>Padá lístie, šuchoce          Šuchy, šuchy, šuchy.          Zajko po ňom dupoce:          Dupi, dupi, dupi.          (riekanka)</p>	B14	<p>Křka žabiak          hladný:          „Nejedol som dva dni!“          Křka žabiak          od rána:          „Dal by som si bociana!“          (Jozef Pavlovič)</p>

## Súťažná úloha B – reprodukcia vypočutého textu

### Jana Belašičová: Piknik

Mamka Okatá pripravila Ťapkovi a Fúzikovi čokoládový puding.

– Jéj, čokoládový puding! – potešil sa Ťapko.

– Ťapko, mám nápad! Spravme si piknik. Vezmime si puding a poďme na výlet. Ver mi, bude to zábava, – povedal Fúzik a zbalil do košíčka misky s pudingom, ovocie, pite a deku. Potom povedal: – Ideme!

Ťapko a Fúzik sa vybrali cestičkou, ktorá viedla popri potoku.

Zjedzme to tu pri potoku, – navrhol Ťapko.

Dobre. Tu sa rozložíme, – povedal Fúzik, keď našiel vhodné miesto na piknik.

Fíha, tu je mokrú, Ťapko. Musíme ísť ďalej, – povedal Fúzik.

Ťapko mrzuto zahundral: – Mali sme ten puding jesť doma. – Potom mykol plecóm a cupkal za Fúzikom, ktorý sa náhlil k lesu.

Tu je správne miesto, – povedal Fúzik a rozložil deku pod veľkú jedľu. Z konárov vyletel vystrašený vták a na deku sa zosypalo ihličie.

Tu mám jesť puding? Veď mi do misky napadá ihličie. Mali sme puding jesť doma, – hundral Ťapko.

Fúzik uznal, že Ťapko má pravdu, prehodil si deku cez plece a rozhliadal sa okolo.

Tam na čistinke nám bude dobre, – povedal Fúzik a pobehol k čistinke.

Po chvíli hľadania našiel krásne miesto. Rozložil deku a vybral misky s pudingom.

Mňam. Konečne! – mňamkal spokojne Ťapko.

Keď boli misky prázdne, vyvalili sa na deku.

Paráda! – zvolal Ťapko a oblizol si pudingové fúziky. – Vieš Fúzik, že ten piknik nebol až taký zlý nápad?

Hm, to nebol. Ešte lepšie by bolo, keby si ma prestal štekliť, – povedal Fúzik.

Ja ťa neštekľím, ty štekliš mňa, – povedal Ťapko.

Fúzik vyskočil z deky a zvolal: – Ťapko Vstávaj! Ležíme na mravenisku!

Ťapko a Fúzik schytili košík a deku a bežali domov. Ťapko celú cestu hundral: – Vidiš, vravel som ti. Mali sme ten puding zjesť doma!

*(Vrabček, apríl 2020, roč. 21, s. 12; 32 riadkov, 278 slov, 1 396 znakov)*

## Súťažná úloha C – čítanie krátkeho textu po príprave

1

### Jana Belašičová: Piknik

Mamka Okatá pripravila Ďapkovi a Fúzikovi čokoládový puding.

– Jéj, čokoládový puding! – potešil sa Ďapko.

– Ďapko, mám nápad! Spravme si piknik. Vezmime si puding a poďme na výlet. Ver mi, bude to zábava, – povedal Fúzik a zbalil do košíčka misky s pudingom, ovocie, pitie a deku. Potom povedal: – Ideme!

Ďapko a Fúzik sa vybrali cestičkou, ktorá viedla popri potoku.

Zjedzme to tu pri potoku, – navrhol Ďapko.

Dobre. Tu sa rozložíme, – povedal Fúzik, keď našiel vhodné miesto na piknik.

Fíha, tu je mokro, Ďapko. Musíme ísť ďalej, – povedal Fúzik.

Ďapko mrzuto zahundral: – Mali sme ten puding jesť doma.

2

### Jana Belašičová: Piknik

Ďapko mrzuto zahundral: – Mali sme ten puding jesť doma. – Potom mykol plecóm a cupkal za Fúzikom, ktorý sa náhlil k lesu.

Tu je správne miesto, – povedal Fúzik a rozložil deku pod veľkú jedľu. Z konárov vyletel vystrašený vták a na deku sa zosypalo ihličie.

Tu mám jesť puding? Veď mi do misky napadá ihličie. Mali sme puding jesť doma, – hundral Ďapko.

Fúzik uznal, že Ďapko má pravdu, prehodil si deku cez plece a rozhlíadal sa okolo.

Tam na čistinke nám bude dobre, – povedal Fúzik a pobehol k čistinke.

Po chvíli hľadania našiel krásne miesto. Rozložil deku a vybral misky s pudingom.

3

### Jana Belašičová: Piknik

Po chvíli hľadania našiel krásne miesto. Rozložil deku a vybral misky s pudingom.

Mňam. Konečne! – mňamkal spokojne Ďapko.

Keď boli misky prázdne, vyvalili sa na deku.

Paráda! – zvolal Ďapko a oblizol si pudingové fúziky. – Vieš Fúzik, že ten piknik nebol až taký zlý nápad?

Hm, to nebol. Ešte lepšie by bolo, keby si ma prestal štekliť, – povedal Fúzik.

Ja ťa neštekším, ty štekliš mňa, – povedal Ďapko.

Fúzik vyskočil z deky a zvolal: – Ďapko Vstávaj! Ležíme na mravenisku!

Ďapko a Fúzik schytili košík a deku a bežali domov. Ďapko celú cestu hundral: – Vidíš, vprav som ti. Mali sme ten puding zjesť doma!



## Súťažná úloha D – súvislé rozprávanie na danú tému pomocou osnovy

### 1. Chystáme sa na školský výlet

Konečne jún, čas exkurzií, školských výletov! Chystáte sa na školský výlet? Pôjde celá vaša trieda? Kam sa chystáte tento rok? Ako ste sa rozhodli, kam pôjdete? Prečo ste sa rozhodli pre toto miesto? Ako ste plánovali školský výlet? Ako sa pripravujete? V čom sa bude líšiť tento výlet od vlašajšieho?

### 2. Vo sne som bol dospelým/bola dospelou

Chcel/Chcela by si mať niekedy viac ako osemnásť rokov. Predstav si, že sa ti splnilo želanie, si dospelý/dospelá a už nemusíš poslúchať svojich rodičov. Čo by si robil/robila? Čím by si bol/bola? Mal by si manželku/Mala by si manžela, rodinu? Ako by vyzeral tvoj život? Čo by si robil/robila tak, ako tvoji rodičia? Či by si robil/robila inak, ako oni? Čo by si robil/robila inak, ako súčasní dospelí?

### 3. Tešíme sa na letné prázdniny

Len nedávno sme vítali nový školský rok a už o niekoľko dní je tu koniec školského roka a s ním ďalšie prázdniny. Aj ty robíš plány na letné prázdniny? Ako si predstavuješ tohtoročné prázdniny? Ako sa chystáš na dva mesiace voľna? Kam sa chystáš? Kde budeš tráviť júl a august? Budú sa líšiť tohtoročné letné prázdniny od vlašajších? Prečo? Porozprávaj, v čom sa budú líšiť.

### 4. Jeden deň v našej rodine

Komu povieš, keď máš radosť alebo si smutný? Kto ťa chráni? Na tie otázky väčšina z nás odpovie jedným slovom: rodina. Opíš jeden obyčajný pracovný a jeden sviatočný deň. Povedz, kto čo robí, kde pracuje/študuje. Povedz aj to, čomu sa venujú jednotliví členovia rodiny vo svojom voľnom čase. S ktorým členom rodiny tráviš najviac času? Čo robíte spolu? S ktorým členom svojej rodiny si rozumieš najlepšie? Prečo? Kto ťa pohladí, keď ťa niečo bolí? Prečo? Kto je „hlavou rodiny“? Prečo? Ako vyzerá, keď je celá vaša rodina spolu? Čo robíte, keď je celá rodina spolu?

### 5. Dom mojich snov

Každý človek sníva o krásnom dome/byte, v ktorom by mal svoje obľúbené miesto. Kde bývaš? Aký je váš byt/dom? Ako je zariadený? Máš vlastnú detskú izbu alebo svoj kútik? Pomáhal/Pomáhala si aj ty pri zariaďovaní vlastnej izby? Čo všetko máš v nej? Čo robíš v nej? Čo robíš v nej najradšej? Prečo? V čom by sa líšil dom tvojich snov od toho, v ktorom teraz žiješ?

## 4. OBSAHOVÁ NÁPLŇ SÚŤAŽE A SÚŤAŽNÉ ÚLOHY

### 2. KATEGÓRIE

2. kategória súťaže Poznaj slovenskú reč je vytvorená pre žiačky a žiakov 8. a 9. ročníka základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským a žiačky a žiakov 3. a 4. ročníka gymnázií s VJM s osemročným vzdelávacím programom.

#### Súťaž v 2. kategórii pozostáva:

- z reprodukcie vypočutého textu,
- z čítania krátkeho textu po príprave,
- zo samostatnej tvorby stručného súvislého textu z daných slov a jeho ústneho prednesu,
- zo súvislého rozprávania na danú tému bez použitia osnovy.

Celkový výkon súťažiacich sa hodnotí bodovou hodnotou v rozpätí **0 – 100 bodov**. Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **100 – 90 bodov**, sa zaradia **do zlatého pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **89 – 79 bodov**, sa zaradia **do strieborného pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **78 – 68 bodov**, sa zaradia **do bronzového pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli menej ako 68 bodov, neumiestnia sa v žiadnom pásme.

### A) REPRODUKCIA VYPOČUTÉHO TEXTU

Spoločný text pre všetkých súťažiacich v rozsahu 40 – 50 riadkov si súťažiaci vypočujú dvakrát. Autor/Autorka súťažných úloh na súťaž vyberie literárny text s dejom primeraným veku žiačok a žiakov (z pôvodnej slovenskej literatúry pre mládež), ktorý prečíta súťažiacim člen/členka poroty. Počas počúvania textu si súťažiaci môžu robiť poznámky. Čas na prípravu je 15 minút. Súťažiaci vypočutý text zreprodukujú bez použitia poznámok v rozsahu maximálne 3 minút.

<b>Hodnotí sa:</b>	porozumenie textu a výstižnosť	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>20 bodov</b>

Poznámka: V budúcnosti bude spolu s porozumením hodnotená aj výstižnosť.

## UKÁŽKY Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

### ZUZANA HALÁSZOVÁ: PESTROFARBENÝ KRIKLŮŇ

Mali sme za sebou horúci deň. Nevedeli sme, čo máme robiť so svojimi kožuškami. Nedali sa vyzliecť a nám chlpatým zvieratkám v nich bolo naozaj teplo. Celý deň som polihovala pod vaňou a snívala som o poriadnom kúpeli. Práve som si predstavovala chladivé jazierko, kde by som naháňala vážky, keď zo susednej miestnosti útulku začula smiech. Najprv som zodvihla jedno ucho, potom otvorila aj oko a nakoniec som natiahla krk, aby som lepšie počula, čo sa deje. Veľa bolo veľa detí a počula som aj pána ošetrovateľa:

„Nikto nie je doma,“ povedal.

Nik-to nie je do-ma...“ povedal čudný hlas, ktorý nemohol patriť žiadnemu z detí. Začudovane som pokrútila nosom, aby som zistila, kto tam s nimi je. Možno sa iba hrajú novú hru. Hm, to je ale zvláštna hra.

„Ako sa máš, ty krikľúň?“ so smiechom zaštebotalo jedno z detí.

„Ako sa máš, ty kri-kri-krikľúň...“ zopakoval ten neobyčajný hlas. Znova sa všetci rozosmiali.

No, čo je veľa, to je veľa! Čo to tam majú? Vrávalo mi v hlave a pomaly som sa plazila k dverám.

Chvíľu sa mi zdalo, že snívam. Hovoriace zvieratko? To svet nevidel! Deti aj ujo ošetrovateľ boli zhrknutí okolo klietky a v nej sedel, verte-neverte, pestrofarebný vták. A práve jemu patril ten hlas, hoci sa mi zdalo celkom nemožné. To je nespravodlivosť. My psíky nevieme rozprávať ako ľudia.

„Ty si ale trufo!“ vykrikoval malý Peťko a hneď si previnilo zakryl ústa. Neskoro. Pestrofarebný vták zatrepotal krídlami.

„Ty si ale třířřúřlo!“ zopakoval. Deti sa znova začali smiať, ale pán ošetrovateľ karhavo pozrel na Peťka. Nie je pekné učiť zvieratká také vety.

Prepchala som sa pomedzi deti až ku klietke. Musela som si to čudo poriadne obzrieť. Vtedy som si všimla, že papagáj, ako ho deti volali, má zalepené očko a voľajako menej peria ako majú ostatné vtáky. Keď ma zbadal, zľakol sa a začal zmätene pobehovať po dne klietky a trepotiť krídlami. Chcela som sa mu ospravedlniť, ale deti ma vyhnali na chodbu. Zábava skonila, lebo pán ošetrovateľ usúdil, že papagáj potrebuje pokoj.

Všetci sa hneď vrátili k svojej práci, iba Peťko-nezbedník si všimol, že sedím urazená v kúte. Prihovoril sa mi a zasmial sa, keď som napaprčene otočila hlavu.

„Vieš, Sindy, on je ešte plachý. Včera popoludní ho priniesol pán zverolekár v škatuli od topánok. Bol veľmi zúbožený. Malí chlapci sa oňho nevedeli postarať, hoci ho veľmi chceli. Venovali sa viac futbalu a úbohého papagája nechali v prievane. Dokonca mu niekoľko dní zabudli dať semienka a čistú vodu. Pán zverolekár povedal, že má na očka infekciu a možno naň už nikdy neuvidí. Zo zlej výživy mu začalo vypadávať perie; preto je teraz taký strapatý. To je ale zodpovednosť!“

Prestala som trucovať a zavrtela som chvostíkom, aby vedel, že s ním celkom



Šebastián nelenil, pobral sa k vozu. Nadvihol koleso a voz zanedlho hrkotal po ceste.

„Čo ti dlhujem?“ spýtal sa kupec.

„Iba toľko, čo mi vojde do klobúka,“ odpovedal Šebastián.

„Zaplatím ti inokedy,“ povedal kupec.

Šibol bičom a stratil sa z dohľadu.

Na voze niesol vzácne predmety, zlaté džbány, strieborné misy, vázy vykladané perlami. Pomyslel si, že pomocníkovi zaplatí, keď bude niesť otruby.

Šebastián sa po prvý raz vrátil s prázdny klobúkom. [...]

Kupec vošiel do Levoče Vyšnou bránou. [...]

Ubytoval sa v najlepšom hostinci. A hoci mal izbu s mäkkou posteľou a siedmimi perinami, noc prebdel na nádvorí pri voze. [...] Jednotaj strážil voz, aby mu kmín neuchmatol z bohatstva.

Ráno, keď kohút zobudil zore, pobral sa na levočský rínek.

„Kupujte! Kupujte!“ vyvolával.

Bohatí mešťania obdivovali vzácne predmety.

„Kúp mi misku,“ povedala medovníkárova manželka Zlatuška.

Medovníkár odpočítal zlatky, vysypal ich do kupcovej dlane.

Ale keď kupec zdvihol misku a chcel ju podať Zlatuške, zmenila sa na otruby.

„Čo sú to za špásy?“ spýtal sa zlostne medovníkár.

Kupec nechápavo krútil hlavou.

„Mali by ho vyhnať z mesta!“ hnevala sa Zlatuška.

Medovníkár vložil do mešca vrátené zlatky. Pobral sa k ďalšiemu šiatru.

[...]

Kupec začal ukladať vázy, džbány a taniere do truhlíc, ale každý predmet, ktorého sa dotkol, menil sa na otruby. [...] Chcel sa uchrániť pred zlosťou mešťanov. Vyšiel rovnakou bránou, ako deň predtým vchádzal do Levoče.

Keď sa priblížil k Šebastiánovmu domu, zastal.

„Ešte som ti nezaplatil,“ povedal.

„Nie, nezaplatil si,“ ozval sa Šebastián.

Zložil klobúk a kupec mu doň po vrch nasypal otrúb.

Keď Šebastián vošiel do domu, klobúk položil na stôl. Boli v ňom samé zlaté a strieborné predmety.

*(skrátene, Slniečko, ročník 51, číslo 4, december 1996, s. 36 – 37, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2014/2015, 14. apríl 2015, Trnavský kraj)*

## DANUŠA DRAGULOVÁ-FAKTOROVÁ: PRINCEZNÁ Z PANELÁKA

Miško s Jurkom hrali pred domom futbal. Lopta behala sem a tam, chlapci za ňou.

- Vieš, čo je nové? – začal po chvíli Miško.
- Čo také? – spýtal sa Jurko.
- Máme nových susedov. Dnes ráno som ich videl.
- No a?

– Aké no a!? Vieš, kto teraz býva vedľa nás? Princezná. Naozajstná princezná.  
 – Princezná v paneláku? Preskočilo ti?  
 – Keď vravím princezná, tak princezná! – trval na svojom Miško. – Mala ružové šaty, vlasy dlhé ako víla a v nich veľkú mašľu. Aj meno má princeznovské. Volá sa Xénia. Počul som, ako na ňu volali.

– Tuším sa ti niečo prisnilo. Poďme sa radšej hrať.

Chlapci sa pobrali za loptou. No po chvíli Miško zavolať: – Aha, aha! Tam ide. Pozri sa!

Jurko chcel nepozornému Miškovi rýchlo streliť gól, ale lopta prefrčala popri bráne na chodník a prikotúfala sa priamo k princeznej. Chcela sa uhnúť, odskočiť. Pri prudkom pohybe sa jej zošmykol na šaty kopček vanilkovej zmrzliny, ktorú držala v ruke. Na šatách zostal veľký mokrý fľak.

– Ha-ha, vraj princezná! – uškrnul sa Jurko.

– Si hlupák! – odvrkol mu Miško. – Idem sa radšej domov najesť, – zamrmlal potichu. Počkal, kým jeho nová suseda zašla dovnútra a potom sa pomalým krokom pobral k vchodu.

Popoludní sa chlapci opäť stretli na trávniku. Jurkovi sa tento raz darilo lepšie. Pošťastilo sa mu kopnúť loptu medzi dva kamene na plochu, ktorú strážil Miško. On sám bol zatiaľ bez gólu.

Asi o štvrt hodiny vyšla na dvor Xénia. Nemala šaty. Prišla v tričku a krátkych nohaviciach, vlasy mala učesané do vrkoča.

– Aj Popoluška sa niekedy preobliekala, – pomyslel si Miško, no Jurkovi nepovedal radšej nič. Chcel chytiť loptu, ale už nestihol. Preletela na chodník. Xénia ju zastavila nohou, potom ju odkopla.

Lopta sa prikotúfala presne medzi dva kamene Jurkovej brány. Bol to gól. Chlapci zostali prekvapene stáť.

– Vidíš? Vravil som ti, že je to princezná, – povedal Miško, – obyčajné dievča by to nikdy nedokázalo.

*(Zornička, 2002, jún, roč. 54/64, č. 10, s. 26, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2015/2016, 13. apríl 2016, Trnavský kraj)*

## ŠTEFAN MORAVČÍK: SKAMENENÝ CHLIEB

Urodzený pán Branko bol náramný lakomec. V zdieraní svojich poddaných mu nebolo páru.

Zhŕňal zlatku po zlatke. Zašival ich do periny a každý večer sa tešil, že ho prikryla väčšia ťarcha. Naveľa, keď sa duchna nedala ani odhrnúť, taká bola napchatá ťažkým zlatom, usúdil pán Branko, že nadišiel čas vyplniť si svoju životnú túžbu. Postaví si hrad na vrchu Uchánku. Bude sa pyšne týčiť nad krajinou, aby každý vedel, kto je tu pán.

Hneď na druhý deň rozkázal poddaným, aby dňom i nocou lámali kameň a vozili drevo, lebo do roku a do dňa sa chce nasťahovať do hradu.

Poddaní robili, čo bolo v ich silách, ale tých síl mali málo, veď sa poriadne nenajedli. Všetko museli odovzdať svojmu nenásytnému pánovi.

Videl pán Branko, že musí pustiť perie. Dobre si spočítal, že sýty chlap odvedie viac roboty ako hladný. Nuž dal postaviť na Uchánku pec na pečenie chleba.

Na Uchánku zavoňal čerstvý chlebič a hradné múry rástli ako z vody. Pán Branko si spokojne šúchal ruky. No raz zbadal, že okolo pece sa obšmieta akýsi zaprášený pocestný.

„Pre zmilovanie Božie, dajte mi kúsok chleba,“ prosil tulák, „už tri dni som nič nejedol.“

Pekár bol ochotný, no do pána Branka akoby strelil jedovatý šíp.

„Prac sa! Darmožráčov živiť nebudem!“

„Pane, pre jeden krajec chleba neschudobnieš a mňa zachrániš,“ žobronil tulák.

„Aj keby si hned' dušu vypustil, nedám!“ A začal do pocestného hádzať skaly.

Nuž vzal neborák nohy na plecía, a keď bol dosť ďaleko, vyriekol strašnú kliatbu.

„Nech ten tvoj hrad, po ktorom tak túžiš, že si prestal byť človekom, nech ho vezme čert! A tvoj chlieb nech skamenie!“

Potom sa diali čudné veci. Čo sa na Uchánku vo dne postavilo, to čert v noci preniesol na protíľahlý vrch. Chlieb skamenel a podnes možno nájsť kusy toho skameneného chleba na mieste, kde mal stáť lakomcov hrad.

Hrad sa napokon dostal na iné miesto a ako výstražný prst sa vypína nad obcou, ktorá sa túli pod Brančom.

*(Slniečko, ročník 63, marec 2009, s. 8–9, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2016/2017, 11. apríl 2017, Trnavský kraj)*

## MOJMÍR GROLL: GAŠTANKA

Druháčka Janka odjakživa túžila mať psa. Keď sa jej mamička pred narodeninami alebo meninami spýtala, aký darček by si želala, mohla čakať vždy jedinú odpoveď:

– Mamička, kúp mi psíka!

Mamička však bola vždy proti. – Janka, pes do panelákového bytu nepatrí. Vieš si predstaviť, akú starostlivosť si taký pes vyžaduje? Kto by sa oňho staral?

– No predsa ja! – zvolala Janka.

To však Jankinu mamu nepresvedčilo. A tak zostávalo iba pri sne a možno by pri ňom zostalo až dodnes, keď raz...

Bolo to v jedno sychravé popoludnie. Sneh sa už topil, ale studený vietor nútil človeka poriadne si pozapínať kabát. Janka sa vrátila zo školy a keď otvorila do bytu dvere... na rohožke uvidela schúleného psíka.

– Mama, mama, čo ten psík? – vykrikla Janka a vrhla sa k rohožke aj so školskou taškou na chrbte.

– Našla som ho pri smetiakoch, bol schúlený a triasol sa chudák od zimy. Bolo mi ho ľúto, tak som ho vzala zohriať sa.

– Môžem si ho nechať? – prosebným hlasom povedala Janka.

– Nie, Janka. Vieš, čo vždy hovorievam: pes do paneláku nepatrí. Zanesieme ho do útulku.

– Ale tam ich držia vonku, tam mu bude zase zima! – protestovala Janka.

Mama chvíľu bez slova stála nad rohožkou a nemo pozorovala svoju dcéru, ktorá si šteniatko vzala na ruky a pobozkala ho medzi oči. Pes zato dievčaťu vďačne oblizol nos.

– A ako ho pomenuješ?

Janka chvíľu zauvažovala a potom vyhrkla:

– Gaštanko.

– Je to dievčatko, Janka, – povedala mama.

– Tak Gaštanka. Také meno sa hodí aj psiemu dievčatku...

– To sa hodí, – pritakala mama. – No tak dobre, – s povzdychom súhlasila mama, – necháme si ho...

– Hurá! – vykrikla Janka, ale mama ešte nedohovorila. – Necháme si ho dovtedy, pokým sa vonku neoteplí, aby Gaštanke v útulku nebola zima.

Ak si myslíte, že Janka mamu prehovorila, aby si psíka nechali, mýlite sa. Dopadlo to celkom inak.

Azda už na tretíkrát, čo išla Janka Gaštanku večer vyvenčiť a pustila ju z vôdzky, začula neznámy dievčenský hlas, ako volá:

– Radka, Radka, si to ty?!

Psík sa zarazil, chvíľku postál, no potom sa rozbehol k dievčatku, čo naň zavolalo. Začal na ňu vyskakováť a radostne krútil chvostíkom. Nebolo pochýb, tí dvaja sa poznali.

Cudzie dievčatko potom Janke vysvetlilo, že sa jej Gaštanka, teda teraz už Radka, pred niekoľkými dňami stratila. Julka, tak sa pravá majiteľka psíka menovala, preplakala celé dni. Celá rodina Radku chodila po sídlisku hľadať. Bezúspešne. Napokon vypísali za Radku odmenu. Ceduľa s týmto oznamom visí na samoobsluže. Teraz odmena, ak Janka Radku vráti, patrí Janke.

Čo mala Janka robiť, s ťažkým srdcom Julke podala vôdzku, na ktorú medzi rečou psíka upevnila. Odmenu, ako náležité, však odmietla. Vypýtala si však Julkinu adresu. Chce sa občas s Radkou prísť pohrať. To jej Julka s radosťou prisľúbila.

*(Lienka, ročník 8, november 2017, s. 5, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2017/2018, 27. marec 2018, Trnavský kraj)*

## DANUŠA DRAGULOVÁ-FAKTOROVÁ: MIMOZEMŠŤANIA

Stáli sme s Vladkom a čakali na Miša. Keď príde, pôjdeme na prúty. Upletieme korbáče. „Žiadne prúty, vážení! Tu sa dejú veci, že budete ústa otvárať!“ doletel zadychčaný Mišo za nami.

„Čo – vari hady jazdia na korčuliach? Alebo čo?“

„Mimozemšťania!“

„Mimo... čo?“ rozrehtali sme sa s Vladom na celú ulicu.

„Mimozemšťania, raketa, za mestom...“ súkal zo seba.



„Mimo si tu jedine asi ty. A poriadne,“ dodal som. „Také nezmysly!“

„Fakticky. Nevymýšľam si. Baby tam idú. A možno aj odcestujú na inú planétu. Počul som, ako sa dohadovali. Margarétka vravela Monike, že poobede idú s Katkou na raketu! Za mesto!“

„Myslíš si, že to môže byť pravda?“ otočil som sa na Vlada.

Pokrčil plecami.

Nezdalo sa mi to, ale čítal som, že niektorí ľudia videli na oblohe stroje z inej civilizácie. A vo filmoch také stvorenia prišli aj na našu planétu. Treba to brať s rezervou, ale vylúčiť sa to podľa mňa nedá.

Musíme ich mať na muške a zistiť, kam idú!

Margarétka s Katkou stáli pri parku a celkom určite niekoho vyzerali. Áno, po chvíli prišla aj Monika. Pohli sa smerom k potoku a potom popri ňom cestičkou, ktorá viedla za mesto.

Že by mal Mišo naozaj pravdu?

Fakt sa stretávajú s nejakými Marťanmi či s kým? Vedia, kde majú ukrytú raketu, a nás z toho vynechali?! Nám nič nepovedali?!

To sú teda ale potvory!

Postupovali sme nenápadne za nimi.

Však my zistíme, čo je vo veci!

Cesta sa kľukatila a okolo nej rástlo krovie, takže nás nemohli zbadáť.

„Čo ak ich tí mimozemšťania unesú?“ vrtalo mi v hlave.

„Naše baby?! Že by sa im tak páčili?“ uškrnul sa Mišo.

„Ako vzorky, ty jojo!“

„Aha...“

Pridali sme do kroku.

Pri gaštane sa potok ostro stáča doľava. Vyšli sme spoza krovia na malú lúčku.

Na brehu boli naše tri dievčatá.

Trhali bahniatka!

A navôkol nikde nikoho! Ani blízko, ani v diaľke...

„A to je čo?!“ zasyčal Vlado.

„Vrba rakyta!“ vyletel som na Miša ako novoročná svetlica.

„Počul si?“ pokračoval Vlado Mišovi. „Vrba rakyta, nie raketa! Ra-ky-ta, ty ťuťmák!“

Vtedy nás dievky zbadali a Margarétka zavolala:

„A vy, kam, mládenci, kam?“

Nadýchol som sa a odvetil:

„Na prúty, dievčatá, na prúty. Veľká noc ide. Aby sme vás mohli poriadne vyšibať!“ dodal som.

Ony sa zachichotali a trhali ďalej.

A my traja sme išli na prúty...

*(Maxik, ročník XV., apríl 2019, s. 8 – 9, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2018/2019, 9. apríl 2019, Trnavský kraj)*

## GABRIELA FUTOVÁ: BOLA RAZ JEDNA ŠKOLA

Charleston nás riadne vyšťavil. Keď sme konečne prestali poskakovať, posadali sme si do lavíc a učka nám dala pauzu.

„Keď si oddýchnete, budeme pokračovať. Mali by sme sa trochu povenovať slovenčine.“

„Už vás nebudeme učiť my?“ opýtal sa Jožko.

„Zajtra prídu na rad ďalší,“ usmiala sa učiteľka. Klobúk rozhodne, čo sa naučíme.“ Vydýchla som si. Zajtra už tie gummy na skákanie istoiste nezabudnem.

„Pani učiteľka, ale ja by som chcela, aby sme teraz robili to, čo som si pripravila ja,“ vykrikla Kaja.

„Kajka, aj zajtra je deň. A potom ďalší a ďalší. Dohodli sme sa, že vás budem žrebovať. No a dnes neprišla tvoja chvíľa. Musíme sa venovať aj iným veciam. Dúfam, že to chápeš,“ odvetila učka prívetivo.

Pozrela som na Kaju. Z prvého dňa v škole som si pamätala, že mala mačku. Ale inak som si ju predtým veľmi nevsímala. Kaja bola nenápadná a niekedy na mňa pôsobila, akoby nevedela narátať ani do piatich. Aj cez prestávky, kým sme sa my napríklad naháňali, Kaja sedela v lavici a pozerala na nás takým pohľadom, akým na mňa pozrie tatko, keď poviem nezmysel.

„Ale ja som sa tešila, že vám to ukážem už dnes,“ trvala Kaja na svojom.

„Kajka, možno ťa vyžrebujem už zajtra, dobre? Teraz máme iný program.“ Učka Zuzka sa zvrtila na päte a zapla tabuľu.

„Pani učiteľka, ona reve,“ požaloval zrazu Jožko.

Učiteľka sa prekvapene obrátila. My všetci s ňou. Kaja sedela bez pohnutia v lavici a z očí sa jej kotúľali slzy ako hrachy.

„Kajka, to nemyslíš vážne,“ podišla k nej a pohladkala ju po vlasoch.

„Nemusíš sa báť. Učiť ma bude každý jeden z vás, nemôžeme to všetko urobiť v jeden deň.“

„Ale ja som chcela dnes,“ odmietla Kaja ustúpiť.

Začali vo mne stúpať nervy. Nechájala som, prečo je Kaja taká tvrdohlavá. Ved' učka jasne povedala, že pokračujeme zajtra.

„Otvorte si zošity, čaká nás zábava s písmenami,“ učiteľka sa vrátila k tabuli a napísala na ňu dlhokánske slovo, ktoré som nedokázala na jeden šup ani prečítať.

**NAJNESKOMERCIONALIZOVÁVATEĽNEJŠIEMU**

V triede zašumelo.

„To čo je toto?“ ozvala sa Maťa Vševednica.

„To je vraj najdlhšie slovenské slovo,“ odpovedala učka. „No a ja vám dám dve úlohy. Vašou prvou úlohou bude zistiť, čo to slovo znamená. A druhou úlohou bude z písmen toho slova vytvoriť čo najviac nových slov. Môžete použiť iba písmená, ktoré sa v tom ťažkom slove nachádzajú.“

„Pani učiteľka, Kaja stále reve,“ žaloval znovu Jožko.

Úkosom som na spolužiačku pozrela. Kaja vážne revala.

„A just by som ju takto nechala,“ zašepkala som potichu.

„Dobre, Kaja,“ ozvala sa učka Zuzka. „Ako chceš. Pod' nám teda ukázať, čo nás chceš naučiť. Ale upozorňujem ťa, že to je posledný raz, čo si dosiahla svoje takýmto spôsobom.“

Prekvapene som pozrela na učiteľku. A po prvýkrát som ju videla zachmúrenú. Vôbec jej to nepristalo. Oči mala prižmúrené a pery zovreté do strašidelnej úzkej čiarky. Zato Kaja okamžite prestala plakať. Tvár sa jej rozjasnila a ústa rozťahli do širokého úsmevu.

Ja nebudem robiť, čo chceš, zamračila som sa. Lenže Kaja si ma nevšímala. Šťastne predvádzala nejaký balet či čo a oči sa jej žiarili od radosti, že na ňu všetci hľadajú.

**Charleston** - podľa mesta Charlestonu v USA; spoločenský tanec v trojštvrťovom takte, módný po prvej svetovej vojne a dočasne oživený na konci 50. rokov (Slovník cudzích slov (akademický), r. 2005)

**úkosom pozeráť** – kradmo, ukradomky sa pozrieť, zazeráť (Krátky slovník slovenského jazyka, 4. vydanie, r. 2003)

*(Fifík, roč. 29, č. 7, marec 2019, s. 17, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2019/2020, marec – apríl 2020)*

## PETRA ŠVAJDOVÁ: VÝMYSELNÍK

Jura Hubku poznal každý. Nie preto, že by to bol zlý žiak alebo by robil neplechu, práve naopak. Jurko bol dobrý chlapec. Mal iba jednu nepeknú vlastnosť. Veľmi rád si vymýšľal. Hneď ako ráno otvoril oči, už sa mu z úst sypali klamstvá. Vymýšľal si všade. Doma, na ulici, v autobuse, ba aj v škole.

Deti si na to už zvykli a neverili mu ani nos medzi očami. A kto by aj? Mama len krútila hlavou, otec otváral ústa. Kde na to ten náš syn chodí? Darmo mu do hlavy vtíkali, že klamať sa nemá. Nič nepomáhalo.

Jedného dňa im pani učiteľka v škole oznámila, že si spravia výlet do zoolologickej záhrady. Všetci žiaci sa veľmi potešili a hlavne Juro. V zoolologickej záhrade už raz bol, chválil sa kamarátovi Maťovi. Bol tam obrovský medveď, taký veľký ako celý dom.

„No to určite, táraš,“ zahriakol ho Maťo.

„To teda nie, videl som ho na vlastné oči,“ dušoval sa Jurko.

„Mal by si si kúpiť okuliare!“ pridala sa Zuzana.

„Áno, aspoň také veľké, ako má moja babka zakričala zozadu Jana. Deti sa rozosmiali.

„Ááále čo? Ja som raz mal také okuliare, čo som s ním videl až do vesmíru. Raz večer som sa s nimi pozeral von oknom a z mesiaca mi kýval nejaký kozmonaut vynašiel sa náš hrdina.

„Pravda, pravda, posmešne prikyvovali deti. Ďalší jeho výmysel. Vedeli to. On bol prosto raz taký.

Zoologická záhrada bola nádherná! Všade sa ozýval spev vtákov a z diaľky bolo

počúť trúbenie slonov. Všetci sa s očakávaním obzerali na všetky strany. Nevedeli, kam skôr.

„Pozrite sa!“ skríkol Juro, „také veľké kura sme mali minule na obed!“

„To nie je kura, ale pštros, ty trušo!“ opravila ho Zuzana.

„Namojdušu!“ vypleštil oči Jurko.

„Deti, ideme sa pozrieť na levov,“ oznámila im pani učiteľka.

„To je toho, taký lev. My ich máme na záhrade päť!“ vychvaľoval sa opäť Juro.

„A čím ich krmíte zdvihla obočie Andrea.

„No predsa dážd'ovkami odpovedal jej.

Andrea sa zasmiala a chytla sa za čelo. On si snáď nikdy vymýšľať neprestane!

Pani učiteľka si povzdychla a vyhlásila obedovú prestávku. Všetky deti si posadali na lavičky a rozbali si, čo im mamy prichystali.

Len výmyselník Juro neposedel! Rozhodol sa, že pôjde na prieskum. Ako tak kráčal, začul tiché mňaukanie. Nastražil uši a skoro ani nedýchal.

„To bude určite tiger pomyslel si.

„Mňauuu!“ ozvalo sa mu nad hlavou. Pozrie sa na strom a čo vidí? Malé mača uviazlo na konári a nevedelo zliezť dolu.

„Neboj sa!“ zvolal, „privediem pomoc.

Ledva to dopovedal, už sa náhlil za spolužiakmi.

„Kamaráti! Musíte mi pomôcť dychčať.

„Čo, zase Juro?“ prekrútila očami Jana.

„V lese na strome som našiel malé mača! Uviazlo tam. Myslel som si, že je to tiger,“ lupal po dychu.

„Čo by tiger robil na strome? Prestaň si vymýšľať!“ zahriakol ho Maťo.

„Nie tiger. Malé mača! Musíme ho zachrániť!“ mával rukami.

„No to určite, to je zase jeden z tých tvojich výmyslov, kamarát,“ pousmiala sa Andrea.

„Prisahám, že je to pravda! Verte mi!“ potil sa od námahy presvedčiť ich.

„Neveríme!“ skríkli deti a ďalej obedovali.

„Zuzka, prosím, ver mi!“ obrátil sa s úpenlivou prosbou na spolužiačku.

Zuzka si povzdychla. Neverila mu, ale bolo jej ho ľúto.

„Tak dobre, ukáž mi toho tigra,“ postavila sa a pobrala sa k stromom.

„Tu! Pozri!“ nedočkavo jej ukazoval.

Zuzka prižmúrila oči a naozaj! Na konári sa krčilo malé vystrašené mača.

„Rýchlo!“ volala. „Musíme to povedať pani učiteľke.“

„Mne neverí,“ zavzlykal Jurko.

„Ale mne hej!“ rozbehla sa Zuzka.

Pani učiteľka privolala pomoc a s priloženým rebríkom sa podarilo mača zachrániť.

„Čo s ním teraz bude?“ spýtal sa Jurko ošetrovateľa.

„Pravdepodobne sa zatúlalo z okolitých domov. Nájdeme jeho mamu a vrátíme jej ho. Si veľmi šikovný, že si ho našiel,“ pochválil ho a potľapkal ho po pleci.

Jurko vypol hrud' a obrátil sa na spolužiakov.

„No! A vy ste mi neverili,“ povedal vyčítavo.

„Prepáč, ale si si vymýšľal. Mysleli sme si, že i teraz nás klameš,“ ospravedlňoval sa Maťo.

„Áno, keď si budeš vymýšľať i naďalej, nikto ti neuverí, aj keď budeš hovoriť pravdu,“ zapojila sa Jana.

„Je to tak,“ sklopil oči Jurko. „Chcem, aby ste mi verili. Odteraz sa polepším. Už žiadne vymýšľanie!“ sľuboval.

„Čo myslíte, uveríme mu?“ pošuchla ho Andrea.

„Môžeme to skúsiť,“ pousmiala sa Zuzka.

„Ale už naozaj, ako hovorí moja mama, pravda je nad zlato!“ vyhlásil hrdo Juro. „Mimochodom, minule som našiel takú veľkú hrudu zlata a...“

„Juróóó!“ skríkli spolužiaci jednohlasne.

„Ja viem, ja viem! Žiadne vymýšľanie si,“ začervenal sa.

Od tej chvíle pribudla Jurovi Hubkovi jedna veľmi cenná dobrá vlastnosť – pravdovravnosť.

A aj keď vymýšľať si bolo oveľa jednoduchšie, ako hovoriť pravdu, predsa sa s ňou Jurko skamarátil a kráčali spolu potom ruka v ruke.

*(upravené, Skejtácke tenisky (Povedky pre deti a nástročné), Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022, marec – apríl 2022)*

## MICHAL HVORECKÝ: MÁJOVÁ JAZDA

V máji sme s Editou zasa vyrazili na bicykle. Vytiahli sme ich z pivnice, oprášili, naolejovali prevody a skontrolovali brzdy. Hlavne sme si zvýšili sedadlá, lebo sme počas zimy vyrástli. Vždy sa trocha bojím, že po dlhšej prestávke zabudnem bicyklovať, no len čo som stúpil na pedále, ocitol som sa opäť vo svojom živle. Akoby som pokračoval v prerušenej jazde. Lenže niečo ma predsa brzdilo – Alma!

Mladšia sestra minulý rok vyskúšala trojkolku, neskôr aj odrážadlo. No keď nás videla, ako s Editou uháňame na dvoch kolesách, šliapeme do pedálov a vzdalujeme sa, z plného hrdla za nami kričala:

„Počkajte maaaaaa! Stojteeeeeee!“

Neochotne sme na rohu pribzdili.

Kým sa za nami Alma doterigala odrázaním svojich nožičiek, prešla večnosť. Túžili sme sa hnať ako vietor, nie plaziť ako slimáky.

„Aj ja sa chcem s vami bicyklovať!“ volala Alma.

„To nie je len tak, to sa najprv musíš naučiť!“

„Doble,“ zvolala Alma odhodlane.

Naozaj už na druhý deň presvedčila rodičov, aby jej zo skladu vytiahli môj zaprášený prvý bajk. Nevidel som ho roky. No zjavne stále fungoval. Zaskočilo ma, keď ma otec poveril, že Almu budem učiť ja.

„Ale ja to neviem! Teda bicyklovať áno, ale učiť nie!“

„Aj učiť sa treba naučiť,“ odvetil oco.

Dlho mi trvalo, kým som sa ja sám odvážil bicyklovať. Neprezradil som sestrám, že som bez pomocných koliesok jazdil, až keď som mal šesť rokov. Nechápal som, ako to zvládne trojročná Alma. Báł som sa, že sa jej niečo stane a bude na mňa zle – zodpovedám za ňu! Povedal som jej, že bez prilby nepôjde ani vo sne a pre istotu som jej upevnil aj chrániče na lakte a kolená. Jej odhodlanie bolo také veľké, že tentoraz neprotestovala. Dokonca sa z výstroja radovala.

Prvý tréning mi dal zabrať viac ako jej. Večer ma hrozne bolel chrbát, lebo som sa k nej stále skláňal a pridržoval som ju, aby nespadla. Šla pomaly, krivolako, ale obstojne a vytrvalo. Aj keď sa dva-trikrát zrútila, so smiechom vstala a smelo pokračovala. Povzbudzovali sme sa navzájom – ja ju v bicyklovaní, ona mňa v učení. A podporovala nás aj Edita, ktorej sa páčilo, že raz vyrazíme na výlet všetci traja.

Na štvrtý deň som Alme už ani nedržal bajk, len som ju z boku istil. Čítil som hrdosť aj radosť. Po týždni Alma urobila také pokroky, že prvýkrát sama prešla tristo metrov. Zaskočilo ju to, rozžiarila sa šťastím a doma povedala rodičom:

„Na bicykli by som vám konečne dokázala utiecť!“

*(LEBOPRETO – ETIKA Slniečko, máj 2021, ročník 75, s. 16 – 17, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2022/2023, 17. až 21. apríl 2023)*

## **MIROSLAV SANIGA: AKO SOM SA PRESTAL BÁŤ MÁTOH, STRAŠIDIEL, STRÍG, STRIGÔŇOV, SVETLONOSOV A ŠKRIATKOV**

Rodičia a blízka rodina sa o mňa, chlapca, ktorý sa v útlom veku zamiloval „po uši“ do prírody, veľmi báli. Deti si neuvedomujú nástrahy a nebezpečenstvá, ktoré na ne číhajú v zákutiach prírody. Aj keď mi mama zakazovala vzdávať sa od domu, občas som jej zákaz porušil a neposlúchol som ju. Mama nebola totiž na nás, deti, až taká prísna, ako bol otec.

Aj keď som sa otcovho trestu báł ako čert svätenej vody, ako malý chlapec som sa najviac báł mátoh, svetlonosov, stríg, strigôňov, strašidiel a škriatkov, ktorými ma strašila totka, u ktorej som strávil nejednu noc.

Totka vdova sa totiž bála búrky, vtedy potrebovala mať v dreveničke ešte aspoň jednu živú dušu, aby sa od strachu nepominula... A tak mňa alebo staršieho brata Meda posielala mama v „kritických“ chvíľach pred búrkou k totke. No a tá mi toho po večernej modlitbe pred spaním toľko narozprávala, len aby ma odpútala od prírody, že som sa po tme báł čo i len šticu spod periny vystrčiť.

- Mátoha ťa medzi skalami bude mátať, – strašila ma hneď zvečera.
  - Vždy potme sa tam zjavuje a koho tam stretne, toho so sebou ďaleko pred ďaleko odvieče...
  - Ale, totka, netárajte, – skočil som jej do reči, – vy ma len strašíte, aby som nechodil do lesa, lebo sa o mňa bojíte, že sa mi tam niečo zlé príhodi.
  - A veru nestraším, – nedala sa totka. – Ľudia tam túto strašnú mátohu-mátohatú vídávajú a všetci sa jej boja, a preto nikto v noci do Šturca nechodí.
- Ak by ťa náhodou tá mátoha nevzala, tak ťa isto-iste unesie svetlonos...

– A kto je to vlastne ten svetlonos? – vyzvedal som sa a ťuchol sa hlbšie pod perinu, aby ma náhodou nejaké to strašidlo, o ktorom mi totka práve rozpovedala, neunieslo...

– Svetlonos ti je veľká svietiacia guľa, – vysvetľovala totka. – Źiariaca guľa behá po lúkach a po lese a unáša ľudí, ktorých tam v noci nájde. Potom ich vláči po kriakoch a keď ich umučí, zanechá ich pri močiari...

Keď som započul túto hrôzostrašnú príhodu, to som sa už celý-celučičký zababušil do periny a zakuklil do nej ako húsenica. Totka mi potom, až kým ma načisto nevzali driemoty, porozprávala ešte všetky „vymyslené“ príhody, ktorými hlavnými postavami boli ešte strigy, strigóni, škriatkovia a strašidlá...

Viete si asi predstaviť, ako som sa po takomto každovečernom totkinom „kŕmení“ hororovými príbehmi so strašidlami bál ísť čo i len za dom a nieto ešte do útrobov lesa zvečera alebo v noci... Priznám sa, ako chlapec som sa naozaj bál všetkých tých vymyslených strašidelných bytostí alebo som veril, že sú to naozajstné stvorenia. Akoby som aj neveril, keď som každý deň videl, aká je totka nábožná. Neveril som, že by mohla klamať... Keby som bol len vtedy vedel, že všetko to, o čom mi po večeroch rozprávala, boli len vymyslené bájky, nebol by som sa veru bál chodiť do lesa ani v noci.

Až samotné vychádzky do lesa najskôr zvečera a postupne aj v noci ma zbavili predsudkov, ktoré sa vo mne pevne zakorenili z totkinho rozprávania. Ako som rástol, spoznával som stále viac a viac život v zákutiach prírody v okolí mojej rodnej dediny Liptovské Revúce. Ani raz za tie tisícky nocí, ktoré som strávil v lone panenskej prírody, som sa so žiadnym strašidlom nestretol a viem, že sa ani nikdy nestretnem.

**mátoha** -y -toh ž. tu: strašidlo

**strigôň** -a m. zlý čarodejník, bosorák (v rozprávkach)

**svetlonos** -a m. rozpráv. bytosť vodiaca ľudí za svojím svetlom, bludička

**škriatok** -tka mn. -ovia/-y m. tu: v rozprávkach malý tvor, kt. vystrája rozličné figle

**totka** p. tetka

**štica** -e štíc ž. chumáč vlasov (nad čelom), kečka: strapatá, hustá š.;

**kriak** -a m. krík: k-y a bodľačie

**útroba**, -y, obyč. v mn. č. **útroby**, útrobov ž. tu: expr. vnútro, vnútorný priestor niečoho

**stvorenie** -ia s. bytosť **1.** čo je samostatné živé al. za živé považované súcno, **2.** p. človek

*(Fifík, ročník 20, č. 1, september 2010, s. 10, Celoštátna kola súťaže Poznaj slovenskú reč, 6. júna 2013, Nitra)*

## ZAKLIATA KATARÍNA NA BRANČI

Zručanina veľkého hradu leží v Myjavskej pahorkatine v Podzámsku – miestnej časti obce Podbranč. V minulosti hrad strážil cestu cez Malé Karpaty na Moravu.

Hradný pán, ktorého meno bolo Štefan, mal jediná dcéru. Katarína bola prekrásna. Vedela jazdiť na koni, bojovala mečom aj šablou a na múdre slová

tiež nebola skúpa. Bola však samofúba a prieberčivá, čo sa prejavovalo najmä pri výbere ženícha.

Nadišiel čas, kedy jej ho otec začal hľadať. Na Branč chodili urodzení páni, nielen z okolitých hradov, ale aj z iných krajín. Chceli sa presvedčiť na vlastné oči o Kataríninej kráse a múdrosti.

– Katarína, toľko šľachticov sa na našom hrade vystriedalo, no ty si zatiaľ žiadnemu z nich neprejavila náklonnosť.

– Otec, ja sa ešte nechcem vydávať. Chcem tu ostať s vami, – pohotovo odpovedala Katarína.

Počas troch rokov sa na Branči vystriedali desiatky nádejných ženíchov. Vždy však obišli na prázdno. Hradnému pánovi sa takéto správanie dcéry nepáčilo.

– Katarína, stačilo! Už sme na smiech všetkým hradným pánom. Hovoria o tebe, aká si prieberčivá a samofúba. Nikto ti nie je dosť dobrý! – dohovára hradný pán svojej dcére.

– Otecko, nechcem nikoho z nich, – zaliečala sa Katarína otcovi, čím ho ešte viac nahnevala.

Ten mal jej prieberčivosti už dosť a v hneve vykrikoval: – Preklínam ťa, aby si nikdy nemala pokoja! Vyslobodiť ťa môže iba ten, kto sa ťa nebude báť.

Ešte tej noci zmizla krásna Katarína a hradný pán Štefan odišiel na druhý svet. Po rokoch sa na Branči začala zjavovať v noci Katarína ako čierna pani. Hľadala si ženícha, ktorý by ju odklial. Temné sily sa postarali o to, aby to nebolo jednoduché. Kliatba bola taká, že sa mala trikrát zjaviť mláďencovi, ale vždy v strašnejšej a strašnejšej podobe. Iba ten, kto sa jej ani raz nezľakne, vyslobodí ju a ona sa stane jeho ženou. Katarína blúdila a hľadala. V noci prišla za kastelánovým synom.

– Ondrej, musíš vydržať moje tri premeny, potom budem tvojou ženou, – vravela mu Katarína.

Mláďencovi sa táto úloha zdala veľmi jednoduchá, a preto sľúbil, že sa tejto skúške podrobí. Nastala noc. Ondrej čakal, čo sa bude diať. S odbíjaním polnoci sa pred ním zjavila obrovská ropucha. Prvú skúšku vydržal, i keď prvá premena bola vskutku strašná. Druhej noci bola Katarínina premena ešte strašnejšia a Ondrej zutekal.

Pod hradom býval aj mladý, mocný a odvážny sedliak Juraj. Katarína sa teda vybrala za ním a vysvetlila mu, čo ho čaká. Aj Jurajovi sa táto skúška zdala príľahká. Nevedel, do čoho ide. S odbíjaním polnoci sa pred Jurajom zjavila bosorka. Škaredá a stará, hrôza na ňu pozrieť. Statočný sedliak vydržal. Nastala druhá noc. Ešte ani odbíjanie nezačalo a už pred Jurajom sedela obrovská ropucha. Nezutekal, vydržal aj druhú skúšku. Nastala tretia noc. Všade bolo ticho. Juraj si už myslel, že v skúške obstál. Vtom rozleteli dvere a v nich stála nadprirodzená bytosť, nevedel ani popísať, čo to bolo. Zľakol sa a zutekal.

Katarína zostala opäť smutná a odsúdená na nočné blúdenie. Mala už iba poslednú možnosť. Ak sa jej nepodarí nájsť odvážneho mláďenca, ktorý vydrží všetky tri skúšky, zostane blúdiť po Branči naveky.

Pod hradom pásol ovce Matej, Katarínina posledná nádej.



– Matej, prosím ťa, pomôcť mi môžeš už iba ty. Ak nevydržíš, zostanem navždy zakliata, – prosíkala pastiera.

– No, oprobujem. Báť sa treba iba zlých a neprajných ľudí, – povedal Matej.

Prvé dve noci sa pastier nezľakol. Neutiekol ani pred bosorkou, ani pred obrovskou ropuchou. Odbila tretia polnoc a odrazu sa pred ním zjavilo neopísateľné čudo. Hrdinsky nepohnute stál. Čakal, čo sa bude diať. V tom zahrnelo a čudo sa stratilo. Oproti nemu stála Katarína v nádherných šatách. Hodila sa Matejovi okolo krku a úprimne sa rozplakala. Plakala od šťastia. Statočný Matej ju zbavil kliatby. Smutno jej bolo za otcom, ktorého neposlúchla, za čo ju neminul spravodlivý trest.

**šabľa** -e -biel/-blí ž. sečná a bodná zbraň s ostrím na jednej strane: ostrá, tureká š.;

**kastelán** -a m. (v min.) správca hradu al. zámku; (dnes) sprievodca, kľučiar na hrade al. zámku;

*(Ludovú povesť o hrade na Branči spracovala Renáta Matúšková, Fifikove noviny II. in: Fifik, máj 2014, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 5. júna 2014, Nové Zámky)*

## OBROV POKLAD

Na úpäti Malých Karpát, na vrchu Pohanská, leží zrúcanina Plaveckého hradu. Hrad nad obcou Plavecké Podhradie postavili ako kráľovský strážny hrad. Traduje sa, že sa pod ním nachádzajú jaskyne, v ktorých sú ukryté poklady.

Obloha nad Plaveckým Podhradím sa zastrela a na pravé poludnie bola tma ako o polnoci.

Obyvatelia malej dedinky dobre vedeli, že obri sú už zasa na svojom hrade. Obri nikomu neubližovali. Ba povrávalo sa, že keď sa niekto omylom zatúlal pod hrad, často mu pomohli a aj zo svojich pokladov chudobnému nasypali.

Jano sedel na priedomí a rozmyšľal, čo len s ním bude, kam sa podeje, keď musí splatiť krutému pánovi svoj dlh. Požičal si zopár zlatiek na lekára, keď mu ochorela mama. No pomôcť sa jej už nedalo, a tak ju Jano zakrátko odprevadil na druhý svet. Pán Aurel chcel, aby mu Jano zlatky hneď a zaraz vrátil a pýtal takmer raz toľko.

Jano bedákal: – Pán veľkomožný, kdeže ja vám môžem toľko zlatiek odrazu vrátiť, veď to je celý majetok. Chalupu by som musel predať. Čo si bez strechy nad hlavou počnem?

No pán nedbal Janových nárekov a prosieb. Trval na svojom. Janovi nič iné neostalo, iba predať svoju chalupu – rodičovský dom, splatiť dlh a ísť po zobraň.

– V skutku sa zmárnim, čo s takýmto životom... Nikoho a ani ničoho na svete nemám. Čo sám ako taký prst, – oči sa nešťastníkovi zalievali slzami, keď stúpal hore kopcom k Plaveckému hradu.

– Skoncujem s týmto životom! – zakričal do diaľky. Postavil sa na obrovskú skalú, odhodlaný skočiť.

– Človeče, čo to robíš? – začul Jano hlboký hlas, ktorý znel z výšky nad jeho hlavou. Niečo ho schmatlo, postavilo a vylakalo.

– Kto si? Prečo si ma zachránil?

– Nemôžem sa predsa len tak pozeráť na to, ako si chceš vziať život, – začul znova hlas.

– Som obor z Plaveckého hradu. Bývam tu niekoľko rokov aj so svojou rodinou, – povedal Janovi. Ten síce o obroch počul, ale nikdy ich nevidel.

Nešťastný Jano vyrozprával obrovi, ako si požičal od pána Aurela zlatky. Nahnevany obor tresol päťou do skaly až sa rozprskla na malé skalky.

– Taká nepravosť! – zreval na celú dedinu až sa Plavecký hrad otriasal v základoch.

– Neboj sa ty, človeče, ja ti neublížim. No s veľkomožným pánom sa pokonám, – dodal obor. Milého Jana vzal so sebou do hradu a ponúkol mu prácu, dobré žitie a stravu.

– Jano, tamto v kúte je obrovský kľúč, ktorým odomykáme podzemie. Budeš strážiť kľúč, ale aj podzemie, kde sú ukryté poklady. Ak rok vydržíš v službe, bohato sa ti odvdáčim. Budeš si môcť kúpiť chalupu naspäť, – dopovedal obor a vzal Jana k hradnému múru. Ukázal mu otvor, do ktorého pasoval obrovský kľúč. To, čo Jano zazrel v podzemí, ešte nikdy nevidel a určite už nikdy neuvidí.

– Vidím, Jano, že si nám dobre strážil podzemie, dostaneš toľko zlata, koľko sám vážiš, – chválil ho po roku služby obor.

Chýr o Janovom bohatstve sa rýchlo dostal až k pánovi Aurelovi. Hneď si ho dal zavolať, aby sa dozvedel, odkiaľ má toľké bohatstvo. Jano sprvu nechcel vyzradiť, ale keď sa mu už derešom vyhrážali, povedal.

Chamtivý veľkomožný pán sa vybral na Plavecký hrad. To bola však veľká chyba. Obri ho čakali, lebo vedeli, že jeho túžba po bohatstve ho čoskoro privedie priamo k nim. Schmatli milého pána Aurela a zatvorili ho do podzemia medzi poklady. S tým rozdielom, že už nikdy sa z podzemia nedostane. Sám sa za príkoria, ktoré napáchal na chudobe v Plaveckom Podhradí, odsúdil na večné blúdenie podzemím. Milý Jano si kúpil späť nielen chalupu, ale aj kravku, a našiel si súcu nevestu. Nemým svedkom týchto udalostí je kamenný múr na Plaveckom hrade so zvláštnym otvorom, ktorý pripomína zámku.

*(Ludovú povesť o Plaveckom hrade spracovala Renáta Matúšková, Fífkove noviny II. in: Fífk, roč. 24, č. 7, marec 2015, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 4. júna 2015, Nové Zámky)*

## TOŇA REVAJOVÁ: TVOJA JOHANKA

No teda! Nevieť sa ani zastaviť, len sa stále čudujem. Včera sme mali plný byt hostí a všetci sme sa pomestili. Teším sa ešte dnes cestou do školy, lebo tam už potom nič nestíham. V škole treba dávať pozor a robiť, čo nám kážu. To je naša práca. To vieme a ešte nám to každú chvíľu niekto pripomína. Ale ešte na to desať minút nemusím myslieť a môžem sa ďalej čudovať.

Lebo tá návšteva vlastne ani nebola návšteva, len sa u nás zastavili mamini spolužiaci. Teda tri spolužiačky a jeden spolužiak. Prihnmeli, dosypali sa, doviezli mamu a ona ich pozvala na obhliadku detí a na krupicovú kašu. Asi by mi nikto neveril, keby som to niekde rozprávala. Ale je to čistá pravda. Mamine spolužiačky Janka, Tamara a Oliva ju u nás naozaj jedli. Smiali sa ako malé a presne tak ju aj jedli. Janka si naberala okolo krajíčka, aby sa nepopálila. Tamara si rýchlo pomiešala kašu, kakao a maslo a vyzeralo to, ako kakaový jogurt. Oliva začala jesť od maslového jazierka naprostred taniera. Všetky tvrdili, že ich to tak naučila stará mama. Čo sme mali robiť? Museli sme im veriť.

My so Samkom, to je môj bráček, sme práve dojedli, a tak sme sa na ne pozerali ako na bábkové divadlo. Iba mama so spolužiakom Radkom jedli segedínsky. Radko povedal, že krupicu nemal rád, keď bol malý. Sedel nad ňou, kým vychladla, a potom z nej vykrajoval kúsky lyžicou a staval na tanieri nejaký útvar. Bolo mi ľúto, že to už nerobí. Veľmi by ma zaujímalo, čo sa dá postaviť zo studenej krupice.

„Mama z toho bola na nervy,“ priznal Radko.

„No ale... prečo ti mama varila kašu, keď si ju nemal rád?“ spýtala som sa.

„Dobrá otázka,“ potešil sa Radko. „Aj ja by som si ju stále kládol. Lenže na nič som neprišiel.“

„A prečo si sa nespýtala?“ chcela som vedieť, ale mama ma zrušila, nech nechám Radka dojesť. Odišla som ofučaná do našej izby. Neviem, či si to niekto všimol. No, možno Radko, lebo rýchlo dojedol a prišiel mi do izby povedať, že keď vyrástol, spýtal sa, ale mama sa už nepamätala.

„Asi že s kašou nie je veľa roboty,“ navrhla som.

„To je možné,“ potešil sa.

„Alebo si myslela, že si ju oblúbiš, ponúkla som ďalšiu možnosť. „Časom.“

„No daj ešte niečo,“ smial sa Radko. „Lebo už musíme ísť.“

„Možno ste nič iné nemali,“ povedala som teda.

„No presne! To si aj ja myslím! Ale až teraz,“ priznal sa Radko.“ Odhalila si tajomstvo môjho detstva.“

Našiel mamu pohľadom a spýtal sa: „Toto dievčatko nepredáš, Silvia? Zisťujem, že mám akési skostnatené myslenie.“

Mama si ma nedala.

„Toto dievčatko je naše,“ povedala. „Takže so zmenou myslenia ti nepomôžeme. Iba ak by si sa k nám pristáhoval.“

„Ale by si si musel doniesť izbu,“ upozornila som rýchlo. „My to tu už máme dosť husté.“

Radko zvažnel, tri spolužiačky stáli vo dverách a smiali sa.

„Uf!“ vydýchla si mama. „Zachránila si ma, Johanka. Len som to povedala, už aj som sa zľakla, aby ma Radko nebral za slovo.“

A potom sa začervenala ako malá, a keď videla, že sa všetci na ňu pozeráme, prikryla si líca dlaňami.

Večer som vôbec nemohla zaspáť. Asi od radosti, už vtedy som sa trochu čudovala. Mama sa usmievala úplne inak. Vždy sa usmieva, to je pravda. Lebo – toto si fakt vymýšľam, to mi povedala Maja – to je spôsob, ako prežiť. Ale včera sa usmievala naozaj.

Ako sa poznám, teraz budem stále kontrolovať, či máme dosť mlieka a krupice. A vyčkávať, kedy sa zase dosypú.

*(Fifík, jún – Letný magazín 2014, roč. 24, č. 10, s. 8, Celoštátna kola súťaže Poznaj slovenskú reč, 9. júna 2016, Nové Zámky)*

### GABRIELA FUTOVÁ: POŠKOLÁCI

Tak toto je naozaj riadny trapas! Ostať za trest po škole. Ja, najlepšia žiačka v ročníku. [...] Nechať ma po škole za takú hlúposť. Dajsamivete, neskorý príchod na hodinu. Meškala som len dve minúty, žiaľ, učiteľka bola rýchlejšia. A úplne nezmyselne nekompromisná. Vraj: – pravidlá platia aj pre premiantov, Steinerová. Ostávaš po škole!

[...] Neznášam [...] celý poškolácky systém našej školy. Zaujímalo by ma, kto to vymyslel. Učitelia sa asi naozaj nudia, keď ich baví venovať sa popoludní extra poškolákom.

[...] Ešte dnes ráno som si myslela, že tak im treba, vagabundom, ktorí ostávajú po škole pravidelne. A zrazu mám byť medzi nimi aj ja.

[...] Do triedy som vrazila so sklonenou hlavou. Nezrozumiteľne som čosi zamumlala, akože na pozdrav, a rýchlo som sa posadila do najvzdialenejšieho kúta.

– Hej! To je moje miesto! – ozval sa hlas nado mnou.

[...] Pomaly som zdvihla hlavu.

– Je tu niekde napísané tvoje meno? Nie je! Tak sa netvár, že ti to tu patrí! – odsekla som dúfajúc, že môj hlas znie sebaisto.

– Meno tu síce nemám, – šklábil sa Ksicht, – ale všetci vedia, že tu sedávam ja. Ale vieš čo? Že som džentlmen, sadnem si vedľa teba. Pokojne si tu sed'. Ksicht sa usadil vedľa mňa.

[...] Do triedy vošli ďalšie tri osoby. Snažila som sa nepozerať ich smerom, vytiahla som knihu a snažila sa čítať. Nahlúple rozhovory ostatných ma však vyrušovali.

[...] – Stačilo, stačilo! – hlas Machovej zahrnel hneď vo dverách. – Vážení, vytiahnite si zošity. Napíšete mi sloh, forma rôzna, téma...

– Ale veď vy neučíte slovenčinu! – ozval sa Ksicht.

– Máš s tým problém? Ak ti to prekáža, môžem ťa vyskúšať včerajšiu látku z dejepisu, dokonca môžem tvoju odpoveď normálne klasifikovať!

– Žiadny problém, – zdvihol Ksicht obe ruky. – Len som bol zvedavý.

– Téma: Vplyv histórie na náš život.

– Mňa minulosť nezaujíma, podstatný je dnešok, – zahundrala Zmaľovaná.

Vytiahla som z tašky zošit na slovenčinu, otvorila ho zozadu a začala písať. So slohmi nemám problém, a hoci ma dejepis nebaví, v hlave sa mi okamžite vyrojil nápad. Kozmetika. Dnes sa do módy vracajú kozmetické prípravky založené na rovnakých prostriedkoch ako kedysi. Med, bylinky, plody zeme... Téma sa písala takmer sama.

– Si dobrá, – ozval sa Ksicht. – Ešte som ani nezapol pero a ty už máš pol strany. Nechcela by si to zmáknúť aj za mňa?

– Nechcela! – odvrkla som pohrdavo. Ďalej som usilovne písala. Machová sa prechádzala pomedzi lavice, tu a tam sa pri niekom pristavila. Samozrejme, ani jednu zastávku nenechala bez komentára, čo ma dosť vyrušovalo. Keď som o dvadsať minút skončila, odložila som pero do peračníka a so zošitom v ruke som sa pobrala k učiteľke.

– Mám to hotové, – položila som zošit na stôl.

– Sadni si na miesto, – Machová mi nevenovala ani pohľad.

– Nemohla by som už odísť? Mám ešte povinnosti. Úlohu som dokončila.

– O tom, či si ju dokončila, rozhodujem ja. Povedala som, sadni si na miesto! – jej zvýšený hlas ma donútil zahryznúť si do jazyka. Obrátila som sa, že poslúchnem, ale pocit, že mi krivdí, ma nepustil.

– Pani učiteľka, o hodinu mi začína angličtina na jazykovej škole. Všetky veci mám doma, ak tu ostanem, nestihnem to.

Poškoláci už dávno prestali písať. Namiesto toho sledovali môj slovný duel s Machovou. Cítila som, že sa začínam červenať.

– To si si mala rozmyslieť, keď si sa po zvonení tárala po chodbe!

– Ale...

– Dosť! „Povedala som, sadni si! Budeš tu do konca ako všetci ostatní!

– Nechcem sa do toho miešať, – ozval sa Ksicht, – ale keď to má napísané, aký má zmysel, že tu bude s nami sedieť?

– Ak sa do toho nechceš miešať, tak sa nemiešaj! Si posledný, koho názor ma zaujíma! Machová vytiahla diár a čosi si doň zapísala.

Sadla som si na svoje miesto. Hnev vo mne bublal ako vriaci olej.

– Je to krava, – zamrmlal Ksicht.

– Pýtala som sa niečo? Máš pocit, že som sa ťa na niečo pýtala?! – vyskočila som úplne naježená. – Daj mi pokoj!

– Steinerová, mala by si sa naučiť ovládať, – ozvala sa Machová posmešne. – Nezabúdaj, kde sa nachádzaš. V škole, stále si v škole. Zajtra sem prídeš zas!

– Čože? – vykrikla som, ale rýchlo som sa ovládla. Zlostne som si zahryzla do pery, až to riadne zabolelo. V ústach som zacítila krv. S hrmotom som sa posadila na miesto a s prekříženými rukami som až do konca hodiny [...] čušala. V hlave mi vírila kopa myšlienok.

[...] Pokúsila som sa predstaviť si zaucho, ktoré by si zaslúžil Ksicht. Veď vlastne kvôli nemu sem budem musieť prísť aj zajtra. [...] Aspoňže viem, kde sedáva, zajtra podobnú chybu nezopakujem. Zajtra. Jediným svetielkom zajtrajšieho otrasného

popoludnia bol fakt, že nás nebude strážiť Machová.

(<http://www.fifik.sk/archiv-fifik2010-11-citanie-209>, úryvok, Fifik, ročník 21, č. 3, november 2010, skrátene, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 7. júna 2018, Nové Zámky)

### JAROSLAVA KUCHTOVÁ: RYŠAVKY

Ráno sa mi vôbec nechcelo vstávať (ako zvyčajne). Bože, načo sú komu nejaké školy! Najradšej by som si vymyslela nejakú výhovorku, aby som sa jej vyhla, no mama by mi aj tak neuverila. Navyše, najedená a oblečená Ema už na mňa netreplivo vyčkáva v chodbe. [...]

„Ela,“ ozýva sa z chodby. To Ema, je už celá nervózna. „Pridaj, zas prídeme neskoro!“

„Choď si sama!“ Fakt ma rozčuľuje. To sa už nemôžem v pokoji ani len najesť? „Nikto ťa nenúti čakať ma!“

„Prestaňte,“ púšťa sa do nás ešte aj mama. Kto to má stále počúvať? Každé ráno zažívam tie isté stresy! A to kvôli tebe,“ obracia sa na mňa, no ja sa tvárim, že ju nevidím. „Kedy sa už konečne polepíš, Ela? To nevieš vstať o desať minút skôr?!“

Viem, čoby som nevedela. Lenže, keď spím, ako to mám vtedy vedieť?!

Do školy sme prišli napokon včas. [...]

Pätminútovka z matiky bola v ten deň ďalšia katastrofa. Vôbec mi to nemyslelo – myseľ mi stále kamsi zabiehalo. Skúsila som nakuknúť ponad Eminu ruku, no bola na mňa našťavaná, a tak si cieľavedome zakrývala lakťom všetko, čo by mi možno pomohlo. Zvyčajne mi stačilo naznačiť smer, ktorým sa uberať, potom som už vedela, ako pokračovať. Päť minút však ubehlo ako voda a ja som odovzdala prázdny papier. Ani „ň“!

„Mikulová, poď sem,“ ozvala sa matikárka. Ja aj Ema – ako na povel – sme zdvihli hlavy.

„Ela. Mikulová Ela,“ upresnila učiteľka.

S nevôľou som sa zodvihla a dovliekla k jej stolu.

„Prečo si odovzdala prázdny papier? To má byť provokácia?“

„Nie, to nie. Dnes mi to akosi nemyslí.“ Keby len dnes...

„Takýto jednoduchý príklad si nevedela vypočítať?! Veď ste ho mali na domácu úlohu z pracovného zošita. Iba som zmenila číslice.“

Mlčala som, veď, čo sa dá na také niečo povedať? Kájúcne som sklonila hlavu dúfajúc, že nebude chcieť vidieť môj pracovný zošit. Nádejala som sa zbytočne.

„Dones mi svoj pracovný zošit,“ zavelila učka a ja som sa, vlečúc ako slimák, pobrala pohľadať ho. Akože pohľadať. Presne som vedela, kde ho mám, a aj to, že som si úlohu neurobila. Veď som na ňu nemala čas. Venovala som sa predsa iným – dôležitejším záležitostiam.

„Asi som si ho zabudla doma,“ zaklamala som a všuchla ho Eme na kolená. K učiteľke som bola obrátená chrbtom, tak si to nemohla všimnúť. Ema na mňa fľochla nesúhlasným pohľadom, myslela som, že ma kvôli tej [...] fotke na facebooku prezradí. Našťastie ostalo iba pri zazeraní.

„Prines mi svoju tašku, Mikulová. Ak sa ukáže, že klameš, a ja v nej nájdem tvoj pracovný zošit s nevyplnenou úlohou, budeš mať po chlebe!“

Doniesla som jej tašku a čakala, čo povie.

„Nuž,“ konštatovala, „asi si ho naozaj zabudla,“ pozrela na mňa skúmavo. Potom sa však spýtala: „Máš v ňom urobenú tú úlohu?“

„Nie,“ zamrmlala som po chvíli zaváhania. Často sa mi stávalo, že som klamstvo nedokázala dotiahnuť až do konca. „Nestihla som.“

„Nestihla? Čo také dôležité si robila, keď si si nestihla vypočítať jeden príklad z matematiky?“

„Mali sme oslavu narodenín...“

„Aha. Čích narodenín? Tvojich?“

„Hm. Mojich a Eminých.“

*(úryvok, skrátene 2. kapitola, SPN – Mladé letá, s. r. o., 1. vydanie, 2018, 13. – 18. s., Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 9. júna 2022, Nové Zámky)*

## B) ČÍTANIE KRÁTKEHO TEXTU PO PRÍPRAVE

Súťažiaci dostane neznámy literárny text na čítanie primeraný veku v rozsahu cca 15 riadkov. Autor/Autorka súťažných úloh si vyberie ukážku z pôvodnej slovenskej literatúry pre deti a mládež. Text musí byť obsahom a rozsahom primeraný veku a schopnostiam žiačok a žiakov príslušnej kategórie. Každý súťažiaci dostane ten istý súvislý text, ktorý obsahuje monologickú aj dialogickú časť, rôzne druhy a typy viet. Po príprave text súťažiaci nahlas prečíta. Čas na prípravu je 10 minút.

<b>Hodnotí sa:</b>	presnosť a plynulosť čítania	5 bodov
	výslovnosť a artikulácia	5 bodov
	správna intonácia	5 bodov
	tempo, dynamika a rytmus	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>20 bodov</b>

Ako ukážky sme si vybrali aj také texty, ktoré sa použili v nižšej kategórii na reprodukciu, resp. úryvky textov, ktoré sa použili aj ako texty na reprodukciu v 1. kategórii.

## UKÁŽKY TEXTOV NA ČÍTANIE Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

### BOŽENA TRILECOVÁ: BENÁTSKE SLNIEČKA

Ako však splníť Ľubke želanie? Mama sa vybrala hľadať malé slniečko, ktoré sa aspoň trochu podobalo tomu ozajstnému zázračnému. Práve šla po jednej z krivolakých uličiek, keď zbadala slniečko vytepané zo zlatého plechu. Poskakovalo na retiazke nad malým obchodíkom a mama sa hneď zapáčilo.

– Prosím si jedno zlaté slniečko, – povedala mama. – Také, aké máte nad dverami. Obchodník prikývol a položil pred mamu červenú škatuľku.

– Nech sa páči, siňora!

Keď škatuľku otvoril, usmievalo sa z nej šesť slniečok. Každé malo vzadu očko, aké mávajú gombíky.

– Páčia sa vám? Poviem vám o nich rozprávku, – sľúbil obchodník.

Mama prikývla.

– Kedysi dávno žil princ Džovanni, ktorého mali všetci radi. Aj rímsky hvezdár, ktorý mu daroval tieto slniečka. Princ ich nosil prišité na kabáte, a keď vonku mrzlo a fúkal vietor, nikdy mu nebola zima, lebo slniečka ho zohrievali. Raz išiel Džovanni kúpiť na jarmok kone. Vyberal, preberal, až zastal pred starým handliarom. Princ si vybral koníka, zjednali sa a princ zaplatil za hrst dukátov. Vtom ho ale čosi poštekľilo pod krkom. Slniečkový gombík! Čosi nie je v poriadku, pomyslel si princ. Prezrel koňa lepšie a zistil, že ten kôň je slepý. A handliar nechal dukáty tak a utiekol. A tak sa darilo princovi vždy, keď sa dialo niečo nespravodlivé...

**siňora** – pani

**handliar** – kupec

*(úryvok, Včielka, ročník 44, jún 2002, s. 5, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2012/2013, 23. apríl 2013, Nitriansky kraj)*

### MÁRIA HLUŠÍKOVÁ: KOLOTOČ

Do mesta prišiel kolotoč.

Filip vstal ráno prvý. Aj starký ešte spal. Filip prižmuril oči a predstavoval si, ako sa so starkým vozia na tom najväčšom kolotoči. Chvastúň Piťo so svojim bicyklom bude zhora vyzerať ako mravec!

Konečne starký vystrčil spod paplóna jednu nohu, potom druhú, až sa obe nohy zavrťali do teplých papúč. Ale starký im už nedal spať. Vedel dodržať slovo.

Po raňajkách sa obaja pobrali na námestie.

– A zmestí sa tam taký veľký kolotoč? – strachoval sa Filip.

– Zmestí, Filipko. Ja som videl už veľa kolotočov a vždy sa všetky všade zmestili.

– To je dobre, - upokojil sa Filip.

Naozaj sa nemusel strachovať, lebo starký nikdy neklame. Pred nimi zrazu vyrástol kolotoč ako obrovský hribeň.



- Idem kúpiť lístok, - zamieril starký k pokladnici.
  - Iba jeden?
  - Pre teba. Budem sa pozerieť, ako lietaš. Ja by som sa už neodvážil. Sadnem si na túto lavičku a budem ťa mať celý čas na očiach.
- Hojdačka, na ktorú starký posadil Filipa, sa kývala a vrtela. Už sa nevedela dočkať, kedy vyletí nad vežu kostola. Ujo s veľkými fúzmi slávnostne stisol gombík. Kolotoč sa rozkrútil, hudba začala hrať – a Filip zrazu nevidel ani námestie, ani starkého, ani Piša s bicyklom. Krútila sa kostolná veža, domy i raňajky v žalúdku.
- Starký, starký! – kričal a mával rukami.
  - Tu som! – kričal starký a veselo smial.
- Filip sa zľakol. Hádam sa nebude kolotoč krútiť celú sobotu? No potom prišiel fúzatý ujo, stisol gombík a lietajúce hojdačky sa poslušne vrátili na zem.
- Čo ti je, Filipko? Si akýsi bledý! – znepokojil sa starký.
  - To... to.... sa len kolotoču krútila hlava... – vydýchol si Filip a rýchlo sa poobzeral, či tu niekde nestojí Pišo so svojím novým bicyklom.
- Našťastie nestál.

*(Zornička, ročník 54/64, 2002, máj, s. 7, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2015/2016, 13. apríl 2016, Trnavský kraj)*

## JÁN ULIČIANSKY: MALÁ PRINCEZNÁ

- Malá víla previnilo prikývla.
- Pikolo, stalo sa nešťastie! Zima sa mi tohto roku zdala taká dlhá. Chcela som ťa čím skôr vidieť, a tak...
- Pikolo sa nevedel dočkať odpovede. Od rozčúlenia mu padla z hlavy končistá škriatkovská čapica a ukázalo sa, že pod ňou má strapaté zelené vlasy, podobné chumáčikom jarnej trávy.
- Hovor predsa! Čo je s Fredom? Prečo s našou hracou skrinkou neprišiel k starému dubu? – vyzvedal.
- Viva musela vyjsť s pravdou von.
- Pretože sa s ňou teraz hrá žaba Futura.
  - Čože? Ako sa to mohlo stať? – nechápal Pikolo.
- Viva mu teda vyrozprávala, ako ju rosnička nahovorila, aby šla za Fredom. Povedala i to, ako sa Fredo svojej nadvlády nad počasím nechcel vzdať, a tak mu tú hracu skrinku musela vziať.
- A zázračná skrinka? – nechápal stále najmladší zo škriatkov.
- Viva zvesila hlavu a ticho šepala:
- Rosnička mi ju ukradla.

*(Úryvok, Štyria škriatkovia a víla, Fífk, ročník 21, marec, 2010, s. 8 – 9, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2014/2015, 20. apríl 2015, Nitriansky kraj)*

## NATAŠA TANSKÁ: NARODENINY

Keď sa blížili Luckine narodeniny, Lucka sa stále motala okolo mamy a čosi jej šepkala.

„Ale choď,“ vravela mama, „to predsa nie je nič súce pre dievča!“

„Ale ja to chcem!“ prosila Lucka. „Mamička ... prosím ...!“

„Čo si povedala mame?“ chytili Peťko a Paľko sestru za vrkoče.

„Nič,“ povedala Lucka.

„Keď nepovieš, nepustíme ťa!“ vyhrážali sa Peťko a Paľko.

„Pýtala som si darček,“ povedala Lucka.

„Aký?“

„Nepoviem!“

„To je podozrivé,“ povedali bratia.

„A čo jej dáme my?“ spýtal sa o chvíľu Paľko Peťka.

„Ozaj,“ povie Paľko.

A tak sedia a rozmýšľajú a potom Peťko povie: „Ja jej dám hokejku.“

„Fíha,“ poteší sa Paľko, „ty si múdry! Aj ja jej dám hokejku.“

*(Úryvok, Tanská, N.: S dievčiskom sa nehráme, Bratislava : Buvik 2014, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2017/2018, 27. marec 2018, Trnavský kraj)*

## VLADIMÍR LEKSA-PICHANIČ: DVOJKA S HVIEZDIČKOU

Zvoní. Do triedy vojde slovenčinárka.

„Tak, žiaci, mám tu opravené slohy,“ položí na stôl štós papierov.

„Niektoré sa mi veľmi páčili,“ zoberie do rúk ten najvrchnejší, „Dagmar veľmi krásne opísala, prečo chce byť učiteľkou. Na dve strany! Výborne, Dáška. Jednotka.“

Učiteľka podáva sloh vrkočatej spolužiačke predtým, ako sa vracia ku katedre.

„Z vašich prác som sa kadečo o vás dozvedela. A nielen to, čo ste o sebe napísali. Napríklad Hugo píše, že chce byť prezident, lebo je bohatý, ale podľa flakov na jeho slohovej práci to skôr vyzerá, že z neho bude kuchár. Písal si to pri večeri v kuchyni?! Štvorka. Alebo Matilda píše, že chce byť novinárkou, lebo tá pozná všetkých spevákov. Ale milá Maťa, novinári pri svojej práci používajú pero alebo laptop. Čím chcem byť sa píše s tvrdým y. Zopakuj si vybrané slová po b. Trojka.“

Učiteľka položí papier pred Maťu, ktorá sa iba zazubí. Super baba, že nezačne hneď fikať. Uškrniem sa na ňu.

„A je tu aj taká slohová práca, v ktorej autor ani nenapísal, čím chce byť!“

Pozrie na mňa.

„Berco, na koľko strán si to mal napísať?“

„Aspoň na jednu,“ odpoviem.

„A ty si napísal?“

„Neviem. Na pol strany?“

„Na štvrt’,” povie učiteľka a pokračuje, „je to také krátke, že až. Prečo si to nenapísal dlhšie?”

„Musel som ísť spať,” v triede sa ozve chichot. Aj Matilda sa usmeje.

„Nuž, keby si strávil menej času s nadpisom, hádam by si aj na stranu stihol napísať,” povie slovenčinárka a všetci stíchnu.

Tak, teraz to príde. Päťka. Namiesto toho ma prekvapí učiteľkin povel:

„Pod’ nám to prečítať, Berco!”

Postavím sa a kráčam k tabuli. Slovenčinárka mi podá moju prácu. Uškrniem sa, poškrabem za uchom a začnem čítať.

**zazubiť sa** – zasmiať sa, usmiať sa

**fikať** – fňukať

*(upravené, Kolektív: Srdce šachovej dámy. Poviedky pre deti a nástročných. Perfect 2016, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022, marec – apríl 2022)*

### **HANA KOŠKOVÁ: HOLUB NA KLOBÚKU**

Dnes dedko Milan pozval na večeru svojho kamaráta, pána Suchomiela.

– Večeru najprv musím chytiť. Renku odvezieš na farmu ty, – počula som, ako kričí do mobilu.

Cestou sme vzali i Soňu s Erikou. Soňa mala na hlave slamený žltý klobúk.

– Ty si ale parádnica. Mohla by si ísť aj na dostihové preteky do anglického Ascotu v tom klobúku. Tam sa na kónských dostihoch dámy vyobliekajú a nasadia si na hlavy najčudnejšie klobúky, aké im nadiktuje fantázia. Čím je klobúk zvláštnejší, tým väčší obdiv účastníkov získa a zabojuje aj o cenu o najkrajší klobúk.

Napli sme uši a počúvali príhodu o klobúkoch.

– Raz som sa štrnásteho júna aj ja prišiel pokochať do Ascotu na „Deň slečien“ a popozerať si zvláštne pokrývky hlavy súťažiacie o najzvláštnejšiu výzdobu. Bola so mnou i známa trénerka koní, ktorá si viacej všimala klobúky ako na dostihovej dráhe. Zrazu vykričla. Myslel som si, že ju uštipla osa, ale ona ma len upozornila výkrikom, aby som uvidel to, čo stálo naozaj za pozornosť.

– Pozri, pozri, Rudi! Vidíš to, čo ja? Tá dáma, čo sedí pred nami, má na klobúku živého holuba!

*(úryvok, Maxík, ročník XV, máj 2019, s. 20 – 21, Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2022/2023, 17. až 21. apríl 2023)*

### **JANA ŠRÁMKOVÁ: KEĎ SA ŽENILI VŠETCI ČERTI**

Gabike sa ešte nikdy nezdal park taký krásny ako dnes po fujavici. Všade, kam len dovidela, sa jagal, trblietal a iskril sneh. Ani Gabikinej starkej sa nechcelo veriť, že je to len obyčajný park.

„Veď je to naozajstné snehové kráľovstvo pani Zimy. Možno tu niekde stretneme aj snehovú kráľovnú!” prihovárala sa vnučke. No stretli iba jedného starého uja,

ktorý z chodníka odmetal sneh. Starká ho pozdravila a on sa jej hneď začal na všeličo vypytovať. Gabike sa nepáčil, aj sa ho troška bála, lebo sa podobal na čerta z jednej rozprávkovej knižky. Mal také isté čierne vlasy, fúziská a pichľavé oči.

„Tak vy ste od Trnavy, z Cífera. Pozrimeže!“ čudoval sa. „Veď ja som tam zamlada slúžil. Možno sme spolu pri muzike tancovali. Býval som ja vtedy veľký čertisko! Všetky dievky som v tanci povykrúcal. Ale teraz som už len taký starý ustatý čert,“ smial sa dedko.

„Ste vy stále čertovský chlapík, keď vás ešte robota teší. A vnukov koľko máte?“ spýtala sa starká.

„Štyroch,“ usmial sa dedko pod fúzy. „A všetci sú to poriadne čertiská. Každú chvíľu sa mi niektorý vyštverá na kolená, za fúzy ma myká a prosíka: Dedo, deduško, povedz mi rozprávku aspoň takú dlhú, ako je čertov chvost! Nuž čo mám robiť? Aj keď som ustatý, len rozprávam a rozprávam, aby boli ticho a nevystrájali čertoviny.“

Starká sa smiala, akoby čertovský chlapík povedal niečo ktovieako smiešne. Našťastie sa už s tým čertom začala lúčiť: „Tak buďte zdravý a dobre sa tu mávajte. Možno sa ešte niekedy uvidíme, keď prídem pozrieť vnučku a pôjdeme zasa na prechádzku.“

*(úryvok, Zornička, roč. 61, č. 5, január 2009, s. 6 – 7, Celoštátna kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 6. júna 2013, Nitra)*

## PAULÍNA PRÁŠILOVÁ: NA ĽAVÉ LÍCE

Raz cez prestávku som si písala úlohu, ktorú som mala urobiť doma, ale nestihla som...! (Neberte si zo mňa príklad, úlohy sa, samozrejme, píšu doma...), Rudo sa prikradol k mojej lavici a v nečakanej chvíli ma štuchol do pása. Zvýskla som ako šialená. Bolo jasné, že mu to musím vrátiť. Otočila som sa a plesla som ho s rozhorčeným výrazom v tvári. Na moje počudovanie, len sa uškrnul a nič...! Ani sa nezháčil, ani nenamietal. Akí sú tí chlapci divní!

To bol len začiatok. Rudo začal robiť rôzne pokusy, ktorým som vôbec nerozumela a ktoré ma vždy dosť nahnevali. Vrátila som sa z veľkej prestávky do triedy a čo nevidím – nevidím svoje veci! Všetko zmizlo. Vedela som, na koho sa obrátiť.

– Ruuuuudooooo! – zvrieskla som hlasno. O chvíľu sa objavil pán R. – Kde mám veci? Kde si ich dal?

– Ja? – odpovedal s úškrnom, akoby sa nechumelilo. Bola som veľmi nervózna. Chalani hlásili, že sa blíži Jurášková, naša fyzikárka a prísna osoba. Rudo pochopil, že je čas, aby mi veci vrátil. Zašiel do vedľajšej triedy a zároveň s učiteľkou sa navrátil aj s mojou taškou.

– Čo to tu je, Rudo? A ty, Kristína? Už si mala sedieť na mieste a pripravovať sa na hodinu! – dohovárala mi Jurášková.

– Ale ja som...

– Sadnite si už na miesta! – prísne dodala učiteľka.

Keby som niečo povedala, za minútu by to otec vedel a navyše v nejakej prekrútenej forme.

(úryvok, <http://www.fifik.sk/archiv-fifik2010-11-citanie-povodna-poviedka>: Fifik, ročník 21, november 2010, číslo 11, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 6. júna 2019, Nové Zámky)

### PAULÍNA PRÁŠILOVÁ: NA ĽAVÉ LÍCE

Tak ako už mnohokrát predtým, tesne pred hodinou Rudo a jeho podarení kamoši vytvorili na schodišti zatarasu, bariéru pre tých, ktorí sa ponáhľali na hodinu. Medzi ponáhľajúcimi sa som bola aj ja. Na rozdiel od ostatných som sa cez ňu nemohla dostať. Skúšala som Ruda podplatiť, presvedčiť, stále nič. Zazvonilo, bolo to napäté... A v tom som dostala nápad:

– Rudo, ak ma teraz hneď nepustiš, dám ti facu.

Rudo sa usmial, akože žartujem. Ukázal na svoje pravé líce, potom sa opravil a ukázal na to ľavé.

– Dobre, – povedala som a vtom momente moja ruka pristála na jeho ľavom líci, ktoré sám s úsmevom vybral.

– Áááááááá! – zajajčal Rudo, chytil sa za líce a barikáda sa prerušila. Víťazoslávne som prešla do triedy.

– Ty si dala Rudovi Rašelinskému facu??? – nemohol otec vyjsť z údivu, keď mu to nejaká dobrá duša vyklebetila.

– Koledoval si o to. Nechcel ma pustiť do triedy.

Od toho dňa sa Rudo Rašelinský správa takmer normálne. Neštuchá ma, nekradne mi veci, nepodvádza v kartách, ale ani mi nenosí na desiatu koláče svojej mamy a nepožičiava mi perá... No čo už, ja to nejakو zvládnem.

(úryvok, <http://www.fifik.sk/archiv-fifik2010-11-citanie-povodna-poviedka>: Fifik, ročník 21, november 2010, číslo 11, Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, 5. júna 2014, Nové Zámky)

### VINCENT ŠIKULA: RUŽE

Istý človek mal vo svojej záhrade ruže. Keď fúkal vietor, doďaleka bolo cítiť ich vôňu. Každý, kto išiel okolo, nevdokaj utrúsil:

„Aké krásne ruže!“

Alebo:

„Ako tie ruže voňajú!“

No sused pestovateľovi jeho ruže závidel. Závidel aj to, že sa ľudia pristavujú pri jeho plote a obdivujú ich. Raz v noci preskočil plot a všetky ruže obtrhal. Ráno postával na ulici a zvedavo načúval, čo budú ľudia vraviť.

A ľudia hovorili:

„Tu kvitli ruže. Nepamätáte sa? Ešte včera tu boli. Istotne ich dáky zlomyseľný

človek obtrhal.“

Iný zas:

„Kde sú tie ruže? Ľudia, nepamätáte sa? Tu bolo plno ruží, iste prišiel dáky planý človek a ruže obtrhal.“

A jeden zmätene zastal a vdychoval vzduch.

„Čo mi tu chýba? Čo mi to tu len chýba? Aha, ruže!“ obrátil sa k susedovi. „Neviete, čo sa stalo s tými krásnymi ružami? Tu predsa kvitli ruže!“

*(úryvok, Slniečko, ročník 52, marec 1998, s. 20 – 21, Celoštátna kola súťaže Poznaj slovenskú reč, 9. júna 2022, Nové Zámky)*

### VINCENT ŠIKULA: RUŽE

„Tu kvitli ruže. Nepamätáte sa? Ešte včera tu boli. Istotne ich dáky zlomyseľný človek obtrhal.“

Iný zas:

„Kde sú tie ruže? Ľudia, nepamätáte sa? Tu bolo plno ruží, iste prišiel dáky planý človek a ruže obtrhal.“

A jeden zmätene zastal a vdychoval vzduch.

„Čo mi tu chýba? Čo mi to tu len chýba? Aha, ruže!“ obrátil sa k susedovi. „Neviete, čo sa stalo s tými krásnymi ružami? Tu predsa kvitli ruže!“

A akoby všetko vytušil, sám si hneď odpovedal: „Iste ich dáky zlý človek bezcitne obtrhal.“

Sused sa začal hanbiť a radšej ani z domu nevychádzal.

Naveľa-naveľa zasadil si aj on ruže. Susedove odkvitnuté ruže vopchal pod pohár, každý deň ich polieval, a keď pekne zakvitli, ľudia, čo išli okolo, sa zase pristavovali.

„Aké krásne ruže! Pozrite, aké krásne ruže! Len aby ich tomu dobrému človeku zase dáky oplan neobtrhal!“

Sused to počul a usmial sa:

„Veď to chvália mňa!“

Ako ľahko sa možno stať dobrým človekom!

*(úryvok, Slniečko, ročník 52, marec 1998, s. 20 – 21, Krajské kola súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2016/2017, 11. apríl 2017, Trnavský kraj)*

## C) SAMOSTATNÁ TVORBA STRUČNÉHO SÚVISLÉHO TEXTU Z DANÝCH SLOV A JEHO ÚSTNY PREDNES

Porota pripraví pre súťažiacich 7 slov rozličného slovného druhu, ktoré sú rovnaké pre všetkých súťažiacich a netýkajú sa jedného konkrétneho tematického okruhu alebo jednej konkrétnej témy, aby neobmedzovali súťažiacich v ich predstavivosti a kreativite. Každý súťažiaci a každá súťažiaca samostatne zostaví z daných slov krátky súvislý text na ľubovoľnú tému v rozsahu 3 minút a bez použitia písomnej osnovy ho ústne prednesie. V texte sa musia použiť všetky slová v ľubovoľnom gramatickom tvare. Čas na prípravu je 15 minút.

<b>Hodnotí sa:</b>	adekvátnosť a výstižnosť obsahu	5 bodov
	kreativita a rozmanitosť vetných modelov	5 bodov
	kompozícia textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu a jazyková správnosť	5 bodov
	použitie daných slov	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>30 bodov</b>

Poznámka: V budúcnosti bude spolu s plynulosťou hodnotená aj jazyková správnosť a v samostatnom kritériu bude hodnotené použitie daných slov, nasledovne: 7 slov – 5 bodov; 6 slov – 4 body; 5 slov – 3 body; 4 slová – 2 body; 3 slová – 1 bod; 2 a menej slov – 0 bodov.

## UKÁŽKY SLOV NA TVORBU STRUČNÉHO SÚVISLÉHO PREJAVU Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

- plánovať, omyl, včera, veselý,-á,-é, pritúliť (sa), nikto, nohavice
- diabol, farebný, -á, -é, koncert, nahradiť, podobať sa, prípad, mnoho
- držať, šťastie, pozajtra, nahnevany,-á,-é, prichystať (sa), málo, ozdoba
- niekoľko, nový, -á, -é, milovať, skoro, presvedčiť, priateľ/priateľka, obchod
- robiť, chodník, rodina, farebný,-á,-é, pokazený,-á,-é, prerušiť, meškať/zmeškať
- veľa, nábytok, vybrať, jazyk, nešikovne, cudzí,-ia,-ie, rozprávať
- kalendár, hýbať, chrobák, tiež, zapísať, koncertný, -á, -é, mrak
- cudzinec, prepracovať, drahý, -á,-é, pretože, za mnou, samozrejme, tisíc
- rieka, nový, -á, -é, predsa, otvoriť, málo, dobre, asi
- prevítať, vrchol, medový, -á, -é, skladba, asi, zobudiť sa, tadiaľto
- robiť, chodník, rodina, farebný,-á,-é, pokazený,-á,-é, prerušiť, meškať/zmeškať
- vráť, dovolenka, osoba, prázdný,-a,-e, medový,-á,-é, dýchať, chytiť/chytať
- cestovať, farebný, -á, -é, podobať sa, záhrada, ospalý, -á, -é, nahradiť, koncert
- postaviť, sviatok, cesto, písaný, -á, -é, plánovať, trochu, vstať

- pokaziť, vajcia, hodina, otvorený,-á,-é, dlhý,-á,-é, lízať, hrať/hrávať
- všade, dúha, odsúdiť/odsudzovať, príkaz, ticho, materský,-á,-é, vŕzgať
- prevrtať, kamarát, horský, -á, -é, skladba, možno, zobudiť, nikam
- veľa, ľúbiť, neskoro, dokázať, príklad, divoký, -á, -é, ulica

## D) TVORBA SÚVISLÉHO TEXTU NA DANÚ TÉMU A JEHO ÚSTNY PREDNES

Súťažiaci si vyberú jednu z piatich tém. Témy vychádzajú zo Štátneho vzdelávacieho programu:

- a) z komunikačných tém – Slovenský jazyk a slovenská literatúra – nižšie stredné vzdelávanie (2015),
- b) z komunikačných tém – Slovenský jazyk a slovenská literatúra – gymnázium s osemročným vzdelávacím programom (2015).

Pri témach sa neudáva slohový postup ani slohový útvar. Súťažiaci si zostavia súvislý text na vybranú tému v rozsahu maximálne 3 minút a prednesú ho bez použitia písomnej osnovy. Čas na prípravu je 15 minút. Členovia a členky poroty môžu klásť doplňujúce otázky až po skončení ústneho prednesu.

<b>Hodnotí sa:</b>	adekvátnosť a výstižnosť obsahu	5 bodov
	kreativita a rozmanitosť vetných modelov	5 bodov
	kompozícia textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>30 bodov</b>

## UKÁŽKY TÉM NA SÚVISLÉ ROZPRÁVANIE Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

### 1. Vo sne som bol dospelým/bola dospelou

Určite sa ti stalo, že sa ti nepáčilo, čo ti dospelí odporúčali, čo ti prikázali, čo robili. Koľkokrát si už povedal/povedala v duchu alebo aj nahlas, že keď budeš dospelým/dospelou, ty taký/taká nebudeš. Raz v noci sa ti snívalo o tom, že máš toľko rokov ako tvoji rodičia teraz. Predstav si, že si dospelý/dospelá a už nemusíš poslúchať svojich rodičov. Rozprávaj o tom, čo by si robil/robila, čím by si bol/bola. Opíš, ako by vyzeral tvoj život, čo by si robil/robila tak, ako tvoji



rodičia, čo by si robil/robila inak, ako oni. Čo by si robil inak, ako súčasní dospelí? Prečo?

## 2. Neposlúchol/Neposlúchla som dobrú radu

Konečne je vonku pekne! Môžeme odložiť teplé bundy, čizmy. Keď svieti slnko, je tak teplo, že sa potíme. Minule bolo pekne, preto sme sa dohodli s rodičmi, že pozveme priateľov na grilovanie. Aj som pomáhal/pomáhala pri príprave grilu, mäsa, pri stolovaní a pečení. Pri ohni som sa poriadne zapotil/zapotila. Odložil/Odložila som sveter a bol/bola som len v tričku s krátkymi rukávmi. Ani som nezbadal/nezbadala, že sa zamračilo a ochladilo. Mama ma párkrát upozornila, aby som sa obliekol/obliekla, ale ja som neposlúchol/neposlúchla. Večer som to už lutoval/lutovala...

## 3. Môj obľúbený šport

Každý človek je rád, keď má čas na oddych. Vo svojom voľnom čase niekto športuje, chodí na prechádzky, túry, do divadla, do kina alebo zostáva doma a číta si, pozerá televíziu, počúva hudbu. Čo robíš najradšej vo voľnom čase? Športuješ pravidelne (okrem vyučovacích hodín telesnej výchovy) alebo len rekreačne? Akému športu sa venuješ? V ktorej športovej disciplíne si najlepší/najlepšia? Aký šport by si odporúčal/odporúčala spolužiakom, svojim rodičom, starým rodičom? Prečo? Sleduješ aj športové prenosy v televízii? Ktoré prenosy máš najradšej? Sledoval/Sledovala si aj prenosy z olympijských hier? Opíš svoj najkrajší športový zážitok.

## 4. Ako byť užitočným/užitočnou, keď sa blíži Veľká noc

Už o niekoľko dní sú tu ďalšie sviatky, veľkonočné. A keby som náhodou na to aj zabudol/zabudla, mama mi to pripomenie: „Dieťa moje! Už je načase, aby si sa pridol/pridala.“ V sobotu ráno (keď som si myslel/myslela, že si ešte trochu pospím) mama otvorila dvere mojej izby a zavelila: „Vstávame! Dnes nás čaká náročný deň! Ide sa upratovať! Budúci týždeň je Veľká noc!“... Porozprávaj, ako sa pripravujete na veľkonočné sviatky, ako vyzerá u vás veľké upratovanie, čo je tvoja úloha, v ktorých domácich prácach pomáhaš. Opíš, ako vyzerá u vás deň venovaný veľkému upratovaniu.

## 5. Môj najkrajší deň

Tak, ako má každý svoje obľúbené ročné obdobie, obľúbenú farbu, má aj svoj obľúbený sviatok. Často to súvisí aj s ročným obdobím. Niekto má rád zimu a vianočnú atmosféru, iný zas jarné prebúdzanie prírody a veľkonočné sviatky. A sú aj takí, ktorým srdcu najmilší je deň ich narodenia. Na druhej strane sú aj takí, ktorí tvrdia, že v 21. storočí sviatky sú zbytočné, stačí, že sú voľné dni, keď sa nepracuje. Aký je tvoj názor? Ktorý je tvoj obľúbený sviatok? Prečo? Vyrozprávaj, ako vyzerá „NAJ“ deň tvojho života a ako ho prežívaš. Máš aj svoj obľúbený deň? Ktorý? Prečo?

## 6. Boli sme v divadle/v múzeu/v galérii

Ísť do divadla, múzea alebo do galérie, to je veľký zážitok! Niektorí z vás chodia pravidelne s rodičmi na premiéry, na otvorenie výstav, iní sa dostanú do divadla/múzea/galérie len „zo školy“. Porozprávaj o tom, kedy si bol/bola naposledy v divadle/múzeu/galérii, pri akej príležitosti, s kým atď. Kde, v ktorom meste si bol/bola, čo si videl/videla? Čo sa ti tam najviac páčilo? Prečo? Ako sa treba správať v divadle/múzeu/galérii? Povedz aj svoj názor na takúto činnosť mimo vyučovania, zdôvodni, či to je alebo nie je dôležité v živote žiakov.

## 7. Moje plány na veľkonočné sviatky

V týchto dňoch každého žiaka trápi myšlienka/otázka: „Ako čo najlepšie využiť blížiac sa veľkonočné sviatky a prázdniny?“ Povedz, aké plány máš na sviatky a voľné dni. Porozprávaj, ako si predstavuješ prípravu na sviatky, ako a s kým budeš tráviť sviatočné dni, čomu sa budeš venovať počas voľných dní. V čom sa budú líšiť tieto sviatky a veľkonočné prázdniny od predchádzajúcich? Aké zvyky a obyčaje sa viažu k veľkonočným sviatkom? Opíš tie, ktoré sa ti páčia, resp. ktoré nemáš v láske.

## 8. „Čistota – pol zdravia!“

Koľkokrát počuješ toto príslovie. Čo ty na to? Platí to nielen o starostlivosti o telesnú čistotu, o čistote domácnosti, ale aj o čistote okolia. Keď sa pozrieš okolo seba, čo vidíš? O krok ďalej od bytu/domu rozhádzané letáky, papiere, vysypané smeti vedľa smetných košov a kontajnerov, zabudnuté „pozdravy“ od domácich miláčikov. Porozprávaj o svojich skúsenostiach. Ako to vyzerá v okolí tvojho bydliska, školy? Ako je možné, že len pár kilometrov za hranicami nenájdeš zahodené použité papierové vreckovky, ohorky od cigariet? Venuješ pozornosť starostlivosti o svoje životné prostredie? Povedz ako a prečo.

## 9. Moja obľúbená činnosť vo voľnom čase

Každý človek je rád, keď má čas na oddych. Mnohí z nás máme svoje obľúbené knihy, romány, básne, ktoré prečítame, prelistujeme aj niekoľkokrát. Porozprávaj o tom, čo robíš, keď nie si v škole. Povedz aj to, aké záujmové krúžky navštevuješ. Skús odhadnúť, koľko času venuješ jednotlivým voľnočasovým aktivitám denne/týždenne. Zdôvodni, prečo by si odporúčal/odporúčala priateľovi/priateľke, aby sa venoval/venovala podobnej činnosti ako ty vo svojom voľnom čase.

## 10. Vo sne som bol/bola vtákom

Priznaj sa, že niekedy by si bol rád/bola rada, keby ti narástli krídla a mohol/mohla by si zaletieť niekam ako vták. Predstav si, že sa ti splnilo želanie, narástli ti krídla a môžeš letieť tam, kam sa ti len zachce, že členovia rodiny majú vlastný tablet či notebook. V minulých rokoch počas pandémie, keď bolo vyučovanie realizované online/dištančne, sme boli odkázaní na internet. Zvykli sme si, že

k najnovším informáciám sa dostaneme oveľa rýchlejšie, ako keby sme ich hľadali v knižnici v papierových knihách. Na druhej strane však veľa počuť o tom, aké nezdravé je sedieť pred počítačom namiesto toho, aby sme boli na čerstvom vzduchu, športovali, čítali, stretávali sa s ľuďmi. Odborníci upozorňujú na to, že sa stávame hlúpejšími a nerozmýšľame, lebo informácie dostávame hotové. Aký je tvoj názor? Svoj názor aj zdôvodni. Máte doma počítač, internet? Povedz, koľko času stráviš pred ním, čomu sa venuješ/čo robíš na ňom? Zostáva ti čas aj na iné využitie voľného času? Ak nie, kde máš možnosť využívať tieto vymoženosti?

### 11. Škola mojich snov

Pre každého znamená škola niečo iné – sú žiaci, ktorí radi chodia do školy a radi sa učia, ale sú aj takí, ktorí by najradšej zabudli na školu. Ako by mala vyzerať škola tvojich snov? Porozprávaj o nej, ako si ju predstavuješ. Porovnaj ju so svojou terajšou školou **tak, že nepovieš, v ktorom meste/ktorej obci je**. Aká by bola budova školy, aké by boli triedy, akí by boli žiaci, učitelia a dospelí? Prečo by chodili radi žiaci do tej školy?

### 12. „Najkrajší kút v širom svete“ – moja rodná zem/moje bydlisko

Pre každého človeka niečo znamená miesto, kde sa narodil, kde vyrastal, kde žije. Porozprávaj, čo pre teba znamená rodisko alebo miesto, kde v súčasnosti žiješ **tak, že nepovieš, o ktoré mesto/ktorú obec ide**. Predstav nám svoj „najkrajší kút“. Povedz, koľko má obyvateľov, čo zaujímavého sa nachádza v tvojej obci, čím je „známa široko-dáľeko“. Vymenuj významných ľudí, ktorí sa tu narodili, žili alebo aj v súčasnosti žijú. Priblíž nám aj významné udalosti, ktoré sa konali/konajú v tvojej obci. Vymenuj, čo by si ukázal/ukázala turistovi, priateľovi. Čo sa ti najviac páči/nepáči, čo by si zmenil/zmenila v obci, kde žiješ? Zdôvodni, prečo plánuješ alebo neplánuješ svoju budúcnosť tam, kde v súčasnosti žiješ.

### 13. Môj obľúbený herec/spevák/obľúbená hudobná skupina

Každý mladý človek má svoj idol, človeka, ktorý je mu príkladom, vzorom, na ktorého by sa chcel podobať, resp. ku ktorému sa prirovnáva. Nástroční napriek pohoršeniu svojich rodičov si s radosťou lepia plagáty, fotky svojich obľúbencov na steny svojich izieb. Idolmi mladých sú často športovci, herci, speváci alebo hudobné skupiny. Aj ty máš svoj idol z radov športovcov, hercov, spevákov, hudobníkov? Predstav nám svoj idol. Porozprávaj o tom, prečo práve on/ona je tvojím vzorom?

### 14. Moje spoločné chvíle s rodinou

Čo je vlastne rodina? Tak na túto otázku je toľko možných odpovedí, koľko ľudí je na svete. V modernej dobe sa pohľad a aj význam rodiny výrazne zmenili. To, čo bolo nemenné a zaužívané niekoľko storočí sa náhle a výrazne zmenilo.

Práve preto sú veľmi dôležité a významné chvíle strávené s rodičmi, s rodinou. Porozprávaj, kedy si spolu so svojimi rodičmi, čo robíte, keď ste spolu. Povedz aj to, či sú a prečo sú dôležité pre teba spoločné chvíle s členmi svojej rodiny. Opíš, ako vyzerajú oslavy vo vašej rodine. Porozprávaj, čo ste naposledy oslavovali vo vašej rodine. Porozprávaj o tom, ako by si chcel/chcela osláviť svoje pätnáste narodeniny. V prípade, že už máš pätnásť, porozprávaj o tom, v čom sa líšia pätnáste narodeniny od ostatných.

### **15. Dostal/Dostala som živý darček**

Už niekoľko rokov prosíš rodičov, aby ti kúpili zvieratko. Na tvoju prosbu bola zatiaľ vždy rovnaká odpoveď: „Dostaneš, keď sa naučíš svedomito starať sa o zvieratko“. Stále ti pripomínajú, že zviera nie je neživá hračka, na ktorú sa môže zabudnúť. V prípade, že máš doma svojho miláčika, opíš, kedy, od koho, pri akej príležitosti si ho dostal/dostala. Povedz, akú starostlivosť vyžaduje, odkiaľ získavaš informácie o tom, ako sa treba o neho starať. V prípade, že nemáš zvieratko, zdôvodni, prečo. Nedôverujú ti rodičia?

### **16. Sviatky v našej rodine**

Každý človek, dieťa, mladý aj starší sa teší na sviatočné dni, veď znamenajú darčeky, kvety a prítomnosť rodiny a priateľov. Čo môže byť krajšie, keď človek oslavuje so svojimi najmilšími. Na druhej strane sú aj takí, ktorí tvrdia, že v 21. storočí sviatky sú zbytočné, stačí, že sú voľné dni, keď sa nepracuje. Aký je tvoj názor? Ktorý je tvoj obľúbený sviatok? Prečo? Vyrozprávaj, ako vyzerá „NAJ“-deň tvojho života a ako ho prežívaš.

### **17. Naše mesto sa prezentovalo/Naša dedina sa prezentovala na výstave**

Predstav si, že vaše mesto dostalo/vaša dedina dostala ponuku predstaviť sa na výstave. A teba vybrali, aby si pripravil/pripravila prezentáciu. Porozprávaj o tom, čím sa môže pýšiť vaše mesto/vaša obec, čím je jedinečným/jedinečnou. Vymenuj osobnosti, ktorí sa vo vašom meste/vašej dedine narodili, žili alebo aj v súčasnosti žijú. Priblíž nám aj významné udalosti, ktoré sa viažu k tvojmu rodisku/bydlisku.

### **18. Dnes sa na mňa lepila smola...**

Určite sa ti už stalo, že sa ti nič nedarilo, vypadlo všetko z ruky, pokazilo sa aj to, čo sa pokaziť nemohlo. V takomto prípade múdri ľudia konštatujú, že sa vám „lepí smola na päty“. Vyrozprávaj, kedy si cítil/cítila, že si najväčším smoliarom na svete. Porozprávaj čo najvtipnejšie, čo sa ti prihodilo. Opíš, ako sa ti podarilo prežiť ten najväčší smoliarsky deň.

### **19. Moje plány na letné prázdniny**

V týchto júnových dňoch každého žiaka trápi okrem vysvedčenia už len jediná myšlienka/otázka: „Ako čo najlepšie využiť letné prázdniny?“ Povedz, aké plány

máš na najbližšie letné prázdniny. Porozprávaj, ako si predstavuješ najbližšie dva mesiace, kam pocestuješ, s kým budeš dovolenkovať, čomu sa budeš venovať. Bude sa líšiť toto leto od predchádzajúcich? Prečo? V čom sa bude líšiť?

## **20. Pripravil/Pripravila som prekvapenie pre mojich rodičov**

Vypočítal/Vypočítala som, že keď ja budem mať tento rok štrnásť rokov a moji rodičia sa zobrali rok pred mojím narodením, tak tento rok oslavujú pätnáste výročie ich svadby. Veľa o tom nehovoria, ale vidím, ako otec nezvyčajne dlho prezerá výklady v klenotníctve, ako mama listuje vo fotoalbume. Tak som sa rozhodol/rozhodla, že pripravím pre nich malé prekvapenie. Prekvapenie, na ktoré nepotrebujem veľa peňazí a predsa sa moji rodičia budú tešiť. Dlhú som uvažoval/uvažovala, mal/mala som lepšie a lepšie nápady, ale na všetko som potreboval/potrebovala pomoc. Čo také môže chalan/dievča v mojom veku? Tak som sa vybral/vybrala poradiť sa s mojou superbabkou...

## **21. Navštívil ma kamarát/Navštívila ma kamarátka zo zahraničia**

V súčasnosti mnohí z nás využívame najmodernejšie technické vymoženosti, surfujeme po internete, zoznamujeme sa, dopisujeme si. Ale po určitom čase by sa tí, ktorí sa už dôverne poznajú z listov, chceli stretnúť. Predstav si, že už niekoľko mesiacov si dopisuješ a tvoj kamarát/tvoja kamarátka má navštíviť Slovensko. Okružnú cestu po Slovensku chce absolvovať s tebou. Povedz, čo a prečo by si mu/jej ukázal/ukázala z prírody, zo zámkov, zaujímavostí. Priprav plán vašej prvej spoločnej cesty.

## **22. Keby som dostal/dostala zvieratko**

Už niekoľko rokov prosíš rodičov, aby ti kúpili zvieratko. Na tvoju prosbu bola zatiaľ vždy rovnaká odpoveď: „Dostaneš, keď sa naučíš svedomito starať sa o zvieratko“. Stále ti pripomínajú, že zvieratko nie je neživá hračka, na ktorú sa môže zabudnúť. V prípade, že máš doma svojho miláčika, opíš, kedy, od koho, pri akej príležitosti si ho dostal/dostala. Povedz, akú starostlivosť vyžaduje tvoj domáci miláčik, odkiaľ získavaš informácie o tom, ako sa treba oň starať. V prípade, že nemáš zvieratko, zdôvodni, prečo.

## **23. Moja obľúbená relácia**

Keby sa ťa opýtali, čo robíš vo svojom voľnom čase, medzi odpoveďami by bolo určite aj to, že pozeráš televíziu alebo počúvaš rádio. Porozprávaj o svojom dennom režime počas pracovného týždňa, počas sviatkov a víkendov. Aké miesto v ňom zaberá sledovanie televízneho/rozhlasového alebo on-line vysielania? Predstav svoju obľúbenú reláciu. Porozprávaj v krátkosti, o čom je táto relácia, komu je určená, ako často a kedy sa vysielala a s kým ju sleduješ. Povedz aj to, prečo by si odporúčal/odporúčala túto reláciu svojmu priateľovi/svojej priateľke.

## 24. Moje plány na ďalších 10 rokov

Každý človek si plánuje svoju budúcnosť. Na oslave narodenín sa vždy nájde niekto, kto sa ťa opýta, čím chceš byť, čo chceš robiť v dospelosti, kam sa chystáš po základnej škole, na ktorú strednú (vysokú) školu sa prihlásiš. Rozprávaj o tom a zdôvodni, ktoré povolanie sa ti páči, čím chceš byť, kto je ti príkladom pri výbere strednej/vysokej školy/povolania. Predstav si, že máš viac ako osemnásť rokov, si dospelý/dospelá. Opíš, ako by vyzeral tvoj život, čo by si robil/robila, čím by si bol/bola...

## 25. Chystáme sa na školský výlet

Ísť na viacdňový školský výlet, to je veľký zážitok! Plánovať, kedy, kam, na koľko dní pôjde celá trieda... Kde sa ubytuje, kto s kým bude na izbe... Čo by chceli vidieť dievčatá a čo chlapci... Rozprávaj o tom, ako plánuje vaša trieda školský výlet, kto dáva návrhy, podľa čoho vyberáte miesta. Porozprávaj o tom, na ktorý školský výlet spomínaš v najlepšom. Povedz aj svoj názor na to, či je dôležité byť spolu so spolužiakmi aj mimo vyučovania.

## 26. Moje najobľúbenejšie miesto v mojom bydlisku

Každý človek má svoje obľúbené miesto v meste/v dedine, kde žije. Porozprávaj, čo pre teba znamená miesto, kde v súčasnosti žiješ. Povedz, čo by si ukázal/ukázala turistovi, priateľovi. Vymenuj mená významných osobností, ktorí sa tu narodili, žili alebo aj v súčasnosti žijú. Priblíž nám aj významné udalosti, ktoré sa viažu k tvojmu bydlisku. Opíš tvoje obľúbené miesto. Povedz, čo by si zmenil/zmenila v mieste svojho bydliska a prečo.

## E) VZOROVÁ UKÁŽKA SÚŤAŽNÝCH ÚLOH Z CELOŠTÁTNEHO KOLA V ROKU 2023

Celoštátne kolo súťaže

### POZNAJ SLOVENSKÚ REČ

2. kategória

žiaci 8. a 9. ročníka základnej školy

s vyučovacím jazykom maďarským

a

žiaci 3. a 4. ročníka gymnázia s VJM

s osemročným vzdelávacím programom

## Súťažná úloha A – reprodukcia vypočítaného textu

### MÁRIA NGOVÁ

#### Adopcia

Poslednýkrát som sa rozhladol po svojej izbe a otočil som sa na útek. V kuchyni ani obývačke nebol nikto, takže som sa nemusel príliš zakrádať. Je vidieť, že som im úplne ukradnutý.

Vybehol som do noci a utekal som, pokiaľ som vládol. Zastavil som sa až na poli neďaleko lesa, kam sme s ockom chodievali zbierať hriby. Teda vlastne s nevlastným otcom... Začalo sa stmievať a mrholiť. Zostávať na tomto mieste nebolo rozumné.

Vydal som sa do lesa. Našiel som domček, o ktorom som vedel, že je opustený a tam som sa schúľil na dlážke. Natiahol som si sveter, ale napriek tomu ma striasal chlad.

Pozrel som sa von cez rozbité okenice. Vonku sa medzitým rozpútala silná búrka. Stromy sa ohýbali pod silou vetra a oblohu križovali blesky.

Začal som sa báť a v prázdnom žalúdku mi zaškváľalo. Ako som mohol byť taký hlúpy? Nezobral som si sušienky na jedenie, dokonca ani vodu. Ako dlho môžem prežiť? V škole sme sa učili, že bez vody človek prežije tri dni, no mne sa už teraz zdalo, že je mi akosi mdlo.

Natiahol som sa na dlážku, pod hlavu si dal batoh a zaspal som.

Sníval sa mi nádherný sen. Vlastne to ani nebol sen, skôr spomienka na jeden z najkrajších dní, ktoré som kedy zažil.

Mal som práve siedme narodeniny. Prišli aj niektorí moji kamaráti zo školy a mali sme vonku piknik. Mama nám nachystala kopec dobrôt a oco sa prezliekol za šaša a celú hodinu nám predvádzal kúzla. Večer sme si celá rodina sadli k stolu, rodičia aj sestra mi zablahoževali, dali mi darčeky a povedali mi, že ma majú veľmi radi.

Vtom som sa prebudil. Vonku už len mierne mrholilo, no tvár som mal celú mokrú. Uvedomil som si, že sú to slzy. A vtedy sa mi začali vynárať ďalšie spomienky. Ako ma otec učil jazdiť na bicykli. Ako mama piekla koláče a nechala ma vylízať misu, kde zostalo trochu sladkej polevy. Ako sme boli na dovolenke pri mori a sestra mi dala všetky mušle, ktoré našla na dne mora. Ako sme spolu stavali hrad z piesku...

Boli to úplne obyčajné dni, ale neobyčajné zážitky.

Vtedy som zistil, že lepšiu rodinu by som v živote nemohol mať a že títo ľudia sa ma ujali a vychovali ma ako vlastného, aj keď to so mnou mali mnohokrát ťažké. Utrel som si tvár od slz a cez blato a kaluže som sa vracal domov.

V dome svietili všetky svetlá. Ešte som nikdy nevidel dom taký osvetlený. Vklzol som dnu a videl som, že všetci sa zhromaždili v obývačke. Mama plakala otcovi v náručí a Sára sedela vyfakaná v kresle a objímala si kolená.

„Neboj sa, určite ho nájdu,“ utešoval otec mamu.

„V takej búrke sa mu mohlo niečo stať,“ vzlykala mama. „Počul si, ako neďaleko spadol ten strom? A za všetko môžeme my!“



Už som to ďalej nemohol vydržať a ozval som sa: „Tu som.“

*In: Magnetická andulka. Poviedky a básne pre deti a nástročné, Perfekt 2022, s. 105; 43 riadkov, 484 slov, 2 166 znakov*

**Súťažná úloha B** – čítanie krátkeho textu po príprave

**ADRIANA KRÚPOVÁ**

### **Chlapec pobozkaný plameňom**

Najprv to mali byť super prázdniny. Starí rodičia odišli do dôchodku a splnili si svoj sen v podobe domčeka v malej zabudnutej dedinke pod lesom. Keď ešte bývali v meste, Zuzka k nim často chodievala. Mali rýchly internet, dobrý počítač a signál pre všetky siete. Ideálni starí rodičia. Myslela si, že ani tu, kde líšky dávajú dobrú noc, sa nevzdajú výdobytkov civilizácie a tak súhlasila, že prázdniny stráví u nich. Aké bolo jej prekvapenie, keď zistila, že starkí si internet ešte nezaviedli a signál v mobile sa dá chytiť až na kopci pri kostole.

„To ako vážne?! Veď je to tu ako v praveku. Čo tu mám robiť?“ fňukala Zuzka po príchode.

„Sme v lone prírody. Pozoruj ju a uč sa,“ láskavo jej odpovedala babka, ktorá v sebe nezaprela bývalú učiteľku.

Nemalo zmysel ďalej sa hádať. Zuzka si vzdorovito sadla na lavičku pred domom.

*Úryvok. In: Magnetická andulka. Poviedky a básne pre deti a nástročné, Perfekt 2022, s. 78*

**Súťažná úloha C** – samostatná tvorba stručného súvislého textu z daných slov a jeho ústny prednes

Zostav krátky text na ľubovoľnú tému v rozsahu 3 minút pomocou všetkých nasledujúcich 7 slov. K textu si vymysli nadpis.

Slová môžeš použiť v ľubovoľnom poradí. Slová môžeš skloňovať, časovať.

Čas na prípravu – 15 minút

Pozor, text musíš predniesť bez použitia písomnej osnovy.

plánovať, omyl, včera, veselý,-á,-é, pritúliť sa, nikto, nohavice

## Súťažná úloha D - tvorba súvislého textu na danú tému a jeho ústny prednes

Vyber si jednu z piatich tém. Zostav súvislý text na vybranú tému v rozsahu max. 3 minút na základe krátkeho uvádzacieho textu.

Čas na prípravu – 15 minút

Pozor, súvislý ústny prejav musíš predniesť bez použitia písomnej osnovy.

### 1. Boli sme v divadle/v múzeu/v galérii

Ísť do divadla, múzea alebo do galérie, to je veľký zážitok! Niektorí z vás chodia pravidelne s rodičmi na premiéry, na otvorenie výstav, iní sa dostanú do divadla/múzea/galérie len „zo školy“. Porozprávaj o tom, kedy si bol/bola naposledy v divadle/múzeu/galérii. Povedz aj svoj názor na takúto mimoškolskú aktivitu. Zdôvodni, či je alebo nie je dôležitá.

### 2. Neposlúchol/Neposlúchla som dobrú radu

Konečne je vonku pekne! Môžeme odložiť kabáty, svetre, teplé topánky. Keď svieti slnko, je tak teplo, že sa potíme. Minule bolo pekne, preto sme sa dohodli s rodičmi, že pozveme priateľov na grilovanie. Aj ja som pomáhal/pomáhala...

### 3. Ako byť užitočným/užitočnou doma

V našej rodine je prísny poriadok. Sobota je dňom upratovania. A keby som náhodou na to aj zabudol/zabudla, mama mi to pripomenie: „Dieťa moje! Už je načas, aby si sa pridal/pridala.“ V sobotňajšie ráno mama otvorila dvere mojej izby a zavelila: „Vstávame! Dnes na nás čaká náročný deň! Ide sa upratovať! Budúci týždeň oslavujeme...“

### 4. Vyhrali sme v súťaži

Naša rodina sa veľmi rada zapája do rôznych súťaží. Mama stále tvrdí, že raz sa aj na nás usmeje šťastie a vyhráme. Jedného dňa nám doniesla poštárka doporučenú zásielku – veľkú hrubú obálku s označeniami „Doporučene“, „Dôverné – len do rúk adresáta“. Mama prevzala obálku, zobrala nožnice a otvorila ju. V obálke bolo oznámenie: „Vyhrali ste dovolenku na Slovensku.“

### 5. Koľko rečí vieš, toľkokrát si človekom

Určite všetci dobre poznáme výrok „koľko rečí vieš, toľkokrát si človekom.“

O jeho význame sa nepochybuje. Dnes dobre ovládať aspoň jeden cudzí jazyk je takmer životnou nevyhnutnosťou aj potrebou. Zíde sa nám v súčasnosti i v budúcnosti, napríklad pri štúdiu, v práci, v zahraničí, na dovolenke... Čo si myslíš, prečo je dôležité ovládať cudzie jazyky?

## 5. OBSAHOVÁ NÁPLŇ A SÚŤAŽNÉ ÚLOHY

### 3. KATEGÓRIE SÚŤAŽE

V 3. kategórii môžu súťažiť žiačky a žiaci 6. a 7. ročníka gymnázia s VJM s osemročným vzdelávacím programom a žiačky a žiaci 2. a 3. ročníka gymnázia s VJM a stredných odborných škôl s VJM so štvorročným vzdelávacím programom

#### Súťaž v 3. kategórii pozostáva:

- z interpretácie vypočutého populárno-náučného textu,
- zo samostatnej tvorby textu úvahového charakteru a jeho ústneho prednesu,
- zo samostatnej tvorby textu pomocou vytypovaných slov a jeho ústneho prednesu.

**Celkový výkon** súťažiacich sa hodnotí bodovou hodnotou v rozpätí **0 – 80 bodov**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **80 – 70 bodov**, sa zaradia **do zlatého pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **69 – 59 bodov**, sa zaradia **do strieborného pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **58 – 48 bodov**, sa zaradia **do bronzového pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli menej ako 48 bodov, neumiestnia sa v žiadnom pásme.

## A) INTERPRETÁCIA VYPOČUTÉHO POPULÁRNO-NÁUČNÉHO TEXTU

Populárno-náučný text primeraný veku žiačok a žiakov má zodpovedať záujmom širokej verejnosti, neodporúča sa úzko špecializovať na konkrétnu vednú disciplínu.

Text musí byť v rozsahu 60 – 70 riadkov. Súťažiacim text prečíta člen/členka poroty dvakrát. Súťažiaci si môžu robiť poznámky počas počúvania textu, ktoré však nesmú používať pri prednese témy. Príprava na interpretáciu vypočutého textu pred porotou je 15 minút. Súťažiaci vypočutý text zreprodukujú bez použitia poznámok v rozsahu maximálne 5 minút.

<b>Hodnotí sa:</b>	porozumenie textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>20 bodov</b>

## UKÁŽKY TEXTOV NA REPRODUKCIU Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

### TOMÁŠ BAŤA

Narodil sa v obuvníckej rodine, ktorá mala tradíciu už v 16. storočí, v Zlíne roku 1876.

S výrobou obuvi sa stretával od malička, dokonca sa narodil priamo v obuvníckej dielni svojho otca. Ako šesťročný vyrobil svoje prvé topánočky pre bábiky zo zvyškov z otcovej dielne. Vyrábал ich na malých kopytkach veľkosti palca a predával za pár drobných. Neskôr pomáhal otcovi predávať topánky na jarmokoch v okolí rodného mesta. Poskytoval zákazníkom drobné služby – pomoc s obúvaním a vyzúvaním kúpených topánok. Za to dostával od otca „tringelty“. Popritom si všímal otca aj jeho konkurentov a ich drobné finty na prilákanie zákazníkov. Jeho prvou ambíciou pri pomoci otcovi bolo predáť toľko topánok, aby rodina netrerala hladom. Tomáš Baťa vychodil iba 4 triedy obecnej školy. V 14-tich rokoch nastúpil k otcovi do učenia. Mal na starosti predaj topánok a chodil na výzvedy do obuvníckych tovární v okolí zistiť, aké stroje a výrobné technológie používajú.

Ako 15-ročný odišiel do Viedne za sestrou. Chcel tu samostatne podnikáť, lebo mal pocit, že jeho úsilie nie je docenené, a že sa o seba dokáže postarať sám. Zariadil si dielničku u príbuzných, ale topánky nešli na odbyť. Všetky svoje prostriedky investoval do výroby bez toho, aby si overil, či sa dajú predáť. Jeho prvá podnikateľská skúsenosť skončila neúspechom a návratom domov. Predaj na trhoch a jarmokoch bol neefektívny, preto sa rozhodol cestovať za obchodom za hranice kraja. Otec ho vybavil kufrom plným vzoriek a vybral sa na cestu do Prahy. O dva týždne sa vrátil s objednávkami. Už ako chlapec bol výrečný a topánky vedel kupcom vynachváliť. Nevedel však poriadne písať. Keď obchodníci uvideli zmluvu, ktorú napísal, radšej obchod zrušili. Tomáš sa hanbil za svoju nevzdelanosť a tak po večeroch začal študovať.

Výroba sa začala rozširovať. Tomášovi po obchodných úspechoch stúplo sebavedomie a chcel presadiť svoje nápady, avšak otcovo myslenie bolo veľmi späté s minulosťou. Starými metódami sa však výroba ďalej rozširovať nemohla. Preto sa Baťa so svojimi súrodencami rozhodol osamostatniť. V roku 1894 založili v Zlíne živnosť pod názvom A. & T. Baťa. Oveľa neskôr sa firma zmenila na akciovú spoločnosť Baťa, a. s.

Baťove závody boli rozdelené do 5 skupín: výroba obuvi, nákupné oddelenie, predajné oddelenie, pomocné závody a osobné oddelenie.

Riadenie vychádzalo z výrobnjej stratégie, ktorá mala tieto ciele:

1. vyrobiť obuv pre široké vrstvy obyvateľstva – lacná kvalitná obuv, ktorá sa dá vyrobiť len veľkosériovo,
2. sústavne znižovať výrobné náklady a výrobné ceny,
3. snažiť sa byť stále „prvý a najlepší“ v technike, v organizácii práce, systéme riadenia a vo výkonnosti.

Baťa viedol podnik z pozície jediného majiteľa. Svoje praktické skúsenosti využíval dennodenne na rozhodovanie čo a ako vyrábať. Vo svojej práci našiel zmysel svojho života a zamestnancom bol nielen vedúcim, ale aj vychovávateľom. Riadenie podliehalo jemu samotnému, preto podnik nemal žiadnu pevnú organizačnú štruktúru. Jednotlivé oddelenia viedli okrem šéfa skúsení pracovníci, ktorí predtým prešli všetkými fázami výroby topánok a do funkcií boli menovaní na základe svojich schopností.

Baťa investoval do modernizácie a hneď zavádzal novinky zlepšujúce prácu a komunikáciu.

Základom Baťovho spôsobu riadenia bola samospráva dielní. Jednotlivé oddelenia medzi sebou súperili a ich zisk a odmena záviseli od plnenia stanoveného plánu. Každý pracovník si vedel vypočítať cenu svojej práce aj zisk, ktorý dielňa získala za jednotlivé pracovné úkony. Princíp samosprávy spočíval v hospodárskej autonómii každého článku výroby. Celý podnik bol rozčlenený na desiatky a stovky oddelení s vlastným účtovníctvom, vedúcim a vykazovaním. Majstri robili týždenné vyúčtovanie hospodárskeho výsledku oddelenia. Zamestnanci si tak mohli porovnať svoju prácu s plánom. Všetci zamestnanci mali právo nahliadnuť do účtovných kníh, plánov a kalkulácií. A tak, ako všetci robotníci vo výrobe museli vedieť účtovať, účtovníci museli prakticky ovládať procesy, o ktorých účtovali.

Všetky problémy spojené s kvalitou sa riešili na mieste a prijímali sa okamžité opatrenia na nápravu. Zodpovednosť zamestnancov dosiahla takú úroveň, že neskôr nebola kontrola zo strany riaditeľstva nutná. Po naložení debien s topánkami na kontajnery prebehla náhodná kontrola. Z každého vagóna vybrali jednu debnu a skontrolovali jej obsah. Ak v nej bola čo len jedna nekvalitná topánka, museli skontrolovať celý náklad. Dielňa, ktorá spôsobila tento problém, platila pokutu za zdržanie, za nekvalitné výrobky a za vykladanie. Ak zákazník prišiel reklamovať obuv a nezávislá komisia reklamáciu uznala, náklady na opravu znášala opäť dielňa.

Kontrola kvality obuvi prebiehala aj vo firemných predajniach. Vedúci predajne bol zodpovedný za to, že predával iba tovar najlepšej kvality. Preto mohol vrátiť dodané topánky, ak nespĺňali požadované kritériá. Tieto sa vrátili do továrne a predajňa dostala náhradu. Ak však predajňa prevzala nekvalitnú obuv, stratu znášal vedúci predajne. Tieto topánky sa museli predávať so zľavou, ktorá mu bola strhnutá z tržby. Vďaka tomuto opatreniu kúpovali zákazníci len kvalitnú obuv.

*Dostupné na: <http://coachingteams.eu/tomas-bata-a-manazment/> [cit. 2014-04-09] (64 riadkov, upravené; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2013/2014, Trnavský kraj)*

## STRES: REAKCIA NAŇ, TYPY STRESU A CHOROBY, KTORÉ STRES VYVOLÁVA

Stres vyvoláva v organizme poplachovú reakciu, ktorá aktivuje mozog, žľazy s vnútornou sekréciou, nervový a imunitný systém. Výsledkom je zvýšené prekrvenie kostrového svalstva potrebného na útok alebo útek. Zvyšuje sa aj cirkulujúci objem krvi, dochádza k zvýšeniu srdcovej frekvencie a uvoľneniu energie.

Ak stres pôsobí dlhodobo, nahromadená energia, ktorá sa nezužitkuje, sa podieľa na rozvoji rôznych civilizačných chorôb, najmä srdcovocievnych ochorení, ochorení tráviaceho systému alebo psychických ochorení.

Odpoveď na stres je u každého človeka odlišná. Svoju úlohu hrá genetická predispozícia, prístup k životu, výchova...

Zistilo sa tiež, že podnet primeraný pre zdravého môže byť nadmerný pre oslabený organizmus.

### Reakciu organizmu na stres rozdeľujeme na 3 fázy:

1. Poplachová fáza – mobilizácia: organizmus mobilizuje obranné možnosti a pripravuje sa na „boj alebo útek“, vylučuje sa väčšie množstvo adrenalínu, zvyšuje sa krvný tlak, tep srdca, zrýchľuje sa dýchanie, zvýši sa vylučovanie potu, krv z oblasti tráviacich orgánov sa presúva do svalov.
2. Fáza rezistencie – odolávanie a odpor: organizmus bojuje so stresorom a snaží sa naň adaptovať alebo ho zdolať. Ak táto fáza trvá dlho, stav sa zhoršuje a objavujú sa choroby zo stresu, ako je napríklad vznik žalúdočných vredov, vysokého krvného tlaku, srdcovocievnych ochorení, ale dochádza aj k poškodeniu imunitného systému.
3. Fáza vyčerpania – organizmus podlieha stresu, čo môže viesť k apatii, depresii, rezignácii a niekedy dokonca smrti.

### Typy stresu

**Negatívny stres (distres)** je nadmerný, dlhotrvajúci, ktorý môže mať škodlivý účinok na duševné, fyzické a duchovné zdravie. Ak sa ponechá bez riešenia, pocity hnevu, frustrácie, strachu a smútku generované stresom môžu vyvolať rôzne ochorenia. Odhaduje sa, že stres je najbežnejšou príčinou chorôb a neduhov, ktoré sú dôvodom vyhľadávania praktického lekára až v 80 percentách všetkých návštev pacientov. Stres je faktorom, ktorý sa čiastočne podieľa na pomerne málo závažných stavoch, ako sú bolesti hlavy, tráviace ťažkosti, kožné prejavy, nespavosť, vredy, hrá však aj dôležitú rolu v hlavných príčinách úmrtia v západnom svete – pri rakovine, kardiovaskulárnych ochoreniach, respiračných chorobách, zraneniach pri nehodách, cirhóze pečene a samovražde.

**Positívny stres (eustres)** je veľmi dôležitý pri vyvolávaní motivácie a poskytovaní informácií, ak jeho stimulácia prebieha v náročnej situácii. Napätie a vzrušenie sú potrebné, aby sme sa mohli tešiť z mnohých životných situácií, bez ktorých by bol život poriadne nudný. Stres tiež vyvoláva pocit naliehavosti a čulosti, ktoré sú potrebné na prežitie v ohrození, napríklad keď prechádzame cez cestu v rušnej premávke alebo šoférujeme v zlom počasí.

Špecifickým stresom je **chcený**, úmyselne vyvolaný **stres**, kedy človek zámerne vytvára stresovú situáciu, po ktorej nasleduje uvoľnenie (napríklad adrenalínové športy).

#### **Niektoré ochorenia zo stresu**

**Kardiovaskulárne ochorenia** sú pravdepodobne najzávažnejším zdravotným problémom spojeným so stresom. Medzi prvotné príčiny srdcových ochorení patria fajčenie a strava s vysokým obsahom tukov, ale stres je významným nepriamym faktorom.

**Imunitný systém** chráni organizmus pred infekciami. Bojuje s vonkajšími nepriateľmi, ako sú vírusy a škodlivé baktérie a s rakovinou. Stresová reakcia odvádza potrebné látky do dôležitých častí organizmu, ktoré sa musia vyrovať so stresom, teda najmä do mozgu, srdca a svalov. Následkom zníženia činnosti bielych krviniek, môže veľký stres zapríčiniť zníženie odolnosti proti bežným nákazám, ako sú prechladnutia, chrípky a herpes.

**Astma** záchvaty astmy sú zvyčajne vyvolané alergickou reakciou na antigény ako trávový a kvetný peľ, plesňové a hubové spóry, zvieracie lupiny a niektoré potraviny, ale môžu ich tiež spôsobiť chemické dráždidlá v ovzduší alebo infekcie dýchacieho traktu. Chronický stres znižuje účinnosť nadobličiek a produkuje protizápalové a protialergické nadobličkové hormóny, vďaka čomu je výskyt astmatických záchvatov pravdepodobnejší.

**Vredové choroby** sa bežne spájajú so stresom, hoci sa doteraz žiadna nezvratná súvislosť nepreukázala. Normálne je výstelka žalúdka pokrytá vrstvou hlienu, čo ju chráni pred tráviacimi šťavami a enzýmami, pomocou ktorých sa jedlo trávi. Časom môže chronický stres stimulovať nadmernú produkciu tráviacich štiav, ktoré rozkladajú ochranný hlien a pôsobia na steny tráviaceho traktu, čo má za následok vredy.

**Poruchy trávenia** sú taktiež spojené so stresom. Patria sem: zápcha, hnačka a syndróm podráždených čriev. Chronický stres má sklon celkom uzavrieť tráviaci systém a tým aktivizuje črevné problémy.

**stresor** – príčina stresu

Dostupné na: <http://zdravie.pravda.sk/zdrava-dusa/clanok/329080-stres-reakcia-nan-typy-stresu-a-choroby-ktore-stres-vyvolava/> [cit. 2015-03-07] (62 riadkov, upravené; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2014/2015, Trnavský kraj)

## **MÁRIA TERÉZIA – PANOVNÍČKA, MANŽELKA A MATKA**

Mária Terézia bola celkom určite najvýznamnejšou ženou Habsburskej dynastie a kľúčovou postavou v politike 18. storočia. Svet ju doteraz pozná ako kráľovnú, cisárovnú, vojvodkyňu, osvietenú panovníčku a reformátorku. Vďaka tomu, že sa zachovala bohatá korešpondencia medzi ňou a jej deťmi a vďaka denníkom a spomienkam jej súčasníkov, mohli historici vyskladať obraz o jej súkromnom živote.

Mária Terézia bola dcérou Karola VI. Habsburského a Alžbety Kristíny Brunšvickej. Narodila sa 13. mája 1717 a pri krste dostala meno Mária Terézia Walburga Amália Kristína. Vyrastala so svojou, o rok mladšou sestrou Máriou Annou, ďalší dvaja súrodenci zomreli ešte v detskom veku.

O prísnu výchovu princeznej, rovnako ako aj o jej dobré vzdelanie, sa už od jej šiestich rokov starali jezuiti. Naučila sa po francúzsky, taliansky, španielsky, latinsky a nemecky. Orientovala sa v cirkevných aj svetských dejinách, venovala sa matematike.

V mladosti mala Mária Terézia veselú, dobrosrdečnú povahu, rada sa bavila, tancovala aj spievala, milovala jazdu na koni. Nebola však márnivá, mala povest pracovitej a zodpovednej ženy, navyše štedrej a veľkorysej.

Keď dospela, úlohou jej otca bolo vybrať pre ňu manžela. Nápadníkov sa hlásilo viac, no vydať dcéru, ktorá sa mala v budúcnosti stať jeho následníčkou nebolo jednoduché. Rôznym politickým stratégiám nakoniec najviac vyhovel vojvoda František Štefan Lotrinský.

Karol VI. si Františka Štefana veľmi obľúbil, keď ako mladý muž žil nejaký čas na viedenskom cisárskom dvore. Navyše medzi jeho dcérou a mladým vojvodom vzplanula úprimná láska a tak nič nebránilo, aby sa začalo s prípravami na sobáš. Mária Terézia a František Štefan si svoje áno povedali 12. februára 1736 v Augustiánskom kostole vo Viedni. Nevesta mala vtedy 18 rokov, ženích 27. Oddával ich pápežský nuncius a po veľkolepej trojdňovej svadbe odcestovali mladomanželia do Mariazellu, kde si nechali požehnať veľkú rodinu.

To sa im skutočne splnilo, postupne sa im narodilo 16 detí. Ich manželstvo bolo spočiatku plné lásky a vzájomnej úcty, čo bolo v manželstvách vtedajšej šľachty pomerne vzácné. Miernemu a pohodlnému Františkovi vyhovovala temperamentná povaha jeho manželky. Ona vládla monarchii, on zveľadoval svoje súkromné dedičstvo, podnikal, založil niekoľko manufaktúr.

Mária Terézia mala ako silná katolíčka vysoký morálny kredit, no jej manžel sa nevyhol občasným flirtom, záletom a neverám. Napriek tomu Mária Terézia považovala svojho manžela za jediného muža svojho života a manželstvo s ním za šťastné. Keď v roku 1765 náhle zomrel, veľmi ju to zasiahlo. Do konca života si obliekala už len čierne smútočné šaty, dala sa ostriať, rozdala svoje šperky a v listoch písala o svojom veľkom žiali a bolesti. V jej modlitebnej knižke sa našiel lístoček s takouto poznámkou: Môj šťastný manželský stav trval 29 rokov, 6 mesiacov, 6 dní...

Posledným mužským potomkom Habsburgovcov bol otec Márie Terézie, Karol VI. Z jeho štyroch detí sa dospelosti dožili len dve dcéry a keďže rátal s možnosťou, že syna sa dočkať nemusí, ešte v roku 1713 vydal nový nástupnícky poriadok, tzv. pragmatickú sankciu.

Ňou nariadil, aby sa v prípade absencie mužského potomka mohla ujať vlády žena a habsburské územia ostali nedeliteľné. Keď v októbri 1740 zomrel, trón zdedila Mária Terézia a stala sa tak uhorskou a českou kráľovnou a rakúskou



arcivojvodkyňou.

Slávnostná korunovácia sa konala v bratislavskom Dóme sv. Martina 25. júna 1741. Príchod novej panovníčky do mesta vyvolal úprimné nadšenie. Po troch storočiach vlády mužov malo Uhorsko kráľovnú, čo bola významná zmena. Samotný akt korunovácie sa odohral počas slávnostnej omše. Nasledoval sprievod cez mesto, kedy sa kráľovná pozdravila s predstaviteľmi mesta aj so svojimi poddanými. V roku 1743 bola osobitne korunovaná aj v Prahe.

Svojich 16 detí porodila Mária Terézia v rozpätí 19 rokov. Napriek tomu, že všetky jej deti mali svoje pestúanky, ako matka sa v rodine snažila vytvárať atmosféru pohody a s deťmi bola v dennom kontakte. Zároveň bola na ne prísna, vyžadovala od nich poslušnosť, viedla ich k zbožnosti, stanovila im presný rozvrh dňa a v šiestich rokoch začala s ich vzdelávaním.

Radosť z detí však viackrát zlomil žiaľ, keď šesť z nich sama pochovala. Ďalšie dve dcéry ostali po ťažkých chorobách fyzicky poznačené, čo im znemožnilo akékoľvek vyhliadky na vydaj a skončili v kláštore. Najmladší syn Maximilián František sa vybral duchovnou cestou, stal sa kňazom a neskôr biskupom.

Spolu s korunou zdedila Mária Terézia aj problémy. Stav monarchie, ktorú prevzala po svojom otcovi Karolovi bol neutešený. Oslabená ekonomika, zanedbané provincie, znechutení poddaní, navyše nedostatočne pripravené vojsko a začínajúce vojny s okolitými štátmi, ktoré odmietali uznať platnosť pragmatickej sankcie.

Mária Terézia začala budovaním armády, ktorú dostala pod jednotné vedenie a vybavila ju novou technikou. S rovnakým odhodlaním sa venovala vnútornej politike a správe svojej krajiny. Obklopila sa vzdelanými poradcami a práve oni iniciovali mnohé reformy týkajúce sa všetkých oblastí vtedajšieho života. Zreformované bolo zdravotníctvo, školstvo, súdnictvo, armáda aj viaceré zložky hospodárstva. Vďaka tomu sa úroveň štátu postupne zlepšovala a svojmu nástupcovi, synovi Jozefovi II., odovzdala panovníčka silnú modernú krajinu.

To všetko stihla Mária Terézia za svojich 63 rokov života. Zomrela 29. novembra 1780 po tom, ako prechladla na love bažantov. Pochovali ju vedľa nebohého manžela do rodinnej kapucínskej hrobky vo Viedni.

*Dostupné na: <http://www.rodinka.sk/zena/vynimocne-zeny/maria-terezia-panovnicka-manzelka-a-matka/> [cit. 2016-03-10] (68 riadkov, skrátené; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2015/2016, Trnavský kraj)*

## ĽUDSKÉ SLOVO

Hovorí sa, že ľudské slovo má veľkú silu. Slovom možno človeka povzbudiť, zraniť, pohladiť či ublížiť mu. Na druhej strane však ľudia mávajú sklon neprikladať slovu až taký veľký význam, pretože je to koniec koncov „len slovo“, ktoré nemá žiadny (aspoň podľa nich) viditeľný účinok; možno snád' okrem zmeny nálady človeka, s ktorým sa rozprávame. Ľudský sklon k materializmu, kedy dokonca

aj ľudia usilujúci sa o duchovný rozvoj hľadajú viac-menej podvedome nejaký okamžitý hmatateľný účinok, teda či sa to dá „chytiť, vidieť, ohmatať, počuť“ a tak ďalej, prispieva k tomu, že sa so slovami, a ešte viac s myšlienkami, zaobchádza pomerne ľahkovážne. A tak si ľudia spokojne tárajú, nadávajú, vedú prázdne reči, odhliadnuc od ich myslenia, lebo to je nepomerne horšie...

A to všetko v podstate preto, lebo neexistuje, alebo lepšie povedané až donedávna neexistoval žiadny hmatateľný dôkaz o účinkoch slov a myšlienok, kým vedec Masaru Emoto nevyskúšal jeden experiment s vodou. Vedel, že voda má schopnosť prijímať do seba informácie v podobe iných prvkov, ktoré v sebe rozpustí, a tak chcel vyskúšať, či dokáže prijímať informácie aj zo slov. Na fľaše s destilovanou vodou napísal rôzne slová, ako „láska“, „ďakujem“, ale aj „hlupák“ či „démon“ a podobne. Tieto fľaše s nápismi nechal stáť po celú noc a na druhý deň vodu zmrazil, a potom pozoroval jej kryštály pod mikroskopom. Výsledky boli ohromujúce: kryštály z vody, na ktorých fľašiach boli napísané pozitívne slová ako „láska“ a „ďakujem“, boli vytvarované do nádherných súmerných tvarov najrôznejšieho druhu – priam až umeleckým spôsobom; avšak kryštály vody s negatívnymi nápismi mali tvar chaotický, škaredý a odpudzujúci.

Toto je teda jasný, „hmatateľný“ dôkaz, že slová dokážu výrazne pôsobiť a majú nepochybne účinok. Poďme však ďalej. Voda je jeden zo základných stavebných častíc hmoty, jeden zo štyroch živlov; nachádza sa v prírode, v rastlinách, zvieratách, veciach, a aj samotné ľudské telo je zložené z viac ako 70 % práve z vody. Teda všetko, čo povieme, aj to napohľad najnevinnejšie slovo má silný účinok na nás samých, na ľudí okolo nás a na celé naše okolie. Poďme však ešte ďalej.

Ten istý vedec Masaru Emoto pozoroval pod mikroskopom kryštály zmrazenej vody z priehrady veľkomesta. Dá sa asi predpokladať, aký bol výsledok: voda bola znečistená a kryštály boli bez tvaru a škaredé. Tú istú vodu potom zanesli istému mníchovi, aby sa nad ňou pomodlil a požehnal ju. Kryštály tej istej vody potom nadobudli opäť krásny tvar...

To, čo pôsobí na vodu však nie je slovo samotné, teda jeho fonetický zvuk, ale význam slova a to, čo doň človek vkladá, a to je myšlienka, zámer, cit. Veď niektoré slová môžu mať v jednom jazyku jeden význam, a v inom zasa úplne opačný (napríklad v češtine „ne“ znamená „nie“, v gréčtine „áno“). Možno teda povedať, že už samotné myšlienky a hlavne cítenie majú obrovskú silu pôsobnosti, ktorá môže pôsobiť deštruktívne a rozožierajúco, ale aj tvorivo a ozdravujúco nielen na nás a naše telo, ale aj na naše okolie. Ľudia sa čudujú, odkiaľ sa berú všetky choroby a prírodné či iné katastrofy, a pritom my sami máme k tomu kľúč, pretože sme ich pôvodcami. Hoci si to neuvedomujeme, je nám daná obrovská moc a s ňou i zodpovednosť, lebo máme možnosť silou ducha pôsobiť na hmotnú časť stvorenia a tým jej vládnuť.

Sila ľudského ducha vplýva na všetko vo svojom okolí, nielen na vodu, u ktorej sú tieto účinky dokázateľné. Ak si to človek plne uvedomí, už si nebude viacej škodiť tým, že by sa na niekoho hneval, alebo na niečo nadával. Ak teda budete

nabudúce na niečo myslieť alebo niečo hovoriť, spomeňte si, akú veľkú moc majú vaše myšlienky a slová, a čo nimi práve v tej chvíli vytvárate. A to platí aj naopak. Preto si dajte pozor, čo vy sami necháte na seba pôsobiť; či už keď sa stretávate s inými ľuďmi, alebo keď zapnete internet, televízor či rádio...

Dostupné na: <http://www.poznanie.sk/clanky/ludske-slovo.php> [cit. 2021-02-15] (45 riadkov, skrátené; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2016/2017, Trnavský kraj)

## AKO SA NAUČIŤ CUDZÍ JAZYK

Ak sa chce Slováč vybrať na skusy do sveta, v dnešnej dobe to nejde tak ľahko ako kedysi; potrebuje sa najskôr naučiť reč. Inak by sa mu mohlo stať, že sa mu minú „groše“ skôr, ako sa reč v cudzine naučí. A pri rečových schopnostiach nejde iba o to, aby rozumel „že má podať tehlu“, ale o to, aby sa mohol s „domorodcami“ aj porozprávať a vymeniť si s nimi skúsenosti o živote. Slováč nemá sklon pracovať ako stroj a dvojnásobne u neho platí, že práca bez priateľstva ubíja ducha.

Ako sa však reč naučiť? Kurzy sú drahé a i tak sa cudziu reč musí nakoniec človek naučiť sám. Mladí ľudia sa dnes síce jazyk učia v škole, ale často ho nevedia použiť v praxi. Dôvodom je skutočnosť, že človek si vytvorí vetu najskôr vo svojom vlastnom jazyku, a potom ju v hlave prekladá. To ale trvá dlho a často sa stáva, že v slovnej zásobe chýba nejaké slovo na to, aby mohol dokonale vytvorenú vetu v materinskom jazyku preložiť. V prípade, že cudzinec bude rozprávať bežným hovorovým spôsobom (teda rýchlo a „hľtať“ koncovky), problém ešte narastie. Kým si našinec preloží v hlave jednotlivé slová a poskladá vetu, hovoriaci povie zatiaľ ďalšie dve. A to môže poctivo sa učiaci študent dobre poznať gramatiku a mať aj slušnú slovnú zásobu.

Riešenie je jednoduché. Treba sa naučiť v cudzej reči myslieť. Keď v nej vymýšľate vety, automaticky používate slovnú zásobu, ktorú už máte a to, čo chcete vyjadriť, poviete jednoduchšie. Pri počúvaní vám nevedí, že nerozumiete všetko, lebo stíhate vnímať zmysel väčšiny slov a tie chýbajúce si domyslíte. Je známe, že praktikovi s malou slovnou zásobou a slabou znalosťou gramatiky sa bude v komunikácii dariť lepšie ako nabíľovanému teoretikovi. Prečo? Príčinou je pomalosť ľudského rozumu. Preto ho treba z funkcie tlmočníka vyradiť, tak ako je dobré vyradiť rozum aj z iných činností, do ktorých nepatrí.

Ako na to? Je potrebné sa každé slovo naučiť používať; už pri učení ho treba hneď vyskúšať a použiť vo vete. Najlepšie je začať s číslami a v duchu si počítať do sto a naspäť. Keď to pôjde, treba skúsiť násobilku 3, 5, 6, 7... a keď pôjde aj to, tak pospiatky. Keď uvidíte cenovky v obchode, čítajte ich v duchu v cudzej reči; ako aj čas pri pohľade na hodinky, alebo precvičujte čísla pri listovaní strán v knihe. Keď vyradíte rozum – tlmočníka z funkcie v počítaní, skúste to so základnými slovami. V bežných situáciách hovorte v duchu cudzou rečou a opisujte, čo vidíte a čo sa deje; podobne ako ste to robili doposiaľ nevedome v materinskej reči. Takto sa vám po pár dňoch cudzia reč v mysli zakotví a ste pripravení na skutočné učenie sa.

Namiesto krkolomného študovania nezáživných jazykových učebníc je dobré požičať si alebo kúpiť cudzojazyčné knihy so zníženou slovnou zásobou. Takéto knihy od najlepších svetových spisovateľov sa dajú zohnať v kategóriách už od 300 použitých slov. Ak natrafíte v knihe na neznáme slovo, ktoré sa častejšie opakuje, je dobré si ho hneď pozrieť v slovníku. Keď slovo prežijete, ľahko si ho zapamätáte a rozšírite si tak slovnú zásobu. Čítanie dobrých kníh je pútavé; po chvíli aj zabudnete, že čítate v cudzom jazyku. Slová, najmä tie najfrekventovanejšie, si tam poriadne precvičíte a gramatika sa na vás nalepí, že ani nebudete vedieť ako. Jej dodatočné preštudovanie však určite prospeje. Takéto štúdium sa, pravda, bude líšiť od štúdia žiaka – teoretika, ktorému učenie nič nehovorí. Vy budete pozerieť na všetko z pohľadu vlastnej skúsenosti, často s poznámkami typu „á, tak preto je to tak“ alebo „to už viem“.

Ešte je tu otázka, ako si na to všetko nájsť čas. Nuž, na prvú fázu učenia žiadny zvláštny čas nepotrebujete; môžete sa učiť (hovoriť čísla a slová, tvoriť vety) takmer kedykoľvek počas dňa, keď niekam kráčate, čakáte, alebo keď nepotrebujete premýšľať nad prácou. Aj desať nových slov na papieriku sa dá počas dňa ľahko vytiahnuť z vrečka a trénovať ich, povedzme, vo vymyslených situáciách. Na knihu je dobrý čas najmä v hromadnej doprave cestou do práce či do školy; alebo si stačí nájsť pol hodinu denne počas dňa napríklad skrátením pozerania TV a úspech nenechá na seba dlho čakať. Radšej robiť menej a pravidelne, ako veľa a iba párkrát. Veľkých ľudí robia malé skutky konané s vytrvalosťou. Prajeme Vám veľa úspechov!

Dostupné na: <http://www.poznanie.sk/prakticke/ako-sa-naucit-cudzi-jazyk.php> [cit. 2019-02-15] (50 riadkov; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022)

## ČLOVEK A ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Človek, ktorý sa živil zberom plodov, lovom živočíchov pre svoju obživu, bol priamo súčasťou prírodného prostredia, teda z hľadiska ekológie mal postavenie predátora. V celom svojom vývoji sa človek prispôboval podmienkam prostredia ako ostatné živočích, ale na rozdiel od nich ich začal postupne aj aktívne meniť, prispôbovať ich naopak svojim potrebám.

Rozsiahle odlesňovanie spojené s rozvojom poľnohospodárstva, remesiel a neskôr v súvislosti so začiatkami priemyselnej revolúcie, rozmiestňovania výrobných činností v krajine, jednostranné obrábanie a vysušanie pôdy, bezohľadný lov niektorých živočíchov a náhodné rozširovanie rastlinných a živočíšnych druhov – tým všetkým sa výrazne menili prírodné ekosystémy a narúšala sa pôvodná ekologická rovnováha v rozsiahlych oblastiach Zeme, čo spôsobovalo ďalšie zvýšenie vodnej a veternej erózie, devastáciu krajiny, vyhubenie mnohých druhov rastlín a živočíchov.

Vplyvy človeka na okolité prostredie nie sú už väčšinou lokálneho (miestneho) rázu, ale nadobudli globálny, celosvetový charakter. Zrýchlilo sa čerpanie

a využívanie prírodných zdrojov, rozmiestňovanie rôznych ľudských výtvorov a výrobkov v prostredí a hromadenie najrôznejších odpadov. V súvislosti s celkovou chemizáciou prostredia sa do prírody dostávajú látky nezapadajúce do ustálených biogeochemických cyklov.

Pokiaľ boli ľudské činnosti v súlade s ekologickými zákonitostami, vznikala kultúrna krajina s produktívnymi ekosystémami, v ktorých sa ustálila nová ekologická rovnováha.

**Životným prostredím človeka** rozumieme všetko, s čím človek (jedinec, spoločenská skupina alebo celé ľudstvo) je alebo môže byť v relatívne bezprostrednom vzájomnom vzťahu.

Súčasný problém vzťahu človeka a jeho životného prostredia sú logickým dôsledkom doterajšieho nerovnomerného vývoja ľudskej populácie a jej prístupu k využívaniu a ovplyvňovaniu prírody.

### **Problémy ovzdušia**

Do ovzdušia sa dostávajú plynné, kvapalné aj pevné látky; niektoré z nich môžu byť aj rádioaktívne. Nazývame ich **emisie**.

**Pevné emisie** sú rôzne častice, ktoré sa dostávajú do ovzdušia najmä z priemyselných podnikov, z elektrární atď.; spolu s prachom (zo stavebníctva, z veternej erózie a pod.) tvoria pevné látky v ovzduší. Tie najmä v niektorých veľkých mestách obmedzujú množstvo slnečného žiarenia dopadajúceho na povrch Zeme.

Plynné znečistenie ovzdušia spôsobuje predovšetkým **oxid siričitý** ( $\text{SO}_2$ ) je najrozšírenejšou nečistotou. Z ovzdušia sa vymýva pri dažďových zrážkach, ktoré sú potom kyslé, okysľujú vodu aj pôdu, čo je veľmi nepriaznivý jav z hľadiska ekologickej rovnováhy.

Nečistoty v ovzduší ovplyvňujú ľudské zdravie, spôsobujú úhyn živočíchov vo voľnej prírode, u hospodárskych zvierat sa prejavujú zníženou produkciou a spôsobujú úhyn včiel. Nečistoty v ovzduší pôsobia výrazne aj na urýchľovanie korózie, na rozpad stavebných hmôt, poškodzovanie náterov.

V súčasnosti sa v ovzduší postupne zvyšuje aj koncentrácia **oxidu uhličitého**. Množstvo  $\text{CO}_2$  má veľký vplyv na podnebie, lebo pôsobí v atmosfére ako vrstva skla. Prepúšťa viditeľné žiarenie, ale pohlcuje teplo vyžarované z povrchu Zeme. Dochádza k tzv. **skleníkovému efektu**.

### **Znečisťovanie vôd**

Moria sú ohrozované najmä znečisťovaním ropnými produktami pri lodnej doprave, pri ťažbe ropy, pri haváriách tankérov. Veľké rieky ústiace do mora predstavujú väčšinou veľmi znečistené stoky prenášajúce rôzne, často toxické nečistoty, ako zlúčeniny ťažkých kovov, ďalej saponáty, pesticídy a ich zvyšky a pod.

Znečisťovanie morí ohrozuje celosvetovú produkciu kyslíka, spôsobuje zníženie rybolovu, znehodnocovanie morského pobrežia na rekreáciu a život ľudí, hynutie morských živočíchov a rastlín.

Do vodných tokov sa vypúšťajú odpadové vody z priemyslu, z poľnohospodárskej

výroby a z miest. Nečistotami sú napr. ropné produkty, saponáty, rozličné kaly, toxické látky, ale aj silážne šfavy, močovka a iné organické látky, ktoré často prenášajú aj zárodky infekcií, a cudzopasníky.

Vo vodných tokoch sa sleduje akosť vody a zisťuje sa najmä **kyslíkový režim**, základné chemické zloženie a obsah zvláštnych látok. Pre každý z týchto ukazovateľov sú stanovené normy a výsledkom je zaradenie čistoty vodného toku do stupnice.

Podzemné vody sú znečisťované z prehnojovanej pôdy, pri ropných haváriách a vplyvom znečistených vodných tokov. Znečistenie spodných vôd je zvyčajne veľmi dlhodobé, na niekoľko desiatok až stoviek rokov.

### Ohrozenie pôdy

Pôda je v úzkom vzťahu k ovzdušiu a k vode, s ktorými spoločne vytvára neoddeliteľný systém. Preto je ohrozovaná každým znečisťovaním ovzdušia a vody. **Kyslý dážď** okysľuje pôdu, a tým sa menia jej vlastnosti, vyplavuje sa viac vápnika, horčíka, draslíka, ničia sa pôdne organizmy a pôda sa menej prevzdušňuje.

V pôde sa hromadia z emisií aj niektoré kovy (vanád, arzén, olovo, kadmium) a **pesticidy** a spôsobujú ich toxicitu. Ohrozením pôdy sú aj ropovody, z ktorých môže pri haváriách unikať do pôdy ich obsah. Pri obohacovaní pôdy priemyselnými hnojivami môže dochádzať k **prehnojovaniu**. Iba priemyselné hnojivá neudržia úrodnosť pôdy a ich veľmi veľké dávky spôsobujú **zasoľovanie pôdy**. Nevyhnutné sú preto aj organické maštalné hnojivá, z ktorých sa vytvára **humus**.

Okrem kvality pôdy je vážne ohrozený aj rozsah pôdy. Budovanie sídlisk, ciest, priemyselných a poľnohospodárskych podnikov a ťažba nerastných surovín vyžaduje často veľké plochy pôdy, a to aj úrodnej pôdy. Pôda predstavuje nenahraditeľný prírodný zdroj na získavanie potravy; úbytky ornej pôdy je preto nevyhnutné radikálne obmedziť a znehodnotenú pôdu vracat rôznymi spôsobmi **rekultivácie** na poľnohospodárske využitie.

Dostupné na: <https://biopedia.sk/ekologia/clovek-a-zivotne-prostredie> [cit. 2023-02-15] (75 riadkov; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2022/2023)

## CYRIL A METOD, MNÍSI, SLOVANSKÍ VIEROZVESTOVIA, SPOLUPATRÓNI EURÓPY

Slávni slovanskí vierozvestovia, sv. Cyril a Metod, tvoria v dejinách Slovanov a zvlášť Slovákov jednu z najdôležitejších kapitol. Pochádzali zo Solúna (Thessaloniké). Ich otec, menom Lev, mal vysoké postavenie v štátnej správe. O matke nevieme nič. Metod bol zrejme najstarší. Narodil sa azda okolo roku 815. Metod bolo jeho rehoľné meno, krstným menom sa volal možno Michal. Cyril bol najmladším z detí, krstným menom sa volal Konštantín. Narodil sa asi okolo roku 827. Pretože v okolí žilo mnoho Slovanov, predpokladá sa, že obaja dobre poznali slovanský jazyk. Metod, starší z bratov, sa stal dôležitým civilným úradníkom. Po čase ho však svetské záležitosti unavili, a preto sa utiahol do kláštora. Konštantín

sa stal učencom a profesorom, známym ako „Filozof“, v Konštantínopole. No tiež odišiel za svojím bratom Metodom do toho istého kláštora. V r. 860 sa Konštantín a Metod vydali na misie na územie dnešnej Ukrajiny ku Chazarom. Tam našli pozostatky pápeža sv. Klementa, ktorý tam bol vo vyhnanstve (zomrel okolo r. 100). Domov sa vrátili roku 862. Keď sa byzantský panovník Michal III. rozhodol vyhovieť požiadavke moravského kniežata Rastislava, aby mu na jeho územie poslal misionárov, prirodzene boli Metod a Konštantín tou najlepšou voľbou. Poznali totiž jazyk, boli schopní po organizačnej stránke a taktiež sa už ukázalo, že sú vhodní pre misijné poslanie. Za touto požiadavkou sa však skrývalo omnoho viac, než len žiadosť o pokresťančenie. Rastislav, tak ako ostatné slovanské kniežatá, bojoval o nezávislosť spod germánskeho vplyvu a invázií. Kresťanskí misionári z Východu mohli pomôcť Rastislavovi upevniť moc v krajine, a to najmä ak hovorili slovanskou rečou.

Roku 863 teda Konštantín a Metod spolu s niekoľkými spoločníkmi opustili svoju rodnú zem, aby prišli na Veľkú Moravu a šírili tu kresťanstvo a kultúru. Správne pochopili, že ak chcú byť úspešní, musia sa prispôbiť rečou i kultúrou miestnemu obyvateľstvu. Konštantín, ešte predtým, než odišiel na svoju misiu, zostavil pre Slovanov písmo, ktoré je dnes známe ako hlaholika. Tá sa považuje za predchodkyňu cyriliky, písmo, ktoré dostalo meno práve po sv. Cyrilovi. Do jazyka starých Slovanov preložili dokonca aj celú liturgiu (texty bohoslužieb) a takisto aj časť Biblie. Bola to veľká revolúcia v tom čase, keďže pri bohoslužbách sa používali len tri jazyky: gréčtina, hebrejčina a latinčina. Keď zistili, že na našom území sa slávi liturgia v západnom (latinskom, rímskom) obrade, prispôbili sa tomu, hoci predtým slúžievali v byzantskom obrade. V roku 867 sa vydali na cestu do Ríma, aby získali povolenie slúžiť latinskú liturgiu v reči ľudu. So sebou niesli aj pozostatky sv. Klementa. Pápež Hadrián II. ich roku 868 s radosťou prijal a vyhovel všetkým požiadavkám. Ostatky sv. Klementa slávnostne preniesli do baziliky.

Konštantín sa však už nikdy nevrátil na územie Veľkej Moravy. V Ríme ochorel, vstúpil do kláštora, prijal meno Cyril a zakrátko tam 14. februára roku 869 zomrel. Pápež Hadrián II. dal Metodovi list pre slovienskych vladárov, ktorý obsahoval vyhovenie všetkým trom požiadavkám: Ustanovenie školy na čele s Metodom, vysvätenie slovienskych učeníkov na rozličné stupne kňazstva a potvrdenie slovanskej bohoslužobnej reči. Tento dokument patrí k najdôležitejším v histórii Slovenska. Metod sa však na Veľkú Moravu nedostal. Medzi Rastislavom a Nemcami sa totiž rozpútala vojna. Metod zostal v Blatnohrade u kniežata Koceľa. Ten vyslal k pápežovi posolstvo so žiadosťou, aby ustanovil Metoda za biskupa v Panónii. Pápež vyhovel, Metod sa stal v roku 869 biskupom. Pápež ho vymenoval za arcibiskupa a pápežského legáta s právomocou pre slovanské národy. Franským biskupom sa to nepáčilo, a tak sa stala neslýchaná vec: Metoda roku 870 uväznili vo Švábsku v kláštore, ktorý bol mimo ciest, a tak tam bol Metod akoby skrytý. Metod protestoval so slovami: „Keby to územie bolo vaše, hneď by som vám ho zanechal, ale je sv. Petra.“ Napriek všetkým prekážkam sa istému mníchovi

podarilo poslať do Ríma posolstvo, ako sa veci majú. Pápež Hadrián II. dvakrát rázne zakročil, no nič nepomáhalo. Až jeho nástupca Ján VIII. roku 873 zakázal dvom biskupom vykonávať biskupský úrad a jedného si povolal do Ríma, aby sa zodpovedal. Všetci to ňľutovali, Metod bol prepustený a v sprievode pápežského legáta prišiel na Veľkú Moravu. Legát ho uviedol do úradu arcibiskupa. Kde však presne sídlil, nevieme, pravdepodobné sa zdá miesto Hradište pri Mikulčiciach na Morave. Na Morave vtedy už vládol Svätopluk, ktorý bol dosť ovplyvnený nemeckým kňazom Vichingom. Toho navrhol za biskupa do Nitry. Metoda v Ríme obvinili, že neoprávnene používa slovanský jazyk pri bohoslužbách a v niektorej náuke nie je pravoverný. Metod musel ísť do Ríma. Pápež sa presvedčil, že má pred sebou veľkého a svätého apoštola. Svätoplukovi napísal list, v ktorom píše veľmi priaznivo voči Slovanom a Metodovi. Uznáva a potvrdzuje ho za nielen panónskeho, ale aj moravského arcibiskupa. No zároveň aj vysvätil Vichinga za biskupa do Nitry. Aj keď mu prikázal poslušnosť Metodovi, Viching stále kul intrigy, dokonca falšoval pápežské listy. Metod komunikoval s Rímom, pápež mu stále dôveroval. Metod Vichinga nakoniec poslal k Vislanom na misie (krakovské kniežatstvo). Potom sa naďalej snažil a vyvíjal veľké úsilie, aby prehľbil kresťanskú vieru medzi Slovanmi. Mal vplyv aj na Čechov, Maďarov a Vislanov.

V roku 882 sa vybral do svojej vlasti na pozvanie byzantského cisára Bazila I. Ten ho prijal s veľkou radosťou a poctou. Metod však cítil, že mu ubúda síl. Chcel ešte dokončiť preklad Sv. písma do staroslovienčiny. Vybral si k tomu dvoch zo svojich žiakov a v priebehu ôsmich mesiacov toto veľké dielo dokončil. Zomrel vo veku sedemdesiat rokov 6. apríla 885. Tesne pred smrťou určil za svojho nástupcu Gorazda, jedného zo svojich učeníkov slovanského pôvodu. Miesto jeho smrti a hrobu bolo pravdepodobne hlavné mesto Veľkej Moravy, avšak nevieme určiť jeho polohu.

Sviatok sv. Cyrila pripadol na 14. februára a sv. Metoda na 6. apríla. Chorvátsko, Čechy, Morava a Slovensko však dostali povolenie sláviť pamiatku obidvoch naraz, a to 5. júla.

31. decembra 1980 vyhlásil pápež Ján Pavol II. solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy. Ich sviatok u nás sa stal slávnosťou. Uctieваме si ich ako tých, ktorí stáli pri kultúrnom a náboženskom zrode slovenského národa.

*Dostupné na: <http://www.zivotopisysvatych.sk/cyril-a-metod/> [cit. 2013-05-15] (73 riadkov)  
Celoštátné kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2012/2013)*

## MAGICKÉ PLÁTNO

V decembri roku 1895 sa postarali v Paríži bratia Lumiérovci o senzáciu prvým filmovým predstavením. Zrodil sa kinematograf. Očaril priam celý svet...

Už o rok na to sa objavil aj v Bratislave. Prvé filmové predstavenie sa konalo 25. decembra. Vlastne naraz dve. Ráno o deviatej v jednom hoteli, o desiatej v druhom. Jedno zorganizoval premietač z Viedne, druhé premietač z Berlína.

Ale očarenie z filmu čoskoro vyprchalo. A na dosť dlhé obdobie. Vo svete i u nás. Prvé dve snímky – dokumentárne – nakrútili u nás až v roku 1910. Prvý hraný film



až roku 1921. Nemusíme byť ani vášnivými filmovými fanúšikmi, aby sme vedeli, že to bol Jánošík.

Túto prvú verziu Jánošíka nakrútili podľa divadelnej hry J. Žáka-Marušiaka americkí Slováci, bratia Juraj a Daniel Siakeľovci. Hlavnú úlohu vytvoril český herec Theodor Pištěk. Zachovalo sa niekoľko záberov slovenskej kópie filmu a podstatná časť americkej kópie. Druhú verziu, už zvukovú, nakrútil roku 1935 český režisér Martin Frič. Do hlavnej úlohy obsadil amatérskeho herca Paľa Bielika, neskôr legendárnu postavu nášho filmu.

Ďalšie prvenstvo patrí kinu, ktoré zriadili v šermiarskej sále hotela Pod zeleným stromom (dnes na jeho mieste stojí Carlton). Bolo to prvé, najstaršie stále kino na Slovensku. Začali v ňom premietiť roku 1900...

Na Slovensku vzniklo po druhej svetovej vojne približne 300 hraných filmov. Stovky dokumentárnych a populárno-náučných. Okrem toho mnoho televíznych filmov a seriálov. Aj kreslených, animovaných. Žiaľ, dnes to všetko je už históriou...

Prvým medzinárodne oceneným slovenským filmom bola Plickova Zem spieva na Benátskom bienále roku 1934 a o tri roky tamže aj Fričov Jánošík. Juraj Jakubisko už za svoj prvý hraný film, Kristove roky, získal vysoké ocenenie: Veľkú cenu na festivale v nemeckom Manheime. Nasledovali ceny za ďalšie filmy...

Režisér Dušan Hanák dostal cenu za film 322 na MFF takisto v Manheime.

Ak sa teda nášmu filmu ušlo i najvyššie svetové vyznamenanie, Oskar, nemožno to pokladať za náhodu, ale za zákonitě vyvrcholenie úspechov.

Oskara za najlepší zahraničný film získalo roku 1966 dielo autorskej dvojice J. Kadár a E. Klos Obchod na korze. Jeho dej sa odohráva v dusnej atmosfére vojnových rokov v malom východoslovenskom meste. O jedinečný úspech filmu sa pričínil herecký výkon Jozefa Krónera v hlavnej postave arizátora.

Zvláštny rekord vytvoril film Juraja Jakubiska Tisícročná včela. Jeho premiéra sa konala 2. decembra 1983 v bratislavskom kine Slovan. Premietali ho tam nepretržite 137 dní. Snímka natočená podľa románu Petra Jaroša sa stretla s veľkým ohlasom i v zahraničí.

Najúspešnejším filmom posledných rokov je Záhrada režiséra Martina Šulíka. Vznikol v spolupráci s Českou televíziou, vložila do neho – ako to povedal režisér – peniaze a energiu... A keď Česká filmová a televízna akadémia odovzdávala za rok 1995 prestížne ocenenia Český lev, najviac sa ich ušlo – slovenskému filmu Záhrada. Z dvanástich možných získal päť: za najlepší scenár, za najlepšíu réžiu, za najlepší výtvarný počin, za najlepší herecký výkon vo vedľajšej úlohe a za najlepší film. Film už predtým získal niekoľko významných medzinárodných ocenení. Aj potom.

Ďalší zvláštny rekord a či rekordér: muž, ktorý stál pri zrode vyše 200 slovenských filmov. Je to Štefan Gašparík. Bol šéfproducentom Slovenskej filmovej tvorby. Za takmer 40 rokov predovšetkým on spolu s režisérom zodpovedal za výrobu filmu od začiatku do konca. Jemu pripadla úloha starať sa o chod filmovania, o celý štáb hercov, kameramanov, kostymérov, architektov, aj o financovanie. Pri vyše 200 filmoch je to úctyhodný výkon.

V období totalitného systému mali americké filmy vstup do našich kín pribrzdený. Roku 1994 uviedli v našich kinách 150 celovečerných filmov, 109 z toho bolo amerických. Americká kinematografia teda suverénne vedie.

Uvedme údaj i z opačnej strany rebríčka. Po jednom filme boli zastúpené Hongkong a Írsko.

Zdroj: ŠVIHRAN, L.: *1000 plus 1 slovenských naj (Odkrývanie našej prírody a človeka)*, Bratislava: Perfekt, 1996, s. 120 – 122, ISBN 80-8046-046-9 (50 riadkov; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2013/2014)

**arizátor** -a m. (arizátorka -y ž.) (za nacizmu) osoba preberajúca žid. majetok skonfiškovaný tzv. arizáciou;

## **TOTO VÁM SLOVENČINÁRKA NEPOVEDALA: ŠTÚR OVLÁDAL DESAŤ JAZYKOV, DOHOVORIL BY SA AJ V INDII**

*Viete, že Ľudovít Štúr ovládal okrem slovenčiny ešte desať ďalších jazykov? A možno ste ani netušili, ako sa potom, keď dospel, bránil láske. Zašiel dokonca až tak ďaleko, že svojich priateľov hádavo odhovárал od svadby.*

Depozity Slovenskej národnej knižnice (SNK) ukrývajú bohatý osobný archív tohto politika, historika, jazykovedca a kodifikátora spisovnej slovenčiny. V rámci projektu Digitálna knižnica a digitálny archív ponúka SNK viaceré z týchto historicky hodnotných dokumentov v digitálnej podobe.

**„Koncom roka si pripomenieme 200 rokov od narodenia Ľudovíta Velislava Štúra, kodifikátora spisovnej slovenčiny, jazykovedca, spisovateľa, učiteľa, novinára, poslanca uhorského snemu a nositeľa mnohých ďalších zvučných prívlastkov. SNK sa pri tejto príležitosti snaží čitateľom poskytnúť to najlepšie z našich depozitov,“** zdôraznila generálna riaditeľka Katarína Krištofová.

V písanke nájdeme Štúrov krasopis z latinčiny, maďarčiny, nemčiny, gréčtiny a slovakizovanej češtiny z rokov 1827 – 1929. V tých časoch študoval na gymnáziu v Rábe (dnes Győr). Okrem toho však vedel aj po francúzsky, poľsky, srbochorvátsky i rusky. Učil sa aj po hebrejsky a anglicky, istý čas koketoval s myšlienkou študovať indický jazyk. [...]

Pravdaže, nie všetky jazyky ovládal aktívne. Na túto – ale aj na našu – dobu, je to však úctyhodné množstvo.

### **Prísna a skromná výchova**

Budúceho národovca vychovávali rodičia prísne a skromne. Jeho otec Samuel, učiteľ v uhrovej škole (vtedy Zay-Uhrovec), svojich synov pripravoval osobitne na stredoškolské štúdiá. Takže už v rodičovskom dome nadobudli viac vedomostí – napríklad základy latinčiny. Od roku 1821 do 1827 navštevoval Ľudovít ľudovú školu v Zay-Uhrovci pod pedagogickým vedením prísneho otca Samuela, starostlivosťou milovanej matky Anny a staršieho brata Karola. [...]

Na formovanie povahy mladého Ľudovíta vplývala aj príroda v okolí Zay-Uhrovca a matkina starostlivosť. Láska k prírode ho sprevádzala aj na štúdiách

na evanjelickom lýceu v Bratislave a usiloval sa ju preniesť na svojich spolužiakov, keď ich vo voľnom čase pozýval na výlety do okolia Bratislavy. V čase dospievania vplýval na Ľudovíta starší brat Karol, ktorý sa po gymnaziálnych štúdiách v Rábe vrátil domov ako uvedomelý vlastenec. V roku 1827 poslali rodičia do Rábu aj 12-ročného Ľudovíta, aby si osvojil maďarčinu. [...]

A tak mladý Štúr vedel po dvoch rokoch výborne po maďarsky a nemecky, získal prehľad o slovanskej spisbe a osvojil si aj vedomosti potrebné na štúdium na evanjelickom lýceu v Bratislave. [...]

### **Prázdniny v Uhrovci**

Prázdniny trávil u rodičov v Uhrovci. S kamarátmi podnikali výlety do okolia, čítali obľúbených básnikov, so záľubou počúvali piesne ľudu. [...]

### **Trpko-sladká láska k Adele**

Pri sledovaní osudov Ľudovíta Štúra patrí medzi zvlášť zaujímavé objasnenie jeho vzťahov a názorov na mladické ľúbosti a na úlohu ženy v rodine a národe. Faktom je, že ľúbostné a manželské vzťahy a zväzky pokladal za prekážku v oddanej národnej práci. Bytostné obetovanie sa práci a službe pre národ vyžadoval nielen od seba ale aj od svojich druhov a spolupracovníkov. Takto vzhliadal aj k manželstvám svojich najbližších spolupracovníkov a priateľov Sama Chalupku a Jozefa Miloslava Hurbana, ktorého dokonca od svadby odhováral. [...]

### **Hádky o ľúbostnom živote**

Celkom odchodné názory a oveľa častejšie hádky o ľúbosti, manželstve a rodinnom živote mal Štúr s oddaným priateľom J. M. Hurbanom. Často si vymieňali názory, ktoré neraz prepukli do hádok. [...]

Ako vieme, Štúr sa s ťažkým srdcom preniesol ponad Hurbanovu ženbu, ale ostali naďalej najbližšími priateľmi a spolupracovníkmi.

V týchto súvislostiach si vieme predstaviť, aký vnútorný boj, koľko sebazaprenia musel obetovať tento „prvý mládenec slovenský“, ako ho charakterizoval J. M. Hurban, aby sa zriekol lásky k žene, kvôli láske a práci pre vlastný národ. Tak potlačil v sebe ľúbostné vzplanutie k očarujúcej deve Márii Pospíšilovej, ku ktorej zahorel láskou počas krátkeho pobytu v rodine Pospíšilovcov v Hradci Králové v septembri 1840. Doklady o tomto vzťahu máme v Štúrových listoch, v básnických textoch i v Hurbanovom životopise Ľ. Štúra. [...]

Veľký vnútorný žiaľ a bôľ zastihol Štúra v zložitom osobnom rozpoležení v porevolučnom období modranského pôsobenia. Jeho ľúbostný vzťah k Adele Ostrolúckej sa rozvíjal, ona však ako 29-ročná zomrela 18. marca 1853. V ťažkých chvíľach si Štúr uvedomoval, že na zemskej bytosti si nemožno veľa zakladať, lebo tu „klame a hynie všetko!“, ako napísal v liste J. M. Hurbanovi.

*Doc. PhDr. Augustín Maťovčík, DrSc. (Odbor správy a výskumu pôvodných prameňov, SNK)  
Dostupné na: <http://www.topky.sk/ci/10/1452847/Toto-vam-slovencinarka-nepovedala--Stur-ovladal-desat-jazykov--dohovoril-by-sa-aj-v-Indii-> [cit. 2015-05-15] (62 riadkov, skrátené; Celoštátna kola súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2014/2015)*

## KONZUMNÝ ŽIVOT

Žijeme v konzumnej spoločnosti. Sme jej súčasťou, sme jej aktívnymi prvkami. Aktívnymi preto, lebo sme zároveň jej tvorcami. Nieкто viac, nieкто menej. Nieкто aktívnejšie, no všetci pasívne. Žijeme v reálnej dobe a v prítomnosti. Náš život je ovplyvnený konzumom. Konzum je symbolom dnešného hospodárskeho usporiadania. Konzum pôsobí okolo nás, mimo nášho vedomia. Je reálny a objektívny. Moderná spoločnosť a civilizácia je založená na konzumnom princípe.

Trhová ekonomika je integrálne spojená s konzumným životom. Trhová ekonomika je odvodená od slova trh. V praxi to znamená kúpa, predaj, výroba a zisk. Výkonnosť a úspešnosť trhovej ekonomiky je spojená s dosahovaním vysokých parametrov výroby, predaja a efektívnosti. Na konci je zisk. Človek sa stal subjektom, ale predovšetkým objektom tohto systému. Nemá veľmi na výber. Musí sa vedieť adaptovať a prispôbiť. Musí odolávať silným vonkajším tlakom.

Konzumná spoločnosť má svoju históriu. Nevznikla zo dňa na deň. Prekonala dynamický vývoj, má už svoju históriu i tradície. Základy boli položené už v 19. storočí. Rýchly rozmach výroby, nové technické vynálezy a rozvoj dopravy otvorili nové možnosti. Lokálne trhy sa postupne rútili a vznikali nové, svetové a globálne trhy. Modernizovaná doprava umožňovala presun tovarov na veľké vzdialenosti. Technický vývoj umožnil vznik masovej výroby. Začalo sa vyrábať vo veľkom. Začala sa meniť filozofia obchodu. Cieľom bolo vyrábať viac a lacnejšie. Tým sa umožnilo dosahovať vyššie zisky. Masová výroba a automatizácia umožnili vyrábať stále viac a výrobky sa stávali dostupnejšie väčšiemu množstvu zákazníkov. Trhy rýchlo rástli. Rástol i dopyt po nových výrobkoch. Koleso sa roztočilo.

Konzumná spoločnosť si vytvorila svoje nové a účinné nástroje. Masovú výrobu nasledoval hromadný predaj. Od malých lokálnych obchodíkov sa prechádzalo k veľkým obchodným domom, neskôr k hypermarketom, ako ich poznáme dnes. Veľmi účinným nástrojom konzumu sa stala reklama. Stále agresívnejšia a vynaliezavejšia. Reklama pracuje predovšetkým s túžbami a emóciami ľudí. Stále menej sa zameriavala na skutočné potreby ľudí a stále viac pracovala s ich túžbami a predstavami. Túžby sa stali hnacím motorom výroby a obchodu. Neustále uspokojovanie stále nových túžob a želaní sa stalo motorom ekonomického rozvoja. Roztočila sa špirála. Vyrábať stále viac, stále nové výrobky, uspokojovať stále nové túžby.

Jedným zo stavebných kameňov konzumnej spoločnosti sa stali úvery. Systém úverov, pôžičiek a splátok bol silným impulzom ďalšieho rýchleho až nekontrolovaného rozvoja konzumnej spoločnosti. Umožnil nakupovať i tým, ktorí nemali peniaze. Veď túžby treba uspokojovať. Nákupy na pôžičky a splátky sa stali symbolom dnešnej konzumnej spoločnosti. Veľa klientov prechádza z jednej pôžičky do druhej. Život na splátky sa stal spôsobom ich života. Kupujú a splácajú. Pokiaľ to ide. Zafixoval sa u nich stereotyp konzumného správania. Konzumné správanie určuje spôsob života i jeho hodnotové schémy.

Konzumný život nezmenil len spôsob života, ale predovšetkým myslenie

a správanie ľudí. Ľudia rezignovali na tradičné hodnoty ako je umiernenosť a skromnosť. Čo je ešte horšie, rezignovali i na svoj vlastný zdravý rozum. Stali sa len pasívnymi a vďačnými subjektmi konzumnej spoločnosti. Stratili kontrolu nad svojimi túžbami a svojimi možnosťami. Nerozmýšľajú nad svojimi skutočnými potrebami. Preberajú pasívne zvonku predkladané modely života a s ním spojených potrieb. A tie niečo stoja. Kolobeh pokračuje.

Zvýšená spotreba neznamená lepší život. Neznamená viac šťastia, ani viac zdravia. Viac spotreby znamená viac starostí a viac stresov. Viac vecí v skrini neznamená viac spokojnosti. Potešenie z nového nákupu trvá len chvíľku. Rýchlo sa stráca. Prichádza nová túžba. Konzumný systém funguje takmer dokonale. Nedá človeku zaspáť. Podvedomie pracuje, reklama masíruje mozog i city. Nákupné akcie dodávajú potrebné impulzy. Tlak je silný a človek je slabý. No, vždy je na výber. Máme vlastný rozum i svoju vôľu. Máme svoje reálne potreby. Viac nepotrebuje.

Dostupné na: <http://stromzdravia.sk/dusevne-zdravie/konzumny-zivot/> [cit. 2016-05-06] (50 riadkov; Celoštátné kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2015/2016)

## BRATISLAVSKÁ KORUNOVÁCIA

V deň korunovácie sa uhorský a český kráľ, rímsko-nemecký cisár Ferdinand I. Habsburský, sprevádzaný synmi a salzburským arcibiskupom, vybral o šiestej hodine ráno na cestu z hradu do chrámu. Jeho najstarší syn Maximilián, ktorý mal byť korunovaný, sa tam pre veľký sprievod českých, uhorských a iných pánov dostal až po polhodine.

Písal sa 8. september roku 1563 a vtedajšia Bratislava bola pripravená na prvú korunováciu uhorského kráľa v tomto meste. Sprievod sa pohyboval ulicami mesta po vlastných, len Maximilián a bratislavský biskup šli na koňoch. Viedenská pechota počas celej slávnosti strážila chrám i mestské hradby. Po príchode do domu obliekli Maximiliána do dlhého hodvábného talára, ktorý na jeho pleciah už raz spočíval, keď ho korunovali za rímskeho kráľa vo Frankfurte nad Mohanom. Cez tento talár mal prehodený uhorský korunovačný plášť z čias sv. Štefana. Keď vykročil, sedmohradský a jágerský biskup mu vyšli v ústrety až do polovice chrámu. Odprevali ho k oltáru, na ktorom ležali krajinské korunovačné klenoty. Ostrihomský arcibiskup po príhovore pomazal Maximiliána za uhorského kráľa a začala sa omša.

Po vykonaní všetkých obradov vyšiel sprievod z chrámu a uberal sa do františkánskeho kostola, kde Maximilián pasoval zemanov za rytierov. Cestu pokrývalo červené plátno, ktoré ľudia po slávnosti smeli trhať na kusy, aby si tak domov odniesli pamiatku na takýto výnimočný deň. Potom sa sprievod pohol k Michalskej bráne. Tu zložil prísahu, akú musel zložiť každý nový uhorský panovník pod holým nebom. Nakoniec sa podľa zvyku zo Stolického Belehradu zahnal mečom na štyri strany z korunovačného kopca a prítomní usúdili, že kráľ je rozhodnutý bojovať najmä proti Turkom na východe, čo vyvolalo všeobecné nadšenie. Tým

sa korunovačný obrad skončil a sprievod sa vracal do arcibiskupského paláca za zvukov fanfár a bubnovania. Medzi ľud sa rozhadzovali mince. Na druhý deň, zavčas ráno vo farskom chráme sv. Martina, korunovali za uhorskú kráľovnú Maximiliánovu manželku Máriu, dcéru rímsko-nemeckého cisára a španielskeho kráľa Karola skvostnou korunou, ktorú dal vtedy 36-ročný panovník zhotoviť práve pre túto príležitosť. Potom prišli ďalšie dva rušné dni. V meste vraj bolo niekoľko tisíc významných osobností, medzi nimi aj mnohí umelci, ktorí sa usilovali prispieť k väčšiemu lesku slávnosti dekoráciami, maľbami či hudobnými a divadelnými predstaveniami.

Veľkolepú atmosféru dopĺňali zábavy, slávnosti tanca a ohňostroje. Pokoj a odpočinok do mesta nevstúpil ani na tretí deň, keď boli pripravené rytierske hry a konské dostihy. Zábavu si užili najmä šľachtici a cudzinci, mešťanom korunovácia priniesla len výdavky a starosti. Všetci však začali žiť v novom uhorskom sídelnom a korunovačnom meste. Oslavy prebiehali podľa rovnakého scenára ako tie predošlé v Stoličnom Belehrade. Aj tá najveľkolepejšia sláva však nezotrela problémy, ktoré začali krajinu sužovať už pred desaťročiami.

Na prelome 15. a 16. storočia začali do strednej Európy prenikať Turci. Po víťaznej bitke pri Moháči mohli bez väčšieho odporu postupovať smerom dovnútra uhorského kráľovstva. Kráľ Ľudovít II. Jagelovský zahynul na bojisku a krajina bola vydaná napospas drancujúcim Turkom. Obyvateľstvo utekalo v panike do bezpečnejších končín. Keďže Ľudovít II. nemal potomkov, stavy hľadali vhodného kandidáta na uhorský trón. V názoroch však neboli jednotní, a tak mali kráľov dvoch: veľmoža Jána Zápoľského a Ferdinanda Habsburského, ktorý bol švagrom Ľudovíta II. a mal s ním uzavretú dohodu o nástupníctve. Za kráľa zvolili Ferdinanda na zasadnutí v prešporskom františkánskom kostole, čo zrejme ovplyvnilo ďalší osud mesta. Ján Zápoľského korunovali za uhorského kráľa v Stoličnom Belehrade. Napokon však musel korunu prepustiť Ferdinandovi, ktorý ju prijal na tom istom mieste. Stoličný Belehrad sa však neubránil náporu tureckých vojsk a ocitol sa v ich rukách. Bolo nevyhnutné nájsť iné korunovačné mesto. Uhorská šľachta, svetskí aj cirkevní hodnostári sa snažili nájsť útočisko čo možno najbližšie k Viedni.

Voľba padla práve na dnešnú Bratislavu. Prvý si význam novej možnosti uvedomil ostrihomský arcibiskup. Presťahoval sa do domu neďaleko mestskej radnice a jeho príklad postupne nasledovali ďalší predstavitelia cirkvi a šľachty. V Bratislave začal zasadať snem a sídlili v ňom najdôležitejšie inštitúcie krajiny. Práve tu sa cítili bezpečnejšie. Mesto už nebolo iba domovom obchodníkov, remeselníkov a vinohradníkov, ale stalo sa sídelným mestom krajiny. Farský kostol sa stal korunovačným chrámom kráľov. Hrad, ktorý sa týčil nad mestom, sa stal sídlom panovníkov. Hrad z čias Žigmunda Luxemburského dal prestavať kráľ Ferdinand, aby mohol dobre plniť funkciu rezidencie uhorského panovníka. K Viedni, Prahe, Krakovu, Kolínu nad Rýnom tak pribudlo ďalšie mesto, náš Pressburg, Posonium, Prešporok.

Pre mesto na Dunaji to znamenalo vzostup k sláve. Takmer tri storočia, v rozmedzí rokov 1563 – 1830 korunovali vo farskom a prepoštskom kostole zasvätenému sv. Martinovi uhorských kráľov a kráľovné. V dóme prijalo korunu a titul desať členov rodiny habsburgovcov. Osem kráľovských manželiek tu prijalo pomazanie a kráľovskú korunu. Poslednou korunovanou z rodiny Habsburgovcov bola Mária Terézia.

*Zdroj: Historická revue 01/2002, Jana Tomovičová (61 riadkov, upravené; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2016/2017)*

## NEŠKODIA, ALE...

Medzi mnohými rodičmi je pomerne rozšírená predstava o tom, že používanie tabletov a smartfónov pomáha zlepšovať vývoj dieťaťa v rámci pamäti, reakcií, koordinácie a podobne. Zdrojom tohto presvedčenia môže byť pomerne dobre preskúmaný vplyv používania počítačov na rozvoj detí v neskoršom veku, napríklad na prvom a druhom stupni základnej školy. Kontakt s počítačom vo veku batolaťa (od 1 do 3 rokov) je však niečo celkom iné a tieto poznatky nemožno automaticky uplatňovať aj tu. Hneď na začiatku treba povedať, že počet vedeckých prác skúmajúcich vplyv používania počítačov na batoláta je v porovnaní s výskumom vplyvu na staršie deti nepatrný. Rozšírenie mobilných dotykových zariadení je totiž vec poslednej dekády a zhruba len v posledných piatich rokoch naberá v rámci detského vývoja skutočný význam.

Aj napriek neveľkému množstvu relevantných výskumov vplyvu používania dotykových zariadení na batoláta sa však už na základe rôznych štúdií vie, že deti vo veku 12 až 17 mesiacov začínajú javiť prvé známky reálneho ovládania týchto zariadení.

Jedna z vôbec prvých vedeckých prác, ktoré sa venovali zabehnutej predstave rodičov, že používanie týchto zariadení zlepšuje rozvoj dieťaťa, je štúdia Vývojového pediatrického oddelenia Cohenovho detského zdravotného centra v New Yorku z marca 2017. Na výskume sa zúčastnilo 65 rodín s jedným alebo viacerými deťmi vo veku do troch rokov, pričom 77 % rodičov nechávalo deti smartfón či tablet pravidelne používať. Čas používania bol od minúty až po 4 hodiny denne, pričom drvivá väčšina časov bola v nižšom spektre, čo dávalo priemer 17,5 minúty denne. Väčšina rodičov uvádzala, že deti používajú zariadenia hlavne v súvislosti s edukačnými aplikáciami a videami (66 %), zatiaľ čo asi tretina uviedla, že zariadenia dávajú deťom na zábavu. Výsledky odhalili, že medzi deťmi, ktoré používali dotykové zariadenia s rôznymi výučbovými aplikáciami, nebol nijaký rozdiel v zlepšení kognitívneho a iného vývoja v porovnaní s deťmi, ktoré dotykové zariadenia vôbec nepoužívali. Nezistil sa ani nijaký štatisticky významný rozdiel medzi deťmi, čo používali smartfóny a tablety s výučbovým obsahom, oproti deťom, ktoré dávali prednosť zábavnému obsahu. Výsledky štúdie sú teda v rozpore s očakávaniami rodičov a s častými tvrdeniami tvorcov aplikácií, ktorí

hovorí o pozitívnom vplyve na vývoj dieťaťa. Deti sú síce pri používaní dotykových zariadení fyzicky a mentálne aktívnejšie ako pri pasívnom pozeraní TV, ale podľa štúdie rodičia benefity preceňujú a deti z používania týchto zariadení z tohto hľadiska neprofitujú.

To, že používanie dotykových zariadení v súvislosti s výučbovými aplikáciami nemá u batoliat urýchľovací efekt na rozumový vývoj, automaticky neznamená, že nevznikajú žiadne iné pozitívne či negatívne dôsledky. Vo viacerých výskumných prácach autori vyzývajú svojich kolegov, že okrem už vykonaných testov sa treba venovať napríklad aj novej spojitosti s vývojom zraku, ktorý u batoliat v tejto súvislosti stále nie je preskúmaný. Centrum pre mozgový a kognitívny vývoj Londýnskej univerzity uverejnilo v roku 2016 výsledky výskumov o vplyve mobilných dotykových zariadení na zhoršenie spánku. Šlo o vôbec prvú štúdiu tohto typu na svete, pričom sa na nej zúčastnilo 715 dojčienec a batoliat vo veku 6 až 36 mesiacov. Priemerný čas používania tabletov a smartfónov bol v tejto skupine 24 minút denne, ale so stúpajúcim vekom narastal. Kým pri deťoch vo veku 6 až 11 mesiacov šlo v priemere o 8,5 minúty denne, batolata vo veku 26 až 36 mesiacov ich používali v priemere až 45 minút denne. Zo štúdie v rámci porovnania rovnako starých detí s rôznym časom kontaktu vyplynulo, že každá hodina používania sa prevetľuje v priemere do 27-minútového zníženia nočného spánkového cyklu a do 10-minútového predĺženia denného spánkového cyklu. Znamená to stratu 17 minút spánku za 24 hodín. To, prečo po používaní týchto zariadení doba spánku klesá, je otvorená otázka. Autori štúdie sa prikláňajú k hypotéze, že príčinami skrátenia času spánku je zrejme väčšie vzrušenie pri používaní zariadení a interaktívneho obsahu a prevaha modrej zložky svetla v rámci displejov. Medzi časté a veľmi problematické efekty používania tabletov a smartfónov batolataťami patrí vznik závislosti. Vedci zistili, že pravdepodobnosť vzniku závislosti batoliat stúpa s klesajúcim vekom rodičov. Batolata so známami závislosti od smartfónov a tabletov boli v štúdiu zvyčajne deťmi rodičov vo veku 20 až 29 rokov, ktorí mali menej stabilné zamestnanie a nižšie ako vysokoškolské vzdelanie. Autori štúdie z toho odvodili, že títo rodičia v základe bývajú menej senzitívni na rozpoznanie závislosti, pretože sami tieto technológie nadmerne používajú, neuvedomujúc si odlišnosť svojej situácie od batolaťa. Oproti vekovej skupine rodičov vo veku 30 až 39 rokov tak dosahovali výrazne horšie výsledky. Najnáchylnejšie na vznik nepriaznivej závislosti boli deti mladšie ako dva roky, používajúce tieto zariadenia jednu až dve hodiny denne. Čím je batola mladšie, tým menšie schopnosti sebakontroly má. Ak sa to nevyváži adekvátnymi reakciami rodičov, môžu nastať vážne problémy. Pre mladého rodiča, ktorý trávi so smartfónom v ruke väčšiu časť dňa, nemusí vyzeráť dvojhodinové používanie tabletu batolaťom prehnané, ale v tomto vývojovom štádiu, pri ktorom dochádza k rozvoju mnohých kľúčových vlastností, môže nepriaznivé vyvolanie silnej závislosti pôsobiť veľmi negatívne a vyústiť do budovania problematického správania a slabej emočnej kontroly v neskoršom veku.



Na základe uvedených štúdií sa dá rodičom odporučiť, aby držali používanie smartfónov a tabletov vo veku batolaťa pod veľkou kontrolou. V štúdiách deti používajúce tieto zariadenia na výučbové účely neprejavili nijaké zlepšenie oproti deťom, ktoré tieto zariadenia nepoužívali, preto netreba nevyhnutne batolaťá tomuto kontaktu vystavovať. Na druhej strane pri používaní počas niekoľkých desiatok minút denne sa neukázalo ani nijaké zhoršenie schopností. Ak ide o vhodný zdroj zábavy a rozptýlenia, netreba ho ani zásadne potlačovať – i keď musíte počítať s možným skrátením spánku. V prípade, že používanie týchto zariadení povolíte, je nevyhnutné sledovať správanie dieťaťa a byť si dobre vedomý rizika vzniku závislosti, ktoré sa prejavuje napríklad agresívnym či iným negatívnym správaním po odobratí zariadenia. Obzvlášť ak sa čas používania pohybuje už na úrovni jednej či dvoch hodín denne.

Dostupné na: <http://www.quark.sk/neskodia-ale/> [cit. 2018-05-04] (73 riadkov, upravené, skrátené; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2017/2018)

## **PRAVDIVÝ PRÍBEH MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA: OD SKROMNÝCH ZAČIATKOV PO TRPKÝ KONIEC**

„Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem!“ Tak znie výrok jedného z najväčších veľikánov Slovenska – Milana Rastislava Štefánika. Nedávno uplynulo presne 100 rokov odvtedy, ako sa jeho životná púť skončila tragicky v poli pri Ivanke pri Dunaji.

Do oslobodenej vlasti sa chcel vrátiť a znieť sa z neba ako hrdina, jeho plány však zmarila letecká havária, pri ktorej zahynula celá posádka, vrátane 38-ročného Štefánika.

Čo vieme o jednom z hlavných tvorcov spoločného štátu Čechov a Slovákov? Čo zostalo z jeho odkazu? Vyberte sa s nami po stopách generála Štefánika...

Svoju púť začíname priamo v jeho skromnom rodnom dome na myjavských kopaniciach, v obci Košariská. Jeho otec Pavol Štefánik sem aj s manželkou Albertínou prišiel ako evanjelický farár. Usadili sa na fare v tesnej blízkosti evanjelického kostola. Dnes sa v dome, kde sa Štefánik 21. júla 1880 narodil, nachádza múzeum.

Prvá miestnosť je venovaná Štefánikovmu detstvu a mladosti. Rodina Štefánikovcov bola vždy známa revolučným vlasteneckým myslením. Bolo to podmienené aj tým, že krstným otcom Milanovho otca bol národovec Jozef Miloslav Hurban. Ten sem spolu aj s inými národovcami chodieval veľmi často a pri ich rozhovoroch ako malý chlapec sedával aj Milan Rastislav Štefánik, už od malička oduševnený vlastenec.

Po maturitách sa rozhodol nastúpiť na Karlovu univerzitu v Prahe a študovať stavebné inžinierstvo. Štefánika však technika ani trochu nebavila, oveľa viac chcel pozorovať hviezdy.

Štefánik sa v Prahe pripojil k spolku Detvan, ktorý viedol Vavro Šrobár. U neho

v Ružomberku našiel útočisko aj v čase, keď ho otec po roztržke počas prázdnin vyhodil z domu. Po lete v Ružomberku sa vrátil do Prahy, odišiel z techniky a nastúpil na odbor astronómia. Už v tom čase ho trápili problémy so žalúdočnými vredmi. Jeden semester študoval v Zürichu, kde získal dobré kontakty, a štúdium zakončil v Prahe dizertačnou prácou.

Cieľom čerstvého doktora filozofie sa stal vysnívaný Paríž. Tam sa chcel zaradiť medzi popredné astronomické špičky, a to aj napriek tomu, že po príchode nevedel ani slovo po francúzsky. Jazyk sa doučil a onedlho navštívil popredného astrofyzika Jula Janssen. Ten mu zadal úlohu opraviť nefungujúce prístroje v jeho observatóriu. Štefánik sa úlohy zhostil, čím si Janssen získal. Ako hosť v meudonskej hviezdárni podnikal našinec viaceré vedecké výpravy.

Napriek zlému zdravotnému stavu sa chorľavému mužovi, ktorý bol paradoxne v základnej škole oslobodený z telocviku, podarilo vystúpiť na Janssenovo observatórium na najvyššej európskej hore Mont Blanc (4 810 m) celkovo šesťkrát, čím vytvoril vtedajší rekord.

Postupne začal uverejňovať zo svojich vedeckých expedícií uznávané práce. Neskôr sa dostal do Turkestanu a túto cestu využil na spoznávanie Ruska a Strednej Ázie.

Štefánik vďaka úspešným vedeckým misiám získaval uznanie popredných vedcov. V roku 1910 bol vyslaný na Tahiti, aby tam pozoroval Halleyho kométu. Za pozorovanie zatmenia Slnka na ostrove Vava'u ho ocenila aj Francúzska akadémia. Dostal sa až do Austrálie, Nového Zélandu, Číny, Japonska... Bol známym tým, že z každého pobytu si nosil domov plný kufor suvenírov.

Vedec Štefánik si postupne získaval cenné známosti. V Paríži sa už ako pilot francúzskej armády stretol s Edvardom Benešom a začiatkom roka 1916 v Londýne aj s Tomášom Garriguom Masarykom. Tí sa už dlhšie pokúšali presadiť u politikov v cudzine víziu spoločného štátu Čechov a Slovákov, nikto ich však nebral vážne. To sa zmenilo až vďaka Štefánikovi, ktorý im otvoril dvere k významným štátnikom.

Náš generál udržiaval styky so zahraničnými prominentmi, vojenskými veliteľmi, no čo je hlavné, najmä so štátnikmi. Poznal sa aj s najvyššími francúzskymi politikmi svojej doby, napríklad s premiérom Aristidom Briandom. Práve s ním dohodol Masarykovi stretnutie, aby spoločne presadili myšlienku nového štátu medzi politikmi.

Štefánik, Masaryk a Beneš založili vo februári 1916 Národnú radu českých a slovenských krajín. Štefánik začal organizovať zahraničný odboj – Československé légie. Vojsko malo ku koncu 1. svetovej vojny vyše 100 000 mužov. Aj vďaka Štefánikovej diplomacii veľmoci Dohody uznali vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov, ktorý mal vyrásť na troskách Rakúsko-Uhorska. Sen sa splnil 28. októbra 1918, keď bola oficiálne vyhlásená Československá republika.

„Teda Česi a Slováci sú konečne slobodní. Som spokojný sám so sebou. Mohol by som pokojne zomrieť,“ vyhlásil Štefánik, akoby niekde v hĺbke duše cítil, že sa jeho osud pomaličky naplňa. V novom štáte sa mu ušiel napriek nesporným zásluhám

iba post ministra vojny. Hoci republika už vznikla, on bol stále v zahraničí. Odišiel na Sibír, aby odtiaľ stiahol légie nazad do vlasti.

Medzičasom sa v Taliansku spoznal aj so svojou životnou láskou, mladučkou barónkou Giulianou Benzoniovou, s ktorou sa aj zasnúbil a 8. júna 1919 plánovali svadbu. „Keď sa 4. mája 1919 chystal na vytúžený príchod z Talianska do vlasti, napísal Giuliane zamilovaný list, ktorý jej už nestihol doručiť... Dvojplošník Caproni s generálom a s tromi talianskymi letcami sa pri pristávanom manévri neďaleko Ivanky pri Dunaji zrútil. V troskách lietadla našla celá posádka okamžitú smrť. Štefánikov sen sa skončil náhle. Ešte ani nevyskúšal život v novej vlasti, o ktorej vznik sa tak mimoriadne zaslúžil.

Dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/832001/pravdivy-pribeh-milana-rastislava-stefanika-od-skromnych-zaciatkov-po-trpky-koniec/> [cit. 2018-05-08] (64 riadkov; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2018/2019)

## TRI PRAVIDLÁ, VĎAKA KTORÝM MÔŽETE MAŤ DOBRÉ VZŤAHY S ĽUĎMI

Každý človek chce žiť krásny a pokojný život. Dosiahnuť to môžeme aj vybudovaním dobrých vzťahov s najbližšími ľuďmi. Niekedy je potrebné si uvedomiť, kde robíme chyby a zmeniť tie prístupy, ktoré nie sú považované za najšťastnejšie. Občas toho netreba zmeniť veľa, stačí sa zamerať na podstatné veci a vzťahy sa za pár dní môžu zlepšiť. Na čo je vhodné sa teda sústrediť?

### 1. Hľadajte na ľuďoch dobré veci

Dajte si záležať na tom, aby ste na svojich blízkych, rodinných príslušníkoch, priateľoch či kolegoch hľadali niečo dobré. Neberte ich ako niečo samozrejmé, čo sa vyskytlo vo vašom živote. Hovorí sa, že nikoho nestretávame náhodou. Každý jeden človek prináša niečo do nášho života. Niekedy sú to dobré veci a niekedy aj tie zlé. Podstatné je, že aj z tých zlých sa vieme poučiť. V každom človeku je niečo dobré, jedinečné a neopakovateľné. Človek sa musí učiť umeniu nachádzať to. A keď to objavíte, povedzte mu to. Takto v tom druhom pomôžete rozvinúť jeho najlepšie stránky. A možno sa aj vďaka vám začne meniť na ešte lepšieho človeka. Oceňovanie iných je jedna z najkrajších vecí, ktorú môžete urobiť. Verte, že vhodná pochvala alebo srdečné, milé slovo dokáže urobiť hotové zázraky. Preto, ak si prajete, aby nejaký blízky človek prejavoval to, čo je v ňom dobré, chváľte ho za to tak často, ako len môžete. Zdôrazňujte tieto jeho vlastnosti a hovorte o tom, ako sa vám to páči. Uvidíte, že výsledok na seba nenechá dlho čakať. Vy budete mať vedľa seba skvelého človeka a on vás bude mať veľmi rád a určite vám pomôže práve vtedy, keď to budete najviac potrebovať.

### 2. Buďte empatickí a snažte sa vycítiť, čo si druhý človek naozaj praje

Učili nás, že sa k najbližším ľuďom máme správať tak, ako si želáme, aby sa oni správali k nám. Bolo by však dobré, aby sme boli empatickí a usilovali by sme sa čo najlepšie počúvať a vnímať toho druhého. A občas by sme sa mali správať aj tak,

ako by si ten človek práve želan, aby sa k nemu ľudia správali. Niekedy môže byť naozaj veľmi unavený a túži napríklad po tichu a samote, a tak mu to doprajme. V takej chvíli nie je dobré, aby nám nasilu robil spoločnosť. Je veľmi zdvorilé, keď dokážeme dopriať niekomu slobodný priestor, pretože to zrejme potrebuje a je to pre neho dôležité. Verte, že potom ešte s väčším potešením bude chcieť tráviť voľný čas s vami. Ocení, že ste porozumeli jeho potrebám a praniam, čo je každému vždy príjemné a má to pre neho veľkú cenu. Inokedy môže človek túžiť po pozornosti a komplimentoch. Poskytnite mu oboje, aj keď napríklad nie ste zvyknutí niekomu skladať poklony. Jednoducho to urobte a uvidíte sami, ako dotyčný doslova rozkvitne a zmení sa vám pred očami. No takmer najviac ľudia túžia po tom, aby ich iní chválili, počúvali ich príbehy a obdivovali. Ľudia obyčajne investujú veľa osobných emócií do svojho majetku, charakteristických vlastností a úspechov. Ak obdivujete niečo, čo patrí niekomu inému, dotyčný bude so sebou spokojnejší. Môžete pochváliť zovňajšok, vlastnosti, skutky, úspechy, ich výkony. Azda najúčinnjší spôsob, ako zdvihnúť sebaúctu druhému človeku, je pozorne ho počúvať, keď vám niečo hovorí. Kľúčom k pozornému počúvaniu je klásť otázky a potom hltáť každé slovo odpovede. Ak hovoriaci spomalí alebo príde na koniec svojej výpovede, položte ďalšiu otázku. Počúvajte, akoby to, čo vám dotyčný hovorí, bolo to najmúdrejšie a najzaujímavejšie, čo ste kedy počuli. Keď ľudí niekto pozorne počúva, ich mozog uvoľňuje endorfíny. Ich sebaúcta stúpa. Tento pocit šťastia si navyše spoja s vašou prítomnosťou. Od tohto momentu vás budú mať viac radi a budú vás považovať za zaujímavejšieho a inteligentnejšieho.

### 3. Zbytočne neposudzujte iných

Je to úplne normálne, že stretávame ľudí, s ktorými nemáme rovnaké názory na svet. Neznamená to však, že jeden je zlý a druhý dobrý. Nikdy nerobte ani nehovorte nič, čo by mohlo znížiť sebaúctu druhého človeka alebo čo by mohlo spôsobiť, že by sa niekto cítil menej dôležito či hodnotne. Odmietnite klebety a nerozprávajte o nikom v zlom. Nikdy o druhom nehovorte nič, čo by ste mu nepovedali do očí. Najničivejšia sila vo všetkých medziľudských vzťahoch je deštruktívna kritika. Znižuje sebaúctu, rozčuľuje ľudí, núti ich zaujať obranný postoj a znenávidieť zdroj takejto kritiky. Niektorí ľudia sú napríklad dominantnejší než tí druhí, prípadne majú iný spôsob vyjadrovania pocitov. Skúste to akceptovať a vnímať ich takých, akí sú. Žiaľ, sme zvyknutí všetko a všetkých porovnávať a posudzovať. A viete prečo? Naše JA sa chce odlíšiť od iných a chce byť lepšie ako JA niekoho iného. Chce byť od ostatných krajšie, múdrejšie, šikovnejšie. Ako sa dá tento spôsob myslenia a pocitov prekonať? Podstata spočíva v uvedomení si emócií, ktoré s porovnávaním, odsudzovaním a posudzovaním súvisia. Konaniu vždy predchádza nejaký pocit. Keď si tieto pocity začnete hlboko uvedomovať, pozorovať ich a usmerňovať, zabezpečíte si tak kontrolu nad sebou. A keď jednoducho pocítite, že vaše ego sa chce len ukazovať či povyšovať, zavládne vo vašom vnútri pokoj a obmedzíte tieto negatívne reakcie. Paradoxne sa potom

často stáva, že tí, ktorí na seba nepotrebujú nejako výrazne poukazovať, stávajú sa pre ľudí veľmi príťažliví. V podstate nemáme žiadne právo chcieť meniť ani tých, ktorí sú nám najdrahší a najbližší, a to ani vtedy, keby nás k podobnej snahe viedli tie najušľachtilejšie úmysly. Pokúsiť sa o niečo také môžu len oni sami, ak budú chcieť. Isteže im môžete povedať, čo konkrétne sa vám nepáči alebo s čím u nich nie ste spokojní, avšak konečné rozhodnutie – či to na sebe zmenia alebo nie – záleží len a len na nich. Ak chceme byť šťastnejší, mali by sme vnímať svojich blízkych takých, akí sú. Ak ich postoje či správanie je na míle vzdialené od nášho života, tak je lepšie obmedziť kontakty, ako im niečo prikazovať. Za tie príkazy vás budú len nenávidieť.

Rozhodnutie je len v našich rukách. Keď sa začneme meniť my, začnú sa zrazu meniť aj ľudia okolo nás.

Dostupné na: <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/6733/3-pravidla-vdaka-ktorym-mozete-mat-dobre-vztahy-s-ludmi> [cit. 2022-03-20] (69 riadkov; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022)

## **B) SAMOSTATNÁ TVORBA TEXTU ÚVAHOVÉHO CHARAKTERU A JEHO ÚSTNEHO PREDNESU**

Súťažiaci si vylosuje jednu z piatich tém, ktoré zobrazujú každodenné životné situácie. Témy vychádzajú zo štátneho vzdelávacieho programu:

- a) z komunikačných tém – Slovenský jazyk a slovenská literatúra – gymnázium s osemročným vzdelávacím programom (2015),
- b) z komunikačných tém – Slovenský jazyk a slovenská literatúra – gymnázium so štvorročným vzdelávacím programom (2015).

Pri témach sa neudáva slohový postup ani slohový útvar. Jednotlivé témy spresňujú kľúčové slovné spojenia. Súťažiaci bez použitia písomnej osnovy prednesie súvislý ústny prejav v časovom rozpätí maximálne 5 minút. Čas na prípravu je 15 minút. Členovia poroty až po skončení ústneho prejavu súťažiacemu môžu klásť doplňujúce otázky.

<b>Hodnotí sa:</b>	adekvátnosť a výstižnosť obsahu	5 bodov
	kreativita a rozmanitosť vetných modelov	5 bodov
	kompozícia textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>30 bodov</b>

## KOMUNIKAČNÉ TÉMY ZO VZDELÁVACIEHO ŠTANDARDU ZO SLOVENSKEHO JAZYKA A SLOVENSKEJ LITERATÚRY

**1. Rodina a spoločnosť.** Členovia rodiny, osobné údaje, vzťahy v rodine, príbuzenské vzťahy, riešenie problémov a vyrovnávanie sa s nimi, deľba práce, rodinné udalosti, spolunažívanie viacerých generácií, život v neúplných rodinách, život v detských domovoch, sviatky v rodine, rodinné výlety, náboženstvo, vzťahy medzi ľuďmi. Poslanie rodiny a jej miesto v spoločnosti. Priateľstvo. Vzťah k priateľom, rovesníkom, dospelým a k starším. Národnosť, štátna príslušnosť. Tlačivá, dokumenty (rodný list, sobášny list, úmrtný list, občiansky preukaz, cestovný pas).

**2. Domov a bývanie.** Môj dom, byt, vybavenie domácnosti, domu, vonkajšie prostredie, rastliny a zvieratá v najbližšom okolí, bývanie v meste a na dedine, trvalé a prechodné bývanie, ekologické bývanie, utváranie životného prostredia – skrášľovanie bytu, okolia, mesta/dediny, starostlivosť o čistotu prostredia. Časti domu ako budovy.

**3. Obchody a služby.** Druhy a spôsoby nákupu a platenia. Nákupné zariadenia – nákupy v obchode, v nákupných centrách, v tržnici, v butikoch. Spôsob platenia (hotovosť, platobná karta, internetbanking). Kamenný a internetový obchod, nákup. Merné jednotky a ceny. Pošta a telekomunikácia. Hotely a hotelové služby. Centrá krásy a zdravia (kaderníctvo, kozmetika, fitness, wellness). Sieť služieb v mieste bydliska a v jeho blízkosti. Kultúra nakupovania a služieb. Stravovacie zariadenia. Reklamácia tovaru či služieb.

**4. Ľudské telo, starostlivosť o zdravie.** Ľudské telo – časti tela. Osobná hygiena. Najčastejšie choroby a úrazy. Predchádzanie úrazom a chorobám. Zdravý spôsob života – racionálna výživa, následky nesprávnej životosprávy. Návšteva u lekára, detské, dedičné, infekčné a civilizačné choroby. Symptómy bežných ochorení. Alternatívna medicína. Liečivé byliny a čaje. Nemocnica a klinika, oddelenia v nemocnici, odborní lekári, časenka, výmenný lístok, lekárňa a lieky, kupovanie liekov v lekární, zdravotné poistenie. Škodlivý vplyv alkoholu, fajčenia a drog na život človeka. Kúpele ako miesto regenerácie.

**5. Vzdelávanie a práca.** Škola a jej zariadenie. Učebné/Vyučovacie predmety, záujmová činnosť. Školský systém v SR. Možnosti a význam vzdelávania, možnosti štúdia v zahraničí, celoživotné vzdelávanie. Rôzne postupové súťaže a predmetové olympiády žiakov. Jazykové školy. Jazykové kurzy. Pracovné činnosti a profesie. Nové a zaujímavé profesie. Pracovné podmienky. Fungovanie trhu práce – profesie z hľadiska ponuky a dopytu.

**6. Šport.** Druhy športu – zimné a letné, individuálne a kolektívne. Športové disciplíny. Význam športu pre rozvoj osobnosti. Najvýznamnejšie športové podujatia v meste, obci, škole, olympijské hry, majstrovstvá Európy a majstrovstvá sveta. Nové trendy v športe, posilňovne, adrenalínové športy. Obľúbení špičkoví športovci a olympionici, osobný vzťah k športu. Fair play športového zápolenia. Iné druhy športu, napr. jazda na koni, bojové športy, snowboarding a pod. Športová

činnosť v škole. Lyžiarsky výcvik. Turistika ako najrozšírenejší masový šport (letná, zimná, cykloturistika). Podmienky športovania v mieste bydliska a v jeho okolí.

**7. Voľný čas a záľuby.** Efektívne využívanie voľného času. Obľúbené činnosti (záujmová, umelecká a športová činnosť, cestovanie, zberateľská činnosť, chov domácich zvierat, záhradkárčenie). Záujmové krúžky. Návšteva knižnice, kina, divadla, koncertu, výstavy. Kniha, televízia, rozhlas, video, CD, DVD/Blu-ray, internet, počítač, tablet. Výstavy a veľtrhy. Kultúra a jej vplyv na človeka. Umenie a rozvoj osobnosti. Diskotéky. Možnosti využívania voľného času v mieste bydliska, v regióne.

**8. Doprava a cestovanie.** Dopravné prostriedky, ich výhody a nevýhody. Osobná a nákladná doprava. Príprava na cestu a cestovanie. Cestovanie vlakom a autobusom, lietadlom, loďou, MHD. Cestovný poriadok. Zabezpečenie rekreácie cez internet, ponuky cestovných kancelárií, druhy zájazdov. Význam dopravy. Najčastejšie príčiny dopravných nehôd. Turistika a cestovný ruch. Problémy cestných, železničných a leteckých sietí.

**9. Stravovanie.** Stravovacie návyky, racionálne a pravidelné stravovanie, mäso a mäsové výrobky, zelenina a ovocie, vegetariánstvo. Nápoje. Cestoviny a múčne výrobky. Mliečne výrobky. Stravovacie zariadenia. Príprava jedál. Kuchynské náradia, stroje a zariadenia. Bežné koreniny. Kultúra stravovania a stolovania pri rozličných sviatkoch a oslavách. Zdravá výživa. Stravovanie v reštaurácii, fast food zariadenia, tradičné slovenské/národné jedlá.

**10. Človek a príroda.** Počasie, predpoveď počasia. Domáce, poľné a lesné zvieratá. Kvety a rastliny okolo nás. Izbové kvety a exotické rastliny. Klimatické zmeny, ich vplyv na človeka. Človek a jeho životné prostredie. Príroda okolo nás – ochrana životného prostredia pred ničením a zdevastovaním. Národné parky, chránené oblasti, prírodné rezervácie.

**11. Obliekanie a móda.** Základné druhy oblečenia. Odevné doplnky. Výber oblečenia na rôzne príležitosti. Vhodné oblečenie do školy, na šport, koncert, do divadla či na stužkovú slávnosť. Móda a jej trendy, módné prehliadky, značkové oblečenie, možnosti nákupov oblečenia. Výhody nakupovania počas sezónnych výpredajov. Reklamácie – práva zákazníkov.

**12. Kultúra a umenie.** Druhy umenia. Divadelné a filmové umenie, literatúra, výtvarné a hudobné umenie. Základné umelecké smery a štýly. Umenie – spoločnosť – kultúra. Umenie v každodennom živote (gýč, vkus, vlastné zážitky).

Význam ľudového umenia – folklóru. Najznámejšie umelecké súbory na Slovensku. Významní predstavitelia filmového, divadelného, výtvarného, hudobného a literárneho umenia na Slovensku. Tanečné umenie, balet, muzikál.

**13. Mládež a jej svet.** Aktivity mládeže, vzťahy medzi rovesníkmi, generačné vzťahy. Predstavy mládeže o svete. Mladosť – priateľstvo – láska. Budúcnosť mládeže. Existenčné problémy dnešnej mládeže (bývanie, bývanie u rodičov a v internáte – výhody a nevýhody, zamestnanie, založenie rodiny, iné sociálne otázky).

Tienisté stránky života mladých. Hodnotová orientácia mladých ľudí. Správanie sa mladých na verejnosti.

**14. Kniha a čítanie.** Obľúbená činnosť vo voľnom čase. História kníh. Kniha ako dar. Čítanie ako zdroj informácií a zábavy. Význam beletrie a odbornej literatúry. Druhy románov podľa témy. Kníhkupectvá a antikvariáty. Sfilmované romány, bestsellery. Nobelove ceny za literatúru. Obľúbený spisovateľ, obľúbená kniha. Elektronické knihy, digitálne knihy.

**15. Vzory a ideály.** Človek, jeho vzory a ideály. Kladný a záporný vplyv prostredia na človeka, pozitívne a negatívne vzory – rodina, škola, priatelia, herci, speváci, športovci, celebrity, výnimoční ľudia. Ľudia a rizikové povolania. Idoly súčasnej mladej generácie.

**16. Slovensko – naša vlasť.** Geografické údaje – rozloha, obyvateľstvo, podnebie, geografická charakteristika: rieky, jazerá, hory, mestá. Prírodné, historické a kultúrne pamätihodnosti v našej vlasti. Turistické miesta, kultúrne zvyky a tradície. Dôležité sviatky (štátne a cirkevné). Hlavné mesto SR – jeho najvýznamnejšie historické pamiatky a kultúrne podujatia. Miesta zaradené do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO na Slovensku.

**17. Veda a technika v službách ľudstva.** Technické vynálezy v živote človeka, vedecký pokrok, vynálezcovia. Veda v minulosti a dnes. Udeľovanie Nobelovej ceny za vedecký výskum, technické objavy a za prínos pre ľudstvo. Využívanie výtvarných vied a techniky v každodennom živote (počítače, internet, tablety, mobilné telefóny, smartfóny). Vzťah mladých a starších ľudí k modernej technike. Elektronika v našom živote. Elektrospotrebiče v domácnosti. Zaujímavosti zo sveta vedy a techniky. Využívanie vedeckých objavov v doprave, medicíne, vo výskume vesmíru. Veda a zbrojný priemysel. Vymoženosti vedy a techniky, využívanie informačných technológií v každodennom živote.

**18. Krajiny, mestá a miesta.** Krajiny a svetadiely. Moja krajina a moje mesto, geografický opis krajiny. Kultúrne a historické pamiatky krajín a miest. Turistické zaujímavosti regiónu. Významné centrá a významné osobnosti regiónu. Športový a kultúrny život nášho regiónu. Významné kultúrne a iné spoločenské podujatia v regióne či v mieste bydliska. Školstvo a úrady.

**19. Človek a spoločnosť, medziľudské vzťahy, komunikácia.** Jazyk ako dorozumievací prostriedok. Vzťahy v rodine, v škole, v zamestnaní, medzi priateľmi, s rodičmi. Rozvody a ich príčiny. Nadácie, dobročinné aktivity. Vzťah spoločnosti a ľudí k bezdomovcom a k postihnutým ľuďom. Najčastejšie formy komunikácie v súčasnosti – využívanie symbolov, sociálne siete, posunková reč. Ľudia, ktorí ovplyvnili dejiny civilizácie. Kultúra komunikácie.

**20. Multikultúrna spoločnosť.** Život ľudí rôznej farby pleti, vierovyznania, kultúry, národnosti. Boj proti rasizmu, diskriminácii, utečenecké tábory. Tolerancia. Tragédie v minulosti a v súčasnosti spôsobené etnickou rasovou nenávisťou, ich príčiny a možnosti odstraňovania. Odporcovia multikultúrnej spoločnosti. Význam a potreba znalosti cudzích jazykov. Zvyky a tradície na Slovensku a v rôznych krajinách. Zbližovanie kultúr a rešpektovanie rôznorodosti a tradícií.



**21. Zamestnanie.** Pracovné pomery a kariéra. Nové a zaujímavé profesie. Pracovné podmienky. Finančné a morálne ohodnotenie. Problematika nezamestnanosti. Fungovanie trhu práce – profesie z hľadiska ponuky a dopytu. Vplyv vzdelanostnej úrovne na vývoj nezamestnanosti. Význam vzdelania. Problémy zamestnania sa, štátny sektor, súkromné podnikanie, úrady práce, rekvalifikačné kurzy, práca v zahraničí. Práca popri štúdiu. Príprava na pracovný pohovor. Predstavy o svojom budúcom povolání.

**22. Masmédiá.** Noviny, časopisy, rozhlas, televízia, internet – zdroj informácií, vzdelávania, zábavy. Sloboda prejavu slova, význam televízie na formovanie charakteru človeka. Rôzne druhy televíznych kanálov a programov, mobilná komunikácia. Účel reklamy v médiách, vplyv médií na náš život. Bulvár. Národnostná tlač. Vplyv masovokomunikačných prostriedkov na názor ľudí.

**23. Štátny systém SR a zásady právneho štátu.** Vznik SR. Základná informácia o Ústave SR, zákonodarnej, výkonnej a o súdnej moci. NR SR a jej zloženie, vláda, prezident, obecné a mestské samosprávy a ich služby obyvateľstvu. Práva a povinnosti občanov, volebné právo, ľudské práva, práva národnostných menšín, verejný ochranca ľudských práv. Dôchodkové zabezpečenie. Slovenská republika a Európska únia.

## UKÁŽKY SÚŤAŽNÝCH ÚLOH NA SAMOSTATNÚ TVORBU TEXTU Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

1. Zamestnanie
2. Doprava a cestovanie
3. Obchody a služby
4. Človek a spoločnosť, medziľudské vzťahy, komunikácia
5. Človek a príroda

1. Domov a bývanie
2. Vzdelávanie a práca
3. Mládež a jej svet
4. Stravovanie
5. Obliekanie a móda

1. Masmédiá
2. Obliekanie a móda
3. Vzory a ideály
4. Stravovanie
5. Človek a príroda

1. Krajiny, mestá a miesta
2. Multikultúrna spoločnosť
3. Slovensko – naša vlasť
4. Domov a bývanie
5. Šport

### **1. Starostlivosť o zdravie, prevencia proti civilizačným chorobám**

Zdravý životný štýl, medicína, ochorenia, liečenie, zdravotníctvo, fajčenie, drogová závislosť, prevencia, zdravá výživa, šport.

### **2. Záujmy a záľuby – rozumné využívanie voľného času**

Záujmová činnosť, športové aktivity, kultúra, umelecké činnosti, skauting, turistika.

### **3. Prírodné krásy a historické pamiatky v našom regióne**

Opis regiónu z geografického a z historického hľadiska, zaujímavosti, významní ľudia, nedostatky, návrhy na zlepšenie života v regióne.

### **4. Zaujímavosti zo sveta vedy a techniky**

Technické vynálezy, vedecké výskumy, výdobytky modernej doby v domácnosti, v škole, moderné technológie v medicíne, výskum vesmíru.

### **5. Životné prostredie ako aktuálny civilizačný problém**

Znečisťovanie životného prostredia, typy odpadu, separovanie odpadu, chránené územia, rastliny a zvieratá, narušenie rovnováhy v prírode, práca aktivistov.

1. Zamestnanie
2. Rodina a spoločnosť
3. Vzdelávanie a práca
4. Človek a spoločnosť, medziľudské vzťahy, komunikácia
5. Mládež a jej svet

1. Človek a príroda
2. Obchody a služby
3. Ľudské telo, starostlivosť o zdravie
4. Voľný čas a záľuby
5. Doprava a cestovanie

1. Šport
2. Kultúra a umenie
3. Vzory a ideály
4. Veda a technika v službách ľudstva
5. Multikultúrna spoločnosť

1. Stravovanie
2. Kniha a čítanie
3. Krajiny, mestá a miesta
4. Masmédiá
5. Domov a bývanie

1. Slovensko – naša vlasť
2. Obliekanie a móda
3. Štátny systém SR a zásady právneho štátu
4. Ľudské telo, starostlivosť o zdravie
5. Človek a spoločnosť, medziľudské vzťahy, komunikácia

1. Šport
2. Vzory a ideály
3. Multikultúrna spoločnosť
4. Obchody a služby
5. Kultúra a umenie

1. Rodina a spoločnosť
2. Kniha a čítanie
3. Masmédiá
4. Vzdelávanie a práca
5. Mládež a jej svet

## C) SAMOSTATNÁ TVORBA TEXTU POMOCOU VYTYPOVANÝCH SLOV A JEHO ÚSTNEHO PREDNESU

Porota pripraví pre súťažiacich 10 slov rozličného slovného druhu, ktoré sú rovnaké pre všetkých súťažiacich a netýkajú sa jedného konkrétneho tematického okruhu alebo jednej konkrétnej témy, aby neobmedzovali súťažiacich v ich predstavivosti a kreativite. Každý súťažiaci a každá súťažiaca samostatne zostaví z daných slov krátky súvislý text na ľubovoľnú tému v rozsahu maximálne 5 minút a bez použitia písomnej osnovy ho ústne prednesie. V texte súťažiaci musia použiť všetky slová v ľubovoľnom gramatickom tvare. Čas na prípravu je 15 minút.

<b>Hodnotí sa:</b>	adekvátnosť a výstižnosť obsahu	5 bodov
	kreativita a rozmanitosť vetných modelov	5 bodov
	kompozícia textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>30 bodov</b>

### UKÁŽKY SÚŤAŽNÝCH ÚLOH Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

- príroda, ľahostajný/-á/-é, zavolať, niekoľko, veru, ty, hľa, aby, podľa, priateľsky
- rieka, hurá, oznámiť, príjemne, každý, neodolateľný/-á/-é, okolo, málo, avšak, snáď
- most, hej, nakresliť, pekne, niekto, nepríjemný/-á, /é, oproti, málo, aby, hádam
- vedro, upiecť, neskutočný/-á/-é, stokrát, náš/naša/naše, ej, snáď, opatrne, okolo, avšak
- okuliare, cvičiť, rovný/-á/-é, nikto, päť, letecky, sotva, pred, číup, alebo
- koleso, ach, zrejme, stokrát, ťažko, príjemný/-á/-é, niekto, pred, hľadať, ale
- zľaknúť sa, okuliare, nikto, výnimočný/-á/-é, strýkov/strýkova/strýkovo, trikrát, poznámka, ochotne, porovnať, včera
- poliať, pretekár, každý, nezvyčajný/-á/-é, sestrin/sestrina/sestrino, málo, zajtra, ach, nahlas, hádam
- zastaviť, tréner, nikto, skúsený/-á/-é, susedov/susedova/susedovo, trikrát, onedlho, pomaly, ej, vraj
- rozosmiať, slovník, akýsi, rovný/-á/-é, mnoho, bez, hravo, sotva, jaj, lebo

- vyplniť, zrkadlo, ktosi, nekonečný/-á/-é, uprostred, ľudsky, vôbec, keby, dvoje, bác
- poslať, miesto, súvislý/-á/-é, dvojaký/-á/-é, alebo, každý, priateľsky, aspoň, jaj, oproti
- spôsob, venovať sa, originálny/-a/-e, dvoje, váš/vaša/vaše, keby, milo, alebo, nad, hm

**D) VZOROVÁ UKÁŽKA SÚŤAŽNÝCH ÚLOH  
Z CELOŠTÁTNEHO KOLA V ROKU 2023**



Celoštátne kolo súťaže

**POZNAJ SLOVENSKÚ REČ**

3. kategória

žiaci 6. a 7. ročníka gymnázia s VJM s osemročným vzdelávacím  
programom

a

žiaci 2. a 3. ročníka gymnázia s VJM a stredných odborných škôl  
so štvorročným vzdelávacím programom

Bratislava 8. 6. 2023

## Súťažná úloha A – interpretácia vypočutého populárno-náučného textu

### **Chcete si splniť svoje sny? Začnite si formovať vytrvalosť**

Mnohí ľudia sú presvedčení, že veľké úspechy pramenia z nejakého geniálneho vniknutia.

V skutočnosti však viacerí úspešní ľudia len neúnavne hľadali a skúšali jedno riešenie za druhým. Vyskúšali viaceré možnosti, až kým sa nedostali tam, kde chceli. Boli totiž vytrvalí. Vytrvalosť je schopnosť zostať činný bez ohľadu na svoje pocity. Ak ste vytrvalí, pokračujete dokonca aj vtedy, keď máte pocit, že už ďalej nemôžete. Vytrvalí ľudia sú tí, ktorí vnímajú porážku len ako niečo dočasné. Oni sa nikdy nezmieria so životným neúspechom.

Ak sa teda chcete postupne posúvať k svojim cieľom a chcete si postupne plniť svoje predsavzatia a sny, mali by ste sa zmerať na nasledujúce skutočnosti:

#### - **Jasný cieľ a zámer**

Nech je to čokoľvek, po čom v živote túžite, potrebujete plán, pomocou ktorého by ste to mohli uskutočniť. Potrebujete si stanoviť ciele, aby ste mali úplne jasno v tom, čo musíte spraviť pre ich dosiahnutie. Človek ak vie, čo presne chce, vytvára si tak základný predpoklad pre formovanie vytrvalosti. Keď ste správne motivovaní, dokážete prekonávať mnohé prekážky. Ciele, pre ktoré ste sa rozhodli, si nezabudnite napísať. Konkrétny plán, aj keď je nedokonalý, človeka posúva k vytrvalosti. Spísané ciele musia byť jasné a čo najpodrobnejšie. Nestačí si napísať len, že chcem schudnúť. Musíte si rozpísať podrobné kroky, ktoré musíte absolvovať. Napríklad, akým spôsobom budete cvičiť, ako zmeníte stravu a podobne. Spíšte si teda do zoznamu všetky potrebné úlohy a kroky, ktoré vás na ceste za vašimi snami čakajú. Potom, ako ste si zapísali všetko, nastal čas, aby ste si ich upratali. Pekne si ich logicky usporiadajte podľa toho, ktoré sú dôležitejšie a ktoré sú menej dôležité.

#### - **Sebadôveru**

Ten, kto verí sám sebe, väčšinou ide vytrvalo za svojím cieľom. Ľudia, ktorí si vážia sami seba, sú so sebou spokojnejší a vďaka tomu budú aj úspešnejší. Nemyslite si, že druhí sú vždy vo všetkom lepší. Verte tomu, že aj vy ste veľmi hodnotný človek, ktorý môže byť povzbudením pre iných. Začnite tým, že si spravíte analýzu svojich kládov a nedostatkov. Identifikovať svoje slabé stránky neznamená znenávidieť sa. Je prirodzené, že takmer každý má svoje dobré i zlé stránky. Vážiť si sám seba neznamená, že sa nepotrebuje zlepšovať. Je dobré si uvedomiť, že hoci sa všetko dá a môže meniť, už teraz máte cenné vlastnosti, ktoré si musíte vážiť.

#### - **Spoluprácu**

K rozvoju vytrvalosti prispieva aj spolupráca, porozumenie a vzájomná pomoc. Je pravdepodobné, že počas svojho života stretnete aj ľudí, s ktorými si nebudete dobre rozumieť. Budú mať iné názory, hodnoty, život budú vnímať ináč ako vy. Títo ľudia, či ich už stretnete v škole alebo na pracovisku, nemusia vám za každú cenu



pokaziť deň a náladu. Je potrebné si uvedomiť, že pôsobia na vás negatívne hlavne preto, lebo neveria sami sebe, a preto tak veľmi radi iných obviňujú, závidia im alebo ich nenávidia. Všetci máme občas problémy. Rozdiel medzi negatívnymi a pozitívnymi ľuďmi je v tom, že tí pozitívni sú zameraní na riešenie a tí negatívni väčšinou nič neriešia a očakávajú len negatívny výsledok. Ak sa zameriate na spoluprácu s ľuďmi, vašu vytrvalosť to len podporí.

#### - **Silnú vôľu**

Vôľa je schopnosť človeka vykonávať chcenú, zamýšľanú a naplánovanú činnosť. Je to tiež vnútorná sila, ktorá umožňuje vedome riadiť vlastné správanie k hodnotovým cieľom a aj určovať alebo ovplyvňovať konanie druhých. Vôľa smeruje vo všetkých svojich prejavoch k nejakej uznanej hodnote. Premyslená a systematická práca prináša oveľa lepšie ovocie. A odstraňuje stres. Vôľu si najlepšie precvičíte tak, keď si vyberiete zo zoznamu úloh tú, ktorú ste dlho odkladali. Stanovte si termín na jej splnenie a uistite sa, že ho dodržíte.

#### - **Návyky**

Ak si chce človek splniť nejaké ciele, často musí meniť aj niektoré svoje návyky. Môžete si v určitej etape života uvedomiť, že by vám iný typ správania mohol v určitých situáciách prinášať väčší úžitok a príjemnejší pocit zo seba samého. Odstránenie či zmena určitého návyku nie je vôbec jednoduchá a množstvu ľudí spôsobuje frustrácie alebo vyvoláva veľa otázok v súvislosti s tým, ako to urobiť. Náš mozog má rád vyšliapané cestičky. Psychológovia definujú návyk ako naučenú sekvenciu správania, ktorá sa automaticky spustí v rámci určitého kontextu. Keď sa tak stane, prestávame kontrolovať svoje správanie vôľou a určité veci robíme automaticky. Na jednej strane takéto návyky šetrí našu mentálnu energiu, ale na druhej strane nás to núti k stereotypom. Ak je návyk zautomatizovaný, je preň typické, že vyžaduje minimálne uvedomenie, ale zároveň chýba vedomie zámeru. Problém nastáva vtedy, keď sú návyky v konflikte s našimi vedomými postojmi a dlhodobými cieľmi. Návyky takmer vždy víťazia nad vedomými zámermi. Lenže, ako vymeniť staré návyky za nové? Mnohí psychológovia odporúčajú v konkrétnom čase zamerať sa na zmenu iba jedného zvyku. Takto budete schopní venovať mu všetku svoju energiu. Pri budovaní nového návyku alebo jeho udržovaní skúste byť pozorní k svojim pocitom a porovnajte ich s pocitmi, ktoré ste mali pri starom návyku. Mali by ste cítiť väčší úžitok a príjemnejšie pocity pri novom správaní. Skúste si tieto pocity uvedomiť a poďakovať sami sebe, že sa snažíte prekonať svoje hranice a kráčate lepším smerom.

Každý človek si teda môže budovať duševnú silu a vytrvalosť. Ale tak ako budovanie fyzickej sily, aj rozvíjanie duševného potenciálu si vyžaduje odhodlanie, jasný zámer a uplatňovanie niekoľkých osvedčených stratégií.

Dostupné na: <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/6782/chcete-si-splnit-svoje-sny-zacnite-si-formovat-vytrvalost> [cit. 2023-05-30] (67 riadkov)



## Súťažná úloha B – samostatná tvorba textu úvahového charakteru a jeho ústny prednes

Zostav **súvislý text** na vylosovanú **tému** v rozsahu maximálne **5 minút**.

Čas na prípravu – **15 minút**

Súvislý ústny prejav musíš predniesť **bez použitia písomnej osnovy**.

**1. Doprava a cestovanie.** Dopravné prostriedky, ich výhody a nevýhody. Osobná a nákladná doprava. Príprava na cestu a cestovanie. Cestovanie vlakom a autobusom, lietadlom, loďou, MHD. Cestovný poriadok. Zabezpečenie rekreácie cez internet, ponuky cestovných kancelárií, druhy zájazdov. Význam dopravy. Najčastejšie príčiny dopravných nehôd. Turistika a cestovný ruch. Problémy cestných, železničných a leteckých sietí.

**2. Človek a príroda.** Počasie, predpoveď počasia. Domáce, poľné a lesné zvieratá. Kvety a rastliny okolo nás. Izbové kvety a exotické rastliny. Klimatické zmeny, ich vplyv na človeka. Človek a jeho životné prostredie. Príroda okolo nás – ochrana životného prostredia pred ničením a zdevastovaním. Národné parky, chránené oblasti, prírodné rezervácie.

**3. Obliekanie a móda.** Základné druhy oblečenia. Odevné doplnky. Výber oblečenia na rôzne príležitosti. Vhodné oblečenie do školy, na šport, koncert, do divadla či na stužkovú slávnosť. Móda a jej trendy, módné prehliadky, značkové oblečenie, možnosti nákupu oblečenia. Výhody nakupovania počas sezónnych výpredajov. Reklamácie – práva zákazníkov.

**4. Veda a technika v službách ľudstva.** Technické vynálezy v živote človeka, vedecký pokrok, vynálezcovia. Veda v minulosti a dnes. Udeľovanie Nobelovej ceny za vedecký výskum, technické objavy a za prínos pre ľudstvo. Využívanie výdobytkov vedy a techniky v každodennom živote (počítače, internet, tablety, mobilné telefóny, smartfóny). Vzťah mladých a starších ľudí k modernej technike. Elektronika v našom živote. Elektropotrebiče v domácnosti. Zaujímavosti zo sveta vedy a techniky. Využívanie vedeckých objavov v doprave, medicíne, vo výskume vesmíru. Veda a zbrojný priemysel. Vymoženosti vedy a techniky, využívanie informačných technológií v každodennom živote.

**5. Zamestnanie.** Pracovné pomery a kariéra. Nové a zaujímavé profesie. Pracovné podmienky. Finančné a morálne ohodnotenie. Problematika nezamestnanosti. Fungovanie trhu práce – profesie z hľadiska ponuky a dopytu. Vplyv vzdelanostnej úrovne na vývoj nezamestnanosti. Význam vzdelania. Problémy zamestnania sa, štátny sektor, súkromné podnikanie, úrady práce, rekvalifikačné kurzy, práca v zahraničí. Práca popri štúdiu. Príprava na pracovný pohovor. Predstavy o svojom budúcom povolání.

**Súťažná úloha C** – samostatná tvorba textu pomocou daných slov a jeho ústny prednes

Zostav krátky **text** na **ľubovoľnú tému** v rozsahu max. **5 minút pomocou všetkých 10 slov**.

Vymysli textu vhodný **nadpis**.

**Slová** môžeš použiť **v ľubovoľnom poradí**.

Slová môžeš **skloňovať/časovať**.

Čas na prípravu – **15 minút**

Text musíš predniesť **bez použitia písomnej osnovy**.

**nápoj, stavať, základný, -á, -é, viackrát, málokedy, nechtiac, pre, ani, hop, dokonca**

## 6. OBSAHOVÁ NÁPLŇ SÚŤAŽE A SÚŤAŽNÉ ÚLOHY

### 4. KATEGÓRIE

Do súťaže v tejto kategórii sa môžu prihlásiť žiačky a žiaci 1., 2. a 3. ročníka stredných odborných škôl s VJM s trojročným vzdelávacím programom, žiačky a žiaci 1. až 4. ročníka stredných odborných škôl so štvorročným vzdelávacím programom s VJM bez maturity a žiačky a žiaci 1. ročníka nadstavbového štúdia SOŠ po získaní stredného vzdelania bez maturity.

#### **Súťaž v 4. kategórii pozostáva:**

- a) z interpretácie vypočutého textu,
- b) zo samostatnej tvorby textu opisného charakteru a jeho ústneho prednesu,
- c) zo samostatnej tvorby textu pomocou vytypovaných slov a jeho ústneho prednesu.

**Celkový výkon** súťažiacich sa hodnotí bodovou hodnotou v rozpätí **0 – 80 bodov**. Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **80 – 70 bodov**, sa zaradia **do zlatého pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **69 – 59 bodov**, sa zaradia **do strieborného pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli bodové hodnotenie **58 – 48 bodov**, sa zaradia **do bronzového pásma**.

Súťažiaci, ktorí dosiahli menej ako 48 bodov, neumiestnia sa v žiadnom pásme.

### **A) INTERPRETÁCIA VYPOČUTÉHO TEXTU**

Populárno-náučný text v rozsahu 50 – 60 riadkov musí byť primeraný veku a vyhovovať záujmom tejto mládeže. Súťažiacim text prečíta člen poroty dvakrát. Súťažiaci si počas počúvania textu robia poznámky. Príprava na interpretáciu vypočutého textu je 15 minút. Súťažiaci vypočutý text zreprodukujú bez použitia poznámok v rozsahu maximálne 5 minút.

<b>Hodnotí sa:</b>	porozumenie textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>20 bodov</b>

## UKÁŽKY TEXTOV NA REPRODUKCIU Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

### GRASSALKOVICHOVA – PREZIDENTSKÁ ZÁHRADA

Pred bránou na Suchom mýte kúpil veľké pozemky obľúbenec cisárovnej, prezident bratislavskej stavebnej komory, slobodný pán Anton Grassalkovich. Po roku 1760 si tu dal postaviť neznámemu architektovi letný palác. K palácu priliehala na južnej strane čestné nádvorie, uzavreté mrežou a zo severu veľká záhrada, ktorá je známa ako Grassalkovichova záhrada za dnešným prezidentským palácom. Jej súčasná štruktúra naznačuje približne pôvodné usporiadanie.

Na základe zachovaného pôdorysu záhrady z roku 1780, keď už stromy dorastajú do mohutnejších rozmerov, môžeme usúdiť, že išlo skutočne o nádhernú záhradu, architektonicky i záhradnícky skvelo riešenú.

Svedectvo o jej vtedajšom vzhľade sa nám zachovalo v cestopisoch Gottfrieda Rottensteina, ktorý opisuje záhradu s veľkou plochou trávnik a kvetinovými vázami, košmi, cyprusmi, oleandrami i bohatou sochárskou výzdobou. Spoza trávnik hľadeli návštevníkovi v ústrety sochy, ktoré boli umiestnené vo výklenkoch. V ďalšej časti záhrady boli aleje pagaštanov a ovocných stromov. Záhrada mala tvar nepravidelného lichobežníka zužujúceho sa smerom k palácu. Hneď za palácom dominoval znížený trávnik elipsovitého tvaru, na ktorý nadväzovali pravidelné časti, ohraničené nízkym živým plotom. Pagaštanové aleje oddeľovali dve bočné časti, ktoré mali jednoduchší pôdorys, v pravej časti pri hospodárskych budovách boli aj ovocné stromy. Úprava záhrady je dôkazom toho, že sa cudzie v tomto prípade francúzske, neprenášalo do našich podmienok mechanicky, ale sa menilo a tvorivo upravovalo.

Grassalkovich, ako významný štátny i ekonomický činiteľ, určil celému objektu predovšetkým reprezentačnú úlohu. Usporadúvali sa tu nielen spoločenské, ale aj kultúrno-umelecké podujatia, napríklad i hudobné akadémie. Grassalkovich vlastnil hudobné teleso, malý orchester, ktorý usporadúval koncerty v záhrade paláca. Určité obdobie v tomto orchestri účinkoval ako huslista aj otec Jána Nepomuka Hummela. Koncerty v tomto objekte mali dlhodobú tradíciu, ktorá pretrvala až do začiatku druhej svetovej vojny.

V priebehu desaťročí sa menili majitelia objektu a menil sa aj pôdorys usporiadania záhrady. Ukazuje to podrobný plán z roku 1820, t. j. z obdobia, keď bola záhrada veľmi známa. História celého areálu je veľmi bohatá. Za posledné vyše polstoročie tu bolo vojenské veliteľstvo a v záhrade sa konali vojenské promenádne koncerty pre širokú verejnosť do roku 1939.

Po druhej svetovej vojne v roku 1945 objekt opäť sprístupnili verejnosti. V roku 1948 bol palác so záhradou darovaný pionierskej organizácii. Záhrada bola vtedy tiež prispôbena účelom a náplni tejto organizácie. V tomto období v roku 1978 bola do záhrady doplnená aj záhradná fontána, bohužiaľ, pre túto záhradu nie veľmi vhodný prvok.

V dnešných dňoch palác opäť slúži pre potreby prezidenta Slovenskej republiky a záhrada bola koncom minulého storočia s výnimkou niektorých prvkov rekonštruovaná do podoby, akú mávala v časoch svojho vzniku.

Dnes v parku nájdeme aj jazdeckú sochu Márie Terézie, ale aj rad stromov, ktoré vysadili významné štátne návštevy Slovenska.

*Dostupné na: <http://www.bratislava.sk/grassalkovichova-prezidentska-zahrada/d-11016182/p1=11050292> [cit. 2016-04-10] (40 riadkov, skrátené; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2014/2015, Trnavský kraj)*

**aleja** -e -í -am -ach ž. cesta vysadená z oboch strán stromami, stromoradie

## MÓDA

Móda je fenomén, ktorý po stáročia ovplyvňuje konanie a myslenie ľudí. Zasahuje do nášho života, ovplyvňuje náš životný štýl, zloženie šatníka či vzhľad domova. Človek nie je len vešiakom na šaty. Každý z nás by si mal nájsť ten svoj životný štýl obliekania a nekopírovať mnohokrát bezhlavo móдне výstrelky. Štýl je harmóniou medzi osobnosťou človeka a tým, ako navonok vyzerá. Nato, aby sme boli v obraze, čo sa práve nosí, a čo sa chystá na nasledujúcu sezónu v móďnej brandži je nutné sledovať aktuálne móďne trendy. Prehľad o kolekciách slovenských a svetových móďnych dizajnérov nám pomáha inšpirovať sa pri hľadaní vlastného štýlu. Treba však mať na pamäti, že štýl je nadradený móďe. História móďy je pravdepodobne taká stará ako história odevu. Všetko začalo okamihom, kedy človek objavil funkčnosť odevu pred chladom a vlhkom, nebolo ďaleko k momentu, kedy sa zamyslel nad jeho štylizáčnou a estetickou funkciou. Odevy a móďa sú prostriedkom reči a komunikácie so svetom, taktiež vyjadrovaním názoru o svete a človeku samotnom. Napríklad také rifle boli pôvodne výhradne pracovným odevom a v určitom období u určitej skupine mládeže sa stali vyslovene móďnym kusom odevu. Pri lepšom pohľade do minulosti zistíme, že otázky móďy sa týkali predovšetkým panovníkov, šľachty, neskôr vysokej buržoázie a boli aktuálne v kultúrnych a politických centrách. Priemyselná civilizácia posunula odev a jeho spoločenskú a spotrebnú funkciu do úplne inej polohy. Začala meniť niektoré kritériá, predovšetkým v zaraďovaní odevu do kategórie majetku. Šatstvo kedysi bolo súčasťou výbavy a dedilo sa z generácie na generáciu. Neskôr sa cena odevov začala postupne znižovať, čo bolo dôsledkom hlavne hromadnej výroby – konfekcie, ktorá sa podieľala na novom obsahu móďy.

Móďa je štýl a úprava spotrebných predmetov príznačných pre určité obdobie. Týka sa rovnako odevu ako auta, domu, jedla, športu, voľného času a iných radovánok. Móďa je zároveň hodnotový rebríček.

Odievanie je druhom komunikácie a oblečenie môžeme zaradiť ako neverbálny styk. Forma verbálneho a neverbálneho styku sa uskutočňuje správaním, vystupovaním, zovňajškom, a tým je oblečenie a jeho celková úprava. Styk s ľuďmi podlieha pravidlám spoločenského správania a chovania formulované etiketou

a protokolom. Jednoducho povedané, čo máme vtedy a vtedy na sebe, čo máme hovoriť a koľko, ako sa správať k okoliu, ako jesť, ako komunikovať slovné a bez slov. Farba v oblečení je prvotnou a najmocnejšou komunikáciou.

I kadernícke štýly sú v histórii rovnako pestré a zaujímavé ako krajčírské. Zmena pôsobí ako podstatný psychologický krok, vlasy sú našou telesnou súčasťou. Každý nový účes, zdá sa, je nová osobná premena.

Celý historický vývoj obliekania je nerozlučne spätý s módou, ktorá bola ustavične motivovaná spoločenskými udalosťami, prirodzenou túžbou po zmene a hľadaním kritérií na určovanie dobového ideálu krásy.

Módu 20. storočia určujú jednak módné salóny, ktorých modely reprodukuje náročná módna tlač a tiež sériová výroba. Móda pôsobí aj na spoločenské hodnoty. Dnešná móda má kozmopolitný štýl, lebo komunikácia dnešnej civilizácie je tak skĺbená a previazaná, že móda jednoducho diktuje prakticky celej planéte Zem.

Odievanie je neodmysliteľnou súčasťou nášho každodenného života. Odzrkadľuje mieru nášho estetického cítenia, ktoré je úzko spojené s našou najvnútornejšou podstatou a dotvára človeka v jeho viditeľnom prejave. Svojím vhodným alebo nevhodným odevom dávame ľuďom v našom okolí vždy najavo, akí v skutočnosti sme.

Dostupné na: <http://fpv.uniza.sk/orgpoz/zivstyl/moda.html> [cit. 2016-04-10] (45 riadkov; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2015/2016, Trnavský kraj)

## ZDRAVÉ JEDLO AKO NAŠA CESTA

Zmeniť dlhoročné a zabehané stravovacie návyky vyžaduje vôľu a disciplínu. Dlhodobé zmeny sú podmienené silnou motiváciou a sebadisciplínou. Nie je to ľahká cesta. Preto máme veľa obéznych a chorých ľudí. Vedia o potrebe zmeny, ale nemajú dost sily a energie ako potrebné kroky realizovať a v tomto snažení i vytrvať. Často narážajú na predsudky a nepochopenie okolia. Stáva sa, že ani najbližšia rodina a priatelia nebývajú potrebnou oporou. Sú niekedy skôr brzdou, dokonca až prekážkou. Prechod k zdravej strave je tak trochu experiment. Znamená, venovať čas získavaniu informácií, venovať čas na zaobstaranie potrebných potravín a venovať čas príprave jedla. Každý začiatok je ťažký. Prvé experimenty nemusia byť úspešné, ale netreba sa nechať odradiť. Hľadanie správnych ciest k zdravej výžive by malo byť radosťou a trochu i zábavou. Nič netreba preháňať. Všetko sa dá robiť postupne, s mierou a postupnými malými krokmi.

Prvoradé je prekonať pohodlie a ľahostajnosť. Nesprávne stravovanie a konzumácia nevhodných potravín je cesta k zdravotným problémom. Problémom sú tiež naše stravovacie návyky. Návyky sú takmer stereotypmi až podmienenými reflexmi. Robíme ich roky, pravidelne a automaticky. Konzumujeme chemický kokteil. Denne a pravidelne. Nevieme eliminovať všetky negatívne vplyvy, nedokážeme sa úplne vyhnúť konzervantom, umelým sladidlám ani farbivám. Nie je to však dôvod na rezignáciu. Máme stále veľa vo vlastných rukách. Mnohým

zdravotným ťažkostiam dokážeme úspešne predchádzať. Všetci chceme dobre spať, mať dobré trávenie, zdravú chrbticu a výkonný imunitný systém. Preto treba niečo aj urobiť. Civilizačné choroby číhajú na každom kroku, trpí nimi väčšina populácie. Nie je žiadny rozumný dôvod zmieriť sa s nepriaznivým stavom.

Chorobám treba predovšetkým predchádzať. Je potrebné posilňovať telo v jeho zdravom stave. Prvoradou úlohou zodpovedných lekárov je posilňovať zdravie a až potom liečiť chorobu. To je len negatívny následok. Ak treba liečiť, to je znakom, že zlyhala ochrana zdravia a prevencia. Organizmus pracuje ako celok – telesné a duševné zdravie sú spojené nádoby. Každá choroba sa najlepšie lieči na začiatku. Postupom času sa stav zhoršuje, ťažkosti sa stupňujú. Liečba často nie je už zameraná na príčinu, ale na následky a symptómy.

Jedlo dokáže liečiť, ale môže i škodiť. Poznatky a výskumy spoľahlivo dokázali, že dĺžka a kvalita života závisí na tom, ako žijeme, čo konzumujeme a aké potraviny máme na tanieri. Nesprávna a nekvalitná potrava je zdrojom mnohých chorôb a zdravotných problémov. Zdravá strava dokáže mnohé ochorenia zmierniť a vyliečiť. Dokáže predĺžiť a skvalitniť život. Dodáva človeku zdravie, energiu a radosť zo života. Potrava je zdrojom energie pre naše telo, pre každú jednu bunku. Niektoré potraviny nám teda pomáhajú, niektoré škodia. Výber a rozhodnutie však zostáva stále na nás.

Dostupné na: <https://stromzdravia.sk/potrava-a-zivot/zdrave-jedlo-ako-cesta/> [cit. 2021-02-15] (35 riadkov; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022)

## KTORÉ POTRAVINY PRE ZDRAVÉ SRDCE ZARADIŤ DO JEDÁLNIČKA?

O tom, čo všetko by ste nemali jesť sa vie veľa. Aj keď ide o nezdravé jedlá chutia nám a preto je ťažké sa ich vzdať. Existuje ale aj veľa zdravých jedál, ktoré sú aj chutné. Navyše sú dobré pre vaše srdce. Ktoré potraviny pre zdravé srdce by ste mali zaradiť do svojho jedálneho lístka?

Strava má značný vplyv na celkové zdravie. Potraviny, ktoré konzumujeme vplývajú aj na zdravie srdca. Okrem toho vhodná strava vplýva aj na zápaly, krvný tlak či hladinu cholesterolu, čo sú hlavné rizikové faktory mnohých srdcových ochorení. Nemusíte meniť od základu celý jedálny lístok. Stačí ak do neho pridáte pár dobrých potravín.

### Ryby

Zamerajte sa hlavne na tučné ryby ako losos a tuniak. Tieto ryby obsahujú veľké množstvá omega-3 mastných kyselín, ktoré znižujú krvný tlak a aj zlý cholesterol. Losos obsahuje dva druhy mastných kyselín. Tieto omega-3 mastné kyseliny znižujú zápal v tele, znižujú krvný tlak a sú teda veľmi dôležité.

### Orechy

Orechy obsahujú nenasýtené mastné kyseliny, vitamín E a vlákninu. Ak chcete pre svoje srdce a zdravie naozaj niečo urobiť dajte si vlašské orechy, ktoré obsahujú aj omega-3 mastné kyseliny. Kombináciou týchto látok vo vlašských orechoch

môžete udržať hladinu cholesterolu v optimálnej hodnote a aj znížiť krvný tlak. Nezabúdajte ale, že orechy obsahujú aj dosť tuku, takže to s nimi neprežeňte.

### **Strukoviny**

Fazuľa obsahuje množstvo živín prospešných pre zdravie srdca. Obsahuje antioxidanty, horčík, vitamíny skupiny B a vlákninu. Konzumáciou strukovín a obzvlášť fazule môžete znížiť krvný tlak, kontrolovať hladinu cholesterolu a aj cukru v krvi. Výhodou konzumácie fazule je fakt, že sa po nej nepriberá.

### **Zemiaky**

Nie, hranolčky naozaj nie sú zdravé ale je to hlavne z dôvodu ich prípravy. Zemiaky ale obsahujú veľké množstvo draslíka a vlákniny, ktoré znižujú krvný tlak a znižujú riziko vzniku srdcových chorôb. Ak vymeníte klasické zemiaky za sladké zemiaky urobíte pre svoje zdravie ešte viac. Sladké zemiaky obsahujú aj vitamín A.

### **Čučoriedky**

Tmavé bobule sú známe veľkým obsahom antioxidantov, ktoré sú prospešné pre krvné cievy. Čím tmavšia je ich farba tým viac týchto antioxidantov bobule obsahujú.

### **Olivový olej**

Olej bohatý na antioxidanty znižuje hladinu zlého cholesterolu a zvyšuje hladinu dobrého cholesterolu. Zároveň sa zistilo, že olivy a teda aj olivový olej môžu znižovať poškodenie buniek v stenách tepien, ktoré zlepšujú prietok krvi.

### **Avokádo**

Túto exotickú surovinu dnes zoženiete bežne aj u nás. Avokádo je bohaté na nenasýtené mastné kyseliny a vitamíny, ktoré ako antioxidanty chránia srdce. Kyselina olejová, ktorú avokádo obsahuje znižuje zápal v celom tele a hlavne v srdci. Siahnuť môžete aj po avokádovom oleji, ktorý môžete pokojne použiť aj na varenie. Tuky obsiahnuté v oleji sú odolné voči oxidácii spôsobenej varením, takže si olej zachováva svoju výživnú hodnotu.

Potraviny s priaznivým účinkom na zdravie srdca môžete do svojho jedálnička zaradiť postupne. Olivovým olejom môžete popolievať šalát, šošovicu vymeňte za fazuľu a miesto hranolčiekov z rýchleho občerstvenia si môžete dať za hrst vlašských orechov. Stravou môžete znížiť riziko rozvoja faktorov, ktoré sa neskôr podpíšu na zdraví vášho srdca. Udržte si zdravé srdce aj s pomocou stravy.

*Dostupné na: <https://www.nazdravie.sk/10-potravin-pre-zdrave-srdce/> [cit. 2023-02-15] (46 riadkov; Krajské kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2022/2023)*

## **VIAC AKO LEN ČERSTVÉ – ZELENINA PRE KAŽDÉHO**

Naša obľúbená čerstvá zelenina nie je k dispozícii po celý rok. Znamená to, že sa mimo hlavnej sezóny musíme uspokojiť s mrazenými a sterilizovanými alternatívami.

Mnohí ľudia považujú za ideálnu čerstvú zeleninu zo záhrady, pričom čerstvosť je



pri kúpe potravín významným faktorom. Zelenina však začína strácať živiny hneď po zbere. Letný hrášok môže počas jedného či dvoch dní stratiť až polovicu obsahu vitamínu C, dokonca ešte pred varením.

V predaji sú tri hlavné formy zeleniny – čerstvá, mrazená a sterilizovaná. Napriek všeobecnému názoru, každá forma má určité výhody, aj keď sa ľudia domnievajú, že najlepšia je vždy čerstvá. Často sa odporúča konzumovať tri dávky zeleniny denne. Zvyšok tohto článku sa zaoberá tým, ako to môžeme zabezpečiť.

Čerstvá zelenina dodá každému jedlu chuť, textúru, farbu a rozmanitosť. Ale na to, aby bola maximálnym prínosom z výživového hľadiska, musí byť celkom čerstvá. Kľúčovým faktorom je teda čas od jej zberu, ktorý uplynul, kým sa dostala na stôl. Kým sa zelenina dostane z centrálnej distribúcie na pult supermarketu, uplynie od jej zberu nejaký čas. Pripočítajme k tomu čas uloženia doma v chladničke alebo v komore. Stratám môžeme zabrániť, keď zeleninu – teda z miestnej, sezónnej produkcie – uložíme do chladničky a čo najskôr ju spotrebujeme.

Čerstvá zelenina sa mrazí alebo sterilizuje, aby sme ju mali poruke. Účinok spracovania zeleniny nemusí vždy vyhovovať očakávaniam spotrebiteľov z hľadiska chuti a textúry, ale výživová hodnota zostane zachovaná. Tieto informácie potvrdila perspektívna skupinová štúdia s vyše 20 000 holandskými mužmi a ženami, ktorá trvala desať rokov. Ukázalo sa, že vyšší príjem zeleniny znížil riziko srdcovocievnych ochorení, bez ohľadu na to, či išlo o surovú alebo spracovanú zeleninu (za spracovanú sa považovala zelenina, ktorá bola doma tepelne upravená, vrátane sterilizovanej a mrazenej zeleniny, a rajčiakový pretlak).

Zelenina sa zmrazuje v čerstvom stave, zvyčajne niekoľko hodín po zbere, pričom si zachová svoje pôvodné „bohatstvo“. Každá zelenina sa však pred mrazením blanšíruje, pričom sa znižuje obsah menej stabilných vo vode rozpustných vitamínov, ako je vitamín B1 a C, ako aj antioxidantov. Ostatné živiny sa zachovávajú ľahšie, napríklad vitamíny A a E, dokonca sa po spracovaní stanú lepšie využiteľnými. Mrazená zelenina má dlhšiu trvanlivosť ako čerstvá, môžeme si ju teda dopriať kedykoľvek, bez ohľadu na sezónu.

Zelenina v konzerve má najdlhšiu trvanlivosť. Zostáva bezpečná po celý rok, niektorá dokonca aj dlhšie. Zelenina sa pred sterilizáciou zvyčajne blanšíruje, čo je dôležitá súčasť konzervovania. Pri výrobe sa aj tepelne spracúva, čo ju približuje k varenej zelenine. V posledných rokoch bol vyvinutý aj konzervačný proces bez aplikácie tepla, pri ktorom sa do veľkej miery zachová pôvodná textúra a obsah živín.

V porovnaní s mrazením sa pri sterilizácii stráca síce viac živín, ale straty pri skladovaní sú v porovnaní s mrazenou a čerstvou zeleninou menšie. Lykopen, antioxidant v rajčiakoch, pritiahol na seba pozornosť, keď sa zistilo, že v sterilizovaných rajčiakoch ho je viac ako v čerstvých. Príčinou môže byť skutočnosť, že konzervovaním sa stáva využiteľnejší, ale s určitosťou sa potvrdilo, že je stabilný. Minerálne látky a vláknina sú pri spracovaní stabilné, takže ich obsah je podobný vo všetkých troch typoch zeleniny. Obavy z konzervovanej zeleniny vyplývajú skôr z toho, čo sa do nej pridáva, než z toho, čo sa z nej stráca. Súčasťou konzervačného

procesu je pridávanie soli vo forme nálevu, tá však nevyhnutne zvyšuje hladinu sodíka. Výrobcovia pracujú na tom, aby sa obsah soli v konzervách znížil.

Význam zeleniny ako zdroja mnohých vitamínov, minerálnych látok a vlákniny je neodškriepiteľný, a všetci by sme mali jesť viac zeleniny, aby sme využili jej nutričné výhody. Zelenina sa zmrazuje a sterilizuje, aby sa vyhovelo požiadavkám dnešných spotrebiteľov. Popri čerstvej zelenine tak máme po celý rok k dispozícii pestrú škálu zeleniny v bezpečných a vysoko kvalitných formách. Výživové odporúčania v rámci celej Európy nabádajú ku konzumácii všetkých typov zeleniny, čerstvej, mrazenej aj sterilizovanej, aby sme jej jedávali dostatok. Tieto odporúčania by sme mali dodržiavať s istotou, že výživový prínos má každá zelenina, po ktorej siahneme.

Dostupné na: <http://www.eufic.org> [cit. 2013-05-15] (52 riadkov; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2012/2013)

**blanšírovať** – krátko sparovať alebo predvariť, robiť blanšírovanie

## OD REMESIEL K POVOLANIAM

Donedávna väčšia časť nášho obyvateľstva pracovala v poľnohospodárstve. Jeho počiatky siahajú na našom území do 4. až 5. tisícročia pred n. l.

Archeologické nálezy potvrdzujú, že naši pradávni predkovia pestovali v tom období pšenicu, proso, jačmeň, chovali hovädzí dobytok, ošípané, kozy.

Poľnohospodárstvo nás teda živilo tisícročia. Často však prepukávali hladomory, dvíhali sa obrovské vlny vysťahovalectva.

Keby sme chceli pátrať po najstaršom povolani na našom území, zistili by sme, že praveký človek bol predovšetkým lovcem alebo zberateľom lesných plodov a korenkov.

V polovici minulého storočia, po zrušení poddanstva, sa želiari, teda najchudobnejší z tých, čo obrábali zem, zmenili na poľnohospodárskych robotníkov, stávali sa sluhami, nádenníkmi. Bolo ich státisíce. Vznikala robotnícka trieda. Jej rady zakrátko rozšírili remeselnícki tovariši, pracujúci v baniach, hutách, manufaktúrach, mestská chudoba. Podľa niektorých prameňov bolo roku 1857 na Slovensku približne 373 000 robotníkov.

[...]

Ktoré povolania boli u nás najzvláštnejšie, najkurióznejšie?

Z rozprávok vieme o uhliaroch. Tí žili v lesoch a vyrábali drevené uhlie. Vtáčnici sa živili lapaním a predajom vtákov. Cinári vyrábali nádoby z liateho cínu, ostrohári ostrohy, strmene, sedlá, hrebenári i hrebene na česanie dobytku. Jestvovali aj fajkári – vyrábali hlinené fajky.

Ale boli ešte aj iné povolania: panciernici, ihlári, medovníkari, mečiari. Mečiarstvo bolo rozšíreným remeslom v 15. a 16. storočí. Ďalej sitári, prachári, smoliari.

Najzriedkavejšie remeslo vykonávali pančuchári a čutoráři. Pančuchárov evidovali roku 1822 iba piatich. Jediný známy cech čutorárov (vyrábali čutory z rohoviny) bol v Rimavskej Sobote.

Možno o nejakých povolaniach povedať, že sú rýdzo alebo takmer rýdzo slovenské? Možno. Napríklad o drotárstve. Jeho začiatky spadajú do polovice 18. storočia. Drotári chodili po domoch doma i za hranicami, opravovali deravý kuchynský riad, vyrábali a predávali rozličné výrobky z drôtu a plechu. Viacerí sa stali aj podnikateľmi.

Olejkárstvo má ešte dlhšiu minulosť. S liečivými olejmi po domácky vyrobenými putovali z dediny do dediny, z mesta do mesta po našej i po ďalších krajinách.

Aj pltníctvo patrilo medzi príznačné slovenské povolania. Odvážni muži splavovali plfami drevo dolu Váhom i Hronom do oblastí, kde dreva nebolo. Prevážali nimi aj iný stavebný materiál, kameň, železo, drevárske výrobky, ale napríklad i soľ.

Akým povolaniam a či remeslám sa u nás najlepšie darilo? Veľmi dobre šperkárstvu. Prekvitalo už v období Veľkej Moravy. Takisto sklárstvo. V minulom storočí síce upadalo, no pred niekoľkými desaťročiami si vydobylo slávu. Aj svetovú.

Nedávno sa o nový spôsob výroby skla – presnejšie azda ozdobovania – pričínil Jozef Lipták, bratislavský umelecký sklár a vynálezca. Prišiel na to, ako sklo „pomalovať“ laserom. So spolupracovníkmi vyrába krásne šperky a sklené plastiky, ktoré zväčša putujú do zahraničia.

Slávne bolo kedysi u nás – klobučníctvo. Najmä bratislavské. Zachoval sa o ňom zaujímavý údaj: v rokoch 1599 – 1636 vyviezli z Bratislavy takmer 400 000 klobočkov...

*Zdroj: ŠVIHRAN, L.: 1000 plus 1 slovenských naj (Odkrývanie našej prírody a človeka), Bratislava: Perfekt, 1996, s. 70 – 71, ISBN 80-8046-046-9 (skrátene a upravené) (41 riadkov; Celosťátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2013/2014)*

**žliar** -a m. v min. príslušník dedinskej chudoby, bیرهš

**tovariš** -a m. v minulosti pomocník majstra: stolársky, mäsiarsky t.

**strmeň** -a m. kovový oblúk (na bokoch sedla) slúžiaci jazdcovi ako opora nohy

**prachár**, -a m. výrobca pušného, strelného prachu;

**čutora** -y -tor ž. plochá (turistická) (plechová) fľaša: č. pálenky

**olejkár** -a m. v min. podomový predavač liečivých olejov a masť

## AKO PRACOVAŤ S ROZUMOM

Práca je dôležitá. Nie je len zdrojom obživy, ale prináša i vnútorné naplnenie a zmysel života. Život bez práce znamená postupne stratu dôstojnosti a sebadôvery. Ľudia, ktorí stratili prácu, by vedeli o tom rozprávať. Veľkým šťastím býva, ak sa stane práca i zdrojom radosti a vnútorného uspokojenia. Všetci máme svoje túžby a predstavy. O takej práci, ktorú by sme mali radi a ktorú túžime robiť. Vždy sa nedá vyberať. Často musíme robiť i takú prácu, ktorá nie je podľa našich predstáv. Žiaľ, situácia na pracovnom trhu je napätá a komplikovaná. Rozhodujú rôzne aspekty. Finančné ohodnotenie, ale i dostupnosť, či pracovné podmienky. Veľa ľudí musí za prácou cestovať – to je často veľmi namáhavé. Zasahuje to do integrity rodín. Predstavuje veľkú záťaž: časovú i finančnú.

Pracujeme veľa. Snažíme sa zarobiť čo najviac peňazí. Chceme naplniť svoje potreby. Osobné potreby i potreby svojej rodiny. Nepozeráme veľmi na svoje zdravie a reálne možnosti. Pracujeme veľa, ale často neefektívne. Plody našej námahy nie je úmerné množstvu času a práce. Zisky idú niekam inam. Workoholizmus sa stal takmer modlou modernej spoločnosti. Poznáme ľudí, ktorí stále pracujú. Pracujú i počas sviatkov a dovolení. Workoholizmus je závislosť na práci. Workoholik si život bez práce nevie predstaviť. Postupne stráca zdravie, rodinu, priateľov i zdravý rozum.

Práca s radosťou je veľkým darom a šťastím. Často to začína nadšením. Nadšenie môže byť pozitívnym hnacím motorom – zdrojom sily a elánu. Práca s nadšením prináša radosť i naplnenie. Drobné neúspechy nás nedokážu tak rozladiť, sú len sprievodným javom na našej ceste. Je veľkým šťastím, nájsť prácu, ktorá nám prináša radosť. Začať treba vo vlastnej hlave. Väčšina ľudí sama nevie, čo by chcela robiť. Sami nevedia, čo ich baví a čo by im prinášalo radosť. Potom to býva ťažké. Neustále skúšanie, výstrely do tmy. Absencia cieľov, sklamanie a frustrácia. Nechuť, až odpor k práci.

Život bez práce je nuda. Nuda je veľmi nebezpečná, degraduje osobnosť. Oslabuje fyzické i duševné schopnosti. Postupne rozkladá pracovný i osobný potenciál. Nuda to je nespokojnosť a nechuť zároveň. Bezcieľny život. Veľa mladých ľudí dnes nepracuje. Z objektívnych, ale i subjektívnych príčin. Aký je následok? Drvivá väčšina z nich sa nudí, nenachádza vnútorné naplnenie, stráca pracovné návyky. Prekonať nudu je stále ťažšie. Strácajú sa rozumové i vôľové vlastnosti. Práca nám spoľahlivo dokáže zbaviť nudy. Býva to bolestivé, ale účinné.

Rozumní ľudia nielen pracujú, ale i spolupracujú. Je to ľahšie a oveľa efektívnejšie. Schopnosť navzájom dobre spolupracovať je významná a dôležitá devíza. Dvom to ide vždy ľahšie, o desiatich ani nehovorím. V praxi to znamená, nesúťažiť, ale spolupracovať. Spolupráca je viac ako nezdravá rivalita. Vyhne sa mnohým konfliktom. Z práce máme oveľa viac radosti, ale i praktického úžitku.

Prácu robme s láskou, ale i s rozumom. S láskou preto, lebo plody našej práce prinášajú úžitok iným. S rozumom preto, lebo nie sme stroje, ale ľudia. Nezabudnime oddychovať a venovať čas svojej rodine. Snažme sa oddeľovať prácu od súkromia. Nezabúdajme na svoj osobný a duchovný rozvoj. Nezabúdajme ani na svoje zdravie. Potrebujeme i oddych, pohyb a čas pre seba. Práca je dôležitá, ale život nie je len práca. Veľkým umením života je i vedieť odísť. Odísť a uvoľniť miesto mladým. Čas a život sa nedá zastaviť. Všetko raz začína a raz končí.

*Dostupné na: <http://stromzdravia.sk/dusevne-zdravie/ako-pracovat-s-rozumom/> [cit. 2016-05-06] (43 riadkov; Celostátné kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2015/2016)*

## STRES

### Ľudí prenasledujú zdravotné problémy.

Každý deň sa stretávame s chorobami, s rôznymi zdravotnými ťažkosťami a rôznymi diagnózami. Čítame o nich v novinách i časopisoch. Počúvame

o nich v rádiu i v televízii. Občas sa s nimi dostaneme do bezprostredného kontaktu. Vtedy, ak postretnú ľudí v našom okolí – našich rodinných príslušníkov, priateľov, spolupracovníkov. Dotkne sa nás to v tomto prípade neprijemne a bezprostredne. Snažíme sa dozvedieť viac o danej chorobe, o jej príznakoch, možnostiach liečby i o ďalších vyhlídkach chorého. Je to často bolestivá a chúlolistivá otázka. Menovateľom týchto ochorení je, že sa týkajú konkrétneho človeka, alebo konkrétnej skupiny ľudí. Sú to napríklad choroby srdcovocievneho systému, nádorové ochorenia, cukrovka, poruchy pohybového aparátu a mnohé iné.

### **Stres sa odlišuje od konkrétnych ochorení tým, že sa týka každého z nás.**

Nevieme si dosť dobre predstaviť, ako ostať imúnny voči stresu. Ako sa mu vyhnúť? Stres sa týka každého – mladého, človeka v strednom veku, ale i starších ľudí. Je to takmer objektívna realita pôsobiaca v našom okolí. Fenomén dnešnej doby. Stres je prítomný prakticky všade. Kým v minulých storočiach ľudia zomierali po tisícoch na infekčné choroby, ktoré v epidémiách ničili mestá i národy, tak dnes je situácia iná. Pokrokom medicíny sa podarilo objaviť pôvodcov infekčných ochorení, podarilo sa vyvinúť účinné lieky. Zvýšila sa úroveň hygieny a zdravotnej starostlivosti. Infekčné choroby, hoci tu stále sú a dlho budú problémom, prestali byť tou povestnou kosou, ktorá nechávala za sebou tisíce bezbranných obetí.

**Tak, ako v minulosti väčšina ľudí zomierala na epidémiu, tak dnes mnoho ľudí zomiera na následky civilizačných ochorení, pod ktoré sa podpisuje každodenný stres.**

Stres je dnes spoločným menovateľom väčšiny chorôb. Podiel stresu pri vzniku a vývoji ochorení srdca a ciev je úplne markantný. Rovnako tak pri vzniku rakoviny, či alergií. Pri úrazoch a iných chorobných stavoch je tiež potvrdený významný podiel stresu. Stres môže zhoršovať aj obezitu a často sa nedarí chudnúť, kým stres pretrváva.

### **Áké máme možnosti?**

Na začiatku sú informácie. Správne, objektívne a komplexné informácie o strese. O jeho podstate, o jeho zvládaní, o pôsobení na človeka a jeho dôsledkoch. Objektívne informácie a poznanie problematiky sú základným kameňom úspechu. Krok smerom k jeho pochopeniu. Ako a kedy vzniká stres. Ako sa prejavuje a čo treba robiť. Problematika stresu je komplexná téma. Sú cesty, ktoré nám ukážu, ako sa ho naučiť efektívne zvládať. Vždy je tu nejaká hranica. Hranica je individuálna, hranica medzi primeranou záťažou a nadprahovou záťažou, výsledkom ktorej býva stres. Dôležitým krokom je objektivizovať svoj stresový stav a poznať vlastný stresový limit.

### **Stres je komplexný jav, ktorý má svoj fyzický a duševný rozmer.**

Tieto stránky spolu súvisia. Všetci cítime, že dnešná rýchla doba prináša stále viac záťaže. Kladú sa na nás stále väčšie požiadavky. Heslom doby je viac a rýchlejšie. Má to však hranice. Človek nie je stroj, nedá sa naprogramovať ako počítač. Nepracuje

ako motor, nemôže zvyšovať a znižovať výkon a rýchlosť stlačením pedála. Ľudský organizmus funguje podľa svojich vlastných pravidiel. Nedá sa oklamať. A keď, tak len dočasne.

Dostupné na: <http://stromzdravia.sk/stres/> [cit. 2017-05-31] (41 riadkov; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2016/2017)

## MEDZIĽUDSKÉ VZŤAHY

Takmer každý z nás pozná vetu či konštatovanie, že „Človek je tvor spoločenský...“.

Medziľudské vzťahy sa rozvíjajú na rôznych úrovniach a sú závislé od stupňa spoločenského i osobnostného vedomia ľudí, žijúcich v rôznych sociálnych skupinách. Hlboké vzťahy sú obohacujúce a krásne, pretože sú vedené a budované ľudským citom. Vzťahy vedené ľudskou vypočítavosťou a rozumom sú, naopak, povrchné a ubíjajúce.

Pestrú paletu vzťahov nám pomáha vytvárať prostredie, v ktorom žijeme. Rodina, škola, dosiahnuté vzdelanie, pracovisko, ale predovšetkým naše záujmy, hodnotová orientácia, duchovná zrelosť, vnútorné naladenie a zameranie osobnosti človeka.

Keď sa rozhlíadneme okolo seba, v akom prostredí sa práve nachádzame, dôjdeme k žalostnému poznaniu. Všade prevažujú narušené, povrchné a takmer nefunkčné medziľudské vzťahy, ktoré sa odrážajú v spoločenskej atmosfére. Keď to pozorujeme ďalej, zistíme, že to neplatí len pre naše najbližšie okolie, ale v oveľa širšom meradle, ktoré prekročilo všetky hranice a medze a prerástlo až do spoločenského problému.

Prečo je to tak napriek presvedčeniu, že ľudstvo sa v súčasnosti nachádza na vysokej úrovni rozvoja a vedeckého poznania? Napriek tomu, že nás svet zaplavuje obrovským množstvom informácií zo všetkých možných oblastí. Prečo sú medziľudské vzťahy na takom nízkom stupni a v hrozivom úpadku? Najst' správnu odpoveď na položené otázky nie je ťažké.

Je to preto, že v stave hlbokého duchovného úpadku sa nachádza človek – jednotlivец, ktorý už nie je schopný vytvárať hlboké, teda citové, hodnotné a funkčné medziľudské vzťahy. Orientuje sa prevažne na hmotné výhody a bezstarostné sebecké užívanie si. Skutočnú lásku k blížnemu odsunul na vedľajšiu koľaj...

Pokiaľ sa zameriame na spoločenské vzťahy, ktoré nesúvisia priamo s rodinou, resp. s rodinnými príslušníkmi, sú pre nás spravidla príjemnejšie a ľahšie zvládnuteľné. Patria k nim hlavne stretnutia s priateľmi a známymi, keď čerpáme vnútornú posilu z uvoľnenia, rozptýlenia. Také stretnutia si obyčajne dopredu plánujeme a dohodneme. Vnútorne sa na ne pripravíme a pozitívne naladíme. Samozrejme, ani v týchto vzťahoch nemožno vylúčiť problémy, vyplývajúce z rôznych nedorozumení, no tie nás všeobecne netrápia až tak ako naše najbližšie partnerské a príbuzenské vzťahy.

S našimi príbuznými, pokiaľ nie sú z rôznych dôvodov dlhšie mimo domova, sme obyčajne v každodennom kontakte, a na ten sa už vedome vopred nepripravujeme ani sa naň zvyčajne príjemne nenalaďujeme. Jednoducho to v slede udalostí nie sme schopní zvládnuť. Skôr naopak. Mnohokrát stretnutie so svojimi blízkymi považujeme dokonca za „nutné zlo“, ktorému sa nedá vyhnúť...

V mnohých rodinách je vzájomná úcta neznámy pojem a domácim miláčikom – zvieratám (hoci aj tie si zaslúžia našu lásku) sa často venuje viac lásky než ľuďom. V súčasnosti môžeme dokonca pozorovať, že napr. chov zvierat v panelákových už prekročil únosnú mieru. Človek si tak nevedome kompenzuje lásku, ktorá mu chýba. So zvieratami to býva jednoduchšie. Pes neprotestuje, nedokáže sa brániť a je oddaný bez výhrad...

Kde teda hľadať pomoc, keď naozaj chceme zlepšiť naše medziľudské vzťahy?

V prvom rade je nevyhnutné prestať hľadať chyby vždy v niekom inom. Odhodíť sebaľútosť, obviňovanie druhých, že nám to či ono spôsobili, a pozrieť sa konečne na seba – jednotlivca, a predovšetkým „do seba“, do svojho vnútra, a tam hľadať skutočné príčiny vlastných nefunkčných vzťahov. Potom odpustiť sebe i svojim blízkym a usilovne začať pracovať na odstraňovaní vlastných chýb a slabostí... Tieto dva dôležité kroky sú pre nás zvyčajne najťažšie, no bez nich nemožno uskutočniť ozdravenie vzťahov.

Je dôležité, aby sme pochopili, že dobré vzťahy nefungujú automaticky sami od seba. O to, aby správne fungovali, sa treba vedome pričiniť, s láskou ich pestovať. Skúsme vidieť našich blízkych ako samostatné, mysliace a cítiace bytosti. Zamyslime sa nad tým, či im naše domnelé dobro, ktoré im často priam vnucujeme, skutočne prospieva. Nepodceňujme naše deti, ktoré, aj keď sú vekovo mladšie, sú tiež jedinečnými bytosťami a nie nám podriadenými „bábikami na hranie“ či prostriedkami na realizovanie vlastných nenaplnených túžob. Rešpektovanie jedinečnosti vlastného dieťaťa neoberá rodiča o potrebné výchovné pôsobenie, práve naopak, upevňuje ho!

Ak aspoň jeden z rodičov pochopí, že sebazpoznanie a sebvýchova sú dôležité stupienky k ozdraveniu medziľudských vzťahov a začne na sebe pracovať, bude k tomu s láskou viesť aj ostatných. Svoje deti a postupne i ďalších členov rodiny, priateľov, spolupracovníkov, známych. Bude im ukazovať správny smer k vyššiemu stupňu zrelosti a poznania.

Dostupné na: <http://www.pre-slovensko.sk/clanky/2008-medziludske-vztahy.php> [cit. 2018-06-01] (57 riadkov, skrátené; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2017/2018)

## MOBILNÉ TELEFÓNY

V dnešnej dobe už mobily nie sú iba obyčajným „telefónom“. Rozvoj technológií umožnil ich širšie použitie, spojil výhody telefónu a možnosti internetu v jednom prístroji. Pomocou mobilu môžu deti a dospelávajúci posilať textové a obrazové správy, ale aj emaily, rýchlu poštu, pripájať sa na internetové stránky a sociálne

siete, fotografovať a natáčať videá, zdieľať vytvorené materiály, hrať hry či sledovať, kde sa práve nachádzajú ich blízki a kamaráti.

V dnešnej dobe si už väčšina ľudí nevie predstaviť svoj život bez mobilného telefónu. Ani deti a dospelujúci sa v tomto nelíšia. Používanie mobilov má veľa výhod, ale rovnako aj mnoho rizík a niektoré z výhod môžu byť zároveň aj nevýhodou.

Výhody

- **Komunikácia kedykoľvek a kdekoľvek:** pomocou mobilov môže človek zostať v kontakte so svojou rodinou a kamarátmi, vždy je zastihnuteľný a môže zastihnúť ostatných. Žiaci môžu len tak zavolať kamarátovi, ak sa chcú zveriť so svojimi zážitkami, môžu si spontánne dohodnúť stretnutie alebo zavolať rodičom, že sa ešte chvíľu zdržia. Zároveň ich môžu rodičia skontrolovať, čo sa s nimi práve deje alebo kde sa nachádzajú.
- **Rýchla pomoc:** nech by sa stalo čokoľvek, vďaka mobilu má žiak vždy dostupnú pomoc – či už zavolá rodičom, kamarátom, na linku tiesňového volania alebo linku pomoci pre deti a mládež.
- **Viac než len telefón:** mobily majú veľa užitočných funkcií. Okrem telefonovania a esemeskovania ich žiaci používajú na počúvanie hudby, zachytávanie prežívaných zážitkov prostredníctvom fotografií alebo videa, na prezeranie internetu, hranie hier, aktualizovanie profilu na sociálnych sieťach alebo čítanie.

Niektoré nevýhody

- **Poplatky a náklady:** aj keď je už telefonovanie alebo posielanie SMS správ relatívne lacnou záležitosťou, žiakom sa stáva, že neustriehnu, koľko telefonujú alebo esemeskujú. Ľahšie sa nechajú nalákať aj na volania na audiotextové čísla, posielanie SMS do súťaží alebo na sťahovanie rôznych platených doplnkov. Účty za mobil alebo príliš rýchlo minutý kredit sa stávajú častou príčinou konfliktov medzi deťmi a ich rodičmi.
- **Neustála dosiahnuteľnosť:** možnosť komunikovať kedykoľvek a kdekoľvek môže byť aj na ťarchu. Najmä tínedžeri sa nie veľmi tešia, ak im rodičia každú chvíľu volajú a kontrolujú ich. Ani bombardovanie SMS správami alebo nočné telefonáty od kamarátov nemusia byť vždy príjemné.
- **Mobil ako rušivý faktor:** v niektorých situáciách môže používanie mobilu prekážať aj ostatným. Zvonenie telefónu počas predstavenia v kine alebo divadle, hlasné rozhovory o súkromnom živote v dopravných prostriedkoch vedú byť otravné a obťažujúce.
- **Nedvíhanie mobilu ako znak nezájmu:** v súčasnosti, keď všetci majú pri sebe mobil, sa môžeme falošne domnievať, že keď nám niekto nedvíha telefón, je na nás nahnevany. Skutočnosť však môže byť iná.

Pri používaní mobilných telefónov, so všetkými ich súčasnými vymoženosťami, sa rozširuje aj spektrum rizík. Už to nie sú len riziká, ktoré súvisia s telefonovaním



(napr. anonymné telefonáty), ale aj ohrozenia, ktoré súvisia s používaním internetu.

Deti a žiaci sa pri používaní mobilných telefónov často správajú veľmi neopatrne. Požičiavajú si mobily medzi sebou, komukoľvek prezradia svoje PIN, telefónne číslo, preposielajú si navzájom svoje fotografie a videá, nechávajú sa ostatnými fotiť alebo natáčať v rôznych, aj kompromitujúcich situáciách. K ich údajom sa môže niekto dostať aj v prípade, že používajú bluetooth. Strácajú prehľad o tom, čo sa s ich údajmi stane. Tie potom môže ktokoľvek zneužiť na kontaktovanie, jeho zosmiešnenie alebo vydieranie.

Napriek viacerým výskumom sa zatiaľ stále jednoznačne nepotvrdil škodlivý vplyv mobilných telefónov. Zároveň ho však ani nie je možné úplne vylúčiť, pretože sa ukazuje, že používanie mobilov ovplyvňuje činnosť mozgu. Deti a dospievajúci by mohli byť týmito vplyvmi viac zraniteľní, pretože ich mozog a nervová sústava sú ešte vo vývine. Odborníci preto odporúčajú, aby obmedzili používanie mobilov na nevyhnutné hovory a skrátili dĺžku hovorov. Ďalším rizikom pri používaní mobilných telefónov je hlasné počúvanie hudby cez slúchadlá, ktoré môže viesť k poškodeniu sluchu. Druhou veľkou oblasťou ohrozenia zdravia sú úrazy na cestách. Deti a mládež počúvajú hlasno hudbu alebo si píšú správy počas bicyklovania, korčuľovania či na prechode pre chodcov. Nevenujú pritom pozornosť diani u okolo seba a môžu skončiť pod kolesami áut.

Dostupné na: <https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/ohrozenia/mobily> [cit. 2022-03-20] (58 riadkov; Celoštátne kolo súťaže Poznaj slovenskú reč, školský rok 2021/2022)

## B) SAMOSTATNÁ TVORBA TEXTU OPISNÉHO CHARAKTERU A JEHO ÚSTNY PREDNES

Súťažiaci si vylosuje jednu z piatich tém z problematiky prípravy na budúce povolanie. Požiadavky sú v súlade s platnými pedagogickými dokumentmi pre oblasť Jazyk a komunikácia – Slovenský jazyk a slovenská literatúra pre ISCED 3C pre školy s vyučovacím jazykom maďarským. Pri témach sa neudáva slohový postup ani slohový útvar. Čas na prípravu je 15 minút. Samostatne utvorený súvislý text má obsahovať aspoň 5 odborných výrazov. Súťažiaci prednesie súvislý ústny prejav v časovom rozpätí maximálne 5 minút bez použitia písomnej osnovy. Členovia poroty až po skončení ústneho prejavu súťažiaceho môžu klást' doplňujúce otázky.

<b>Hodnotí sa:</b>	adekvátnosť a výstižnosť obsahu	5 bodov
	kreativita a rozmanitosť vetných modelov	5 bodov
	kompozícia textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>30 bodov</b>

### UKÁŽKY SÚŤAŽNÝCH ÚLOH Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL

1. Odborné predmety počas štúdia
2. Moje pracovné nástroje
3. Stalo sa to na odbornom výcviku
4. Dostal/Dostala som zaujímavú úlohu...
5. Moje plány po skončení školy ohľadom mojej profesie
6. Profesia, ktorá ma oslovila, bude onedlho mojím povolaním
7. Obsahová náplň odborných predmetov počas môjho štúdia
8. Týždeň na odbornom výcviku
9. Nástroje a pomôcky, ktoré používam pri mojej práci
10. Moderné trendy v mojej profesii
11. Učím sa odborné predmety
12. Na odbornom výcviku
13. Moje budúce povolanie
14. Práca v školskej dielni/stredisku praktického vyučovania
15. Povolanie, ktoré som si vybral/vybrala
16. Pracovné nástroje, ktoré bežne používam

17. Môj učebný odbor
18. Môj nezabudnuteľný zážitok na odbornom výcviku
19. Technické vybavenie a pracovné nástroje dielne/strediska praktického vyučovania
20. Boli sme na odbornej exkurzii
21. Robím to, čo ma baví – idem si za svojím cieľom
22. Moje dva najobľúbenejšie predmety

## **C) SAMOSTATNÁ TVORBA TEXTU POMOCOU DANÝCH SLOV A JEHO ÚSTNY PREDNES**

Porota pripraví pre súťažiacich 5 slov rozličného slovného druhu, ktoré sú rovnaké pre všetkých súťažiacich a netýkajú sa jedného konkrétneho tematického okruhu alebo jednej konkrétnej témy, aby neobmedzovali súťažiacich v ich predstavivosti a kreativite. Každý súťažiaci a súťažiaca samostatne zostaví z daných slov krátky súvislý text na ľubovoľnú tému v rozsahu 3 minút a bez použitia písomnej osnovy ho ústne prednesie. V texte súťažiaci musia použiť všetky slová v ľubovoľnom gramatickom tvare. Čas na prípravu je 15 minút.

<b>Hodnotí sa:</b>	adekvátnosť a výstižnosť obsahu	5 bodov
	kreativita a rozmanitosť vetných modelov	5 bodov
	kompozícia textu	5 bodov
	výber a bohatosť slovnej zásoby	5 bodov
	plynulosť prejavu	5 bodov
	jazyková správnosť	5 bodov
	<b>spolu</b>	<b>30 bodov</b>

## **UKÁŽKY SÚŤAŽNÝCH ÚLOH Z KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH KÔL**

- hodnotiť, pomoc, plný/ -á/-é, veľa, oni
- nalepiť, sto, úzky/-a/-e, prístroj, všetci
- plávať, viackrát, hlasno, vďačný/-á/-é, polička
- maľovať, niekto, nebezpečný/-á/-é, budova, málo
- získať, výnimočný/-á/-é, nálada, nízko, ôsmy/ôsma/ôsme
- tlačiť, slávnostný/-á/-é, obraz, trikrát, presne
- hľadať, jednoduchý/-á/-é, záhrada, veľa, hravo
- počúvať, niekoľko, hladko, stanica, potichu

- odmietnuť, dvojaký/-á/-é; nechtiac, vajce, horský/-á/-é
- navrhnuť, stokrát, myšlienka, urazene, kakaový/-á/-é
- spievať, málo, bicykel, široký/-á/-é, niekto

## D) VZOROVÁ UKÁŽKA SÚŤAŽNÝCH ÚLOH Z CELOŠTÁTNEHO KOLA V ROKU 2023



Celoštátne kolo súťaže

### **POZNAJ SLOVENSKÚ REČ**

4. kategória

žiaci 1. až 3. ročníka stredných odborných škôl s trojročným  
vzdelávacím programom s VJM,

žiaci 1. až 4. ročníka stredných odborných škôl so štvorročným  
vzdelávacím programom s VJM bez maturity

a

žiaci 1. ročníka nadstavbového štúdia SOŠ po získaní stredného  
vzdelania bez maturity.

Bratislava 8. 6. 2023

## Súťažná úloha A – interpretácia vypočutého textu

### Tipy, ako tráviť voľný čas a nezruinovať pri tom svoj rozpočet

Spôsobov, akými môžete tráviť svoj voľný čas, je neúrekom. Naše koničky sú však niekedy až príliš časovo a finančne náročné. Táto skutočnosť sa potom negatívne odráža na kondícii našej peňaženky. Možno nastal čas trochu spomaliť, zamyslieť sa a nájsť hobby, ktoré vás naplní, prinesie vám do života niečo nové a bude vás stať len pár eur. Prinášame vám jednoduché tipy, ako využívať voľný čas lacnejšie.

#### Počúvajte audioknihy

Audioknihy sú fenoménom dnešnej doby. Lacné a cenovo dostupné riešenie na dlhé cesty autobusom, vlakom či autom. Skúste sa pozrieť na najpopulárnejšie webové služby, ktorých ponuka titulov je nesmierne pestrá a vytvárajú tak konkurenciu klasickým knihám v pevnej väzbe.

Samozrejme, nájdu sa medzi nami aj takí, ktorí nedajú na klasickú knihu dopustiť a milujú jej vôňu, no alternatívy v podobe audioknihy sa dnes dajú nájsť takmer v každom dobrom online kníhkupectve a v mnohých prípadoch sú lacnejšie ako kniha.

Audioknihy zvyčajne čítajú známi herci s príjemným hlasom, čo vás núti počúvať ich stále dookola a vy tak nemáte len lacný, ale aj pekný koniček, ktorý rozširuje vaše obzory.

#### Učte sa cudzie jazyky

Poznáte výrok: „Koľko rečí vieš, toľkokrát si človekom?“ Neprenáša sa z generácie na generáciu len tak pre nič za nič. Učenie sa cudzích jazykov môže byť aj zábava. Možno budete namietat, že knihy, audionahrávky a slovníky sú drahé. To je síce pravda, ale v dnešnom online svete existuje hneď niekoľko bezplatných služieb, pomocou ktorých zlepšíte svoj jazyk.

Najznámejšou je webstránka Duolingo, ktorá vás nenásilným a zábavným spôsobom spracovania doslova pripúta k stoličke a vy sa nebudete chcieť odtrhnúť. Výber jazykov je skutočne pestrý, stačí si vybrať a pustiť sa do plnenia rôznych úloh. Učenie sa cudzích jazykov tak vie byť nie len lacné hobby, ale dokáže aj veľa naučiť a nabudúce sa v zahraničí istotne dohovoríte jednoduchšie.

#### Píšte si svoje ciele

V rámci svojho voľného času si sadnite za stôl, vezmite pero, povoľte uzdu svojej fantázií, poriadne sa zamyslite a napíšte si minimálne 50 reálnych cieľov, ktoré by ste chceli v blízkom časovom horizonte dosiahnuť.

Vravíte si, že je to hlúposť? Námetka! Pravidelné písanie a následná kontrola vašich cieľov je aktivita, ktorá vás nestojí žiadne peniaze, pomáha pri produktivite a udržuje vás koncentrovaných. Stačí mať papier denne na očiach a ciele si neustále pripomínať. Predstavte si ten pocit, keď si ich zo zoznamu odškrtnete.

#### Píšte vlastnú knihu

Hovoríte somarina? Neviete si sami seba predstaviť v úlohe spisovateľa? Veď my od

vás nechceme, aby ste sa svojim knižným debutom zaradili medzi najpredávanejších autorov, to vôbec nie. Vašu knihu nemusí vôbec nikto vidieť. Je to však skvelý koníček, zábava aj terapia zároveň.

Len vy, vaše myšlienky, fantázia, pero a papier. Môžete napísať presne takú knihu, akú ste vždy chceli čítať, vyrozprávať sa zo svojej traumy, či napísať román s hlavným hrdinom presne podľa vášho gusta.

Odreagovanie je zaručené. Prídete na iné myšlienky, zlepšíte si gramatiku, slovnú zásobu a kniha vás vtiahne do vami vymysleného deja, kde sa môže udiť čokoľvek.

### **Vyrazte na turistiku**

Čo môže byť lepšie, ako celodenný pobyt na čerstvom vzduchu? Ak chcete, aby táto zábava bola takmer zadarmo, naplánujte si turistickú trasu pre peších alebo cyklistov vo vašom blízkom okolí, nachystajte sa a jednoducho vyrazte.

Žiadne zajtra, žiadny najbližší víkend – teraz, keď máte trochu voľného času. Nebudete trápiť svoju peňaženku, lepšite svoju kondíciu a za takých 10 kilometrov chôdze určite nebude núdza o vtipné momenty v spoločnosti vašich blízkych.

Dostupné na: <https://financer.com/sk/blog/typy-ako-travit-volny-cas/> [cit. 2023-05-31]  
(55 riadkov, skrátené)

## **Súťažná úloha B – samostatná tvorba textu opisného charakteru a jeho ústny prednes**

Zostav **súvislý text** na vylosovanú **tému** v rozsahu maximálne **5 minút**.

Text má obsahovať **aspoň 5 odborných výrazov**.

Čas na prípravu: **15 minút**

Súvislý ústny prejav musíš predniesť **bez použitia písomnej osnovy**.

1. Môj obľúbený odborný predmet
2. Chcem sa čo najlepšie uplatniť na trhu práce
3. Postup práce na praktickom výcviku
4. Materiály a pomôcky, ktoré používam pri svojej práci
5. Vybral/-a som si povolanie, ktoré ma baví

**Súťažná úloha C** – samostatná tvorba textu pomocou daných slov  
a jeho ústny prednes

Zostav krátky **text** na **ľubovoľnú tému** v rozsahu maximálne **3 minút pomocou všetkých 5 slov**.

Vymysli textu vhodný **nadpis**.

**Slová** môžeš použiť **v ľubovoľnom poradí**.

Slová môžeš **skloňovať/časovať**.

Čas na prípravu – **15 minút**

Text musíš predniesť **bez použitia písomnej osnovy**.

**cestovať, záhrada, lepší, -ia, -ie, všetci, prvý, -á, -é**



Názov: Poznaj slovenskú reč  
Zborník súťažných úloh  
2013 – 2023

Zostavovateľky:  
PaedDr. Anita Halászová, Mg. Andrea Döményová

Autorky súťažných úloh:  
PaedDr. Anita Halászová, Mg. Andrea Döményová,  
Mgr. Monika Hamarová, Mgr. Silvia Patassy, PaedDr. Klaudia Kováč,  
PaedDr. Piroška Szalayová

Redigovala:  
Mgr. Liliana Bolemant, PhD.

Vydavateľ:  
Národný inštitút vzdelávania a mládeže

Grafická, redakčná, jazyková úprava a tlač:  
Rokus, s.r.o., Prešov

Rok: 2024

ISBN 978-80-565-1618-8



9 788056 151618 8



ISBN 978-80-565-1618-8



9 788056 151618 8



NÁRODNÝ INŠTITÚT VZDELÁVANIA A MLÁDEŽE